

მუსიკა

MUSIKA

4(37)
2018

საქართველოს კომპოზიტორთა შემოქმედებითი კავშირის ჟურნალი
Journal of Creative Union of Composers of Georgia

ՀԻՏԱՆՈՂՆԻ ՔՐԵՄԻԵՐԷ

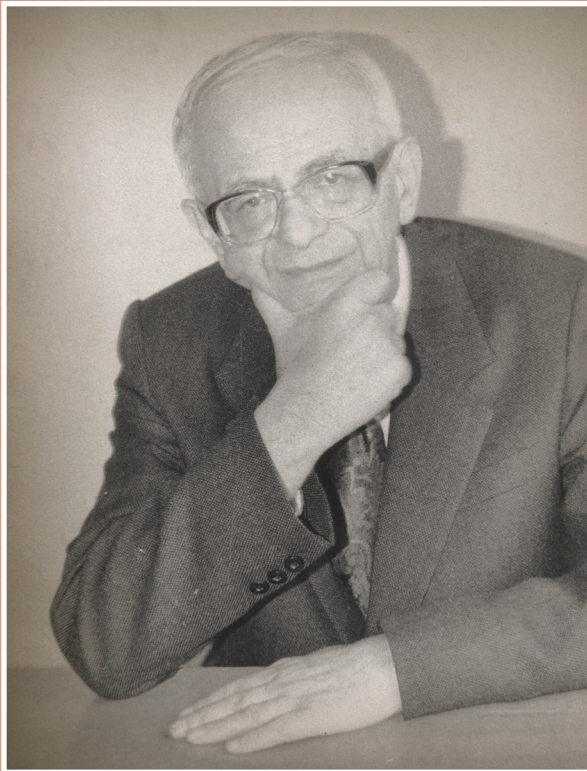
ԿՐԿՐԸ ԶԵՆԵՐ

ՅՈՒՐՈՒՄ ՎԵՐԻՄԻԵՐ

JULES MASSENET

2018 ՄԱՅՈՍԱՅԻՆ
DECEMBER

22, 23, 26, 29, 30 | 19:00

გულბათ ტორაძე (1928-2018).

მუსიკა

MUSIKA

Journal of Creative Union of Composers of Georgia

4 (37)•2018

ჟურნალი გამოიცემა
საქართველოს განათლების, მეცნიერების,
კულტურისა და სპორტის სამინისტროს
ფინანსური მხარდაჭერით

ISSN 1987-7773

საქართველო და მსოფლიო
ლიანა ხორბალაძე
„ქართული მუსიკა ფრანგულ მუსიკის ნიშნის გაგრძელება“ 2

სამიხსნიერო გვირგვინი
მანანა კორძია
კონსერვატიული მუსიკის „მუსიკის ნიშნის“ თემაზე 7

დანაკლისი
გიორგი შავერზაშვილი
გამოსათხრობი 15

გულბათ ტორაძე 16

ლამარ მინდოროშვილი 23

საკონცერტო სსოვრება
რუსუდან ქუთათელაძე
ფიდეზური მუსიკა, სსოვნა ნათელი... 25

სივარჯიში
შპია ჯაფარიძე
„ფიდე ვართვის გვირი...“ 29

საოქავო ალგორითმი
ცისკარი ბალანჩივაძე
„მოსონება შუაგაგალია მუსიკისათვის...“ 38

მუსიკალური საღამოები
ვაჟა ძიგუა, ვიქტორია ჩაბლინსკაია, ნუნუ გაბუნია
ფიდე მანსტროს სსოვნა 44

მივიწყებული სახეები
ელენე ჭავჭავაძე. ისტორიის უწყობი ფარგლებიდან... 48

რევიუნიანი
ზურაბ თიკაშვილი
პრემიერებიდან პრემიერებამდე საქართველოს საოქავო
ფესტივალის გავლით 54

სსოვრები გვირგვინი
მარი ჭეიშვილი. ის, რას მინდოდა რომ ვითქვამს! 57

გასიანა
ომარ ხოფერიანი. ჩემი მანსტრო 59

კულტურული ურთიერთობები
„კამერალური-საქართველოს“ ახალი წარმართები 63

ახალი გამოცემები
რუსუდან ქუთათელაძე
პროფისის სიმბოლური და ვითარება 66

სსოვნა
განყოფილები წვლილი, რომელმაც კონსერვატიული ფარგლებიდან 71

ესტრადა
გიორგი კრავიშვილი
მივიწყებული ლილი გვირგვინი 76

განათლება
კონსერტი მთავრის სიმფონიურ ორკესტრთან ერთად 79

WWW..... 80

Summary 82

რედაქტორი: მიხეილ ოძელი
თანარედაქტორები: შპია ჯაფარიძე, თამარ წულუკიძე, თამარ ბურჯანაძე
ფიდეზი: ვახტანგ რურუა, ვანო კვიციანი
ინგლისური თარგმანი: ქეთევან თუხარელი
მისამართი: დავით აღმაშენებლის 123
ტელ.: (+995 32) 295 41 64; ფაქსი: (+995 32) 296 86 78

ქართული მუსიკა ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობაზე

ლიანა სორბალაძე

ფრანკფურტის წიგნის წლევეანდელი ბაზრობა საქართველოსთვის განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი იყო, ვინაიდან წელს მასში საპატიო სტუმრის სტატუსით ვმონაწილეობდით. დიდ პრივილეგიასთან ერთად, ეს დიდი პასუხისმგებლობაც იყო, რადგან ქართული კულტურა, შეიძლება ითქვას, პირველად გავიდა ასეთი მაშტაბით ევროპაში. შესაბამისად, სათანადო დონეზე მისი წარმოჩენა ხანგრძლივ ფიქრს, დაუღალავ მუშაობას, ყველა ნიუანსისა და დეტალის გათვალისწინებას გულისხმობდა. ამ ღონისძიების დაგეგმვის თუ მიმდინარეობის დეტალები, ბუნებრივია, არაერთგზის გაშუქდა, თუმცა შედარებით ნაკლები ყურადღება დაეთმო მუსიკას და განსაკუთრებით სანოტო გამოცემებს. არადა, დამოუკიდებელი საქართველოს 27 წლიანი ისტორიის მანძილზე ეს იყო პირველი მასშტაბური სანოტო გამოცემა, რომლისთვისაც სპეციალურად მომზადდა 44 სხვადასხვა ნოტი, აუდიოჩანაწერები, მუსიკოლოგიური კვლევები და ა.შ. ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობის საქართველოს პროგრამის ძირითადი კონცეფციის გავლით ამ ღონისძიების მუსიკალურ ნაწილზე ვესაუბრეთ ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობის პროექტის კონცეფციის ავტორს და ხელმძღვანელს კონსტანტინე ნაცვლიშვილს და მუსიკალური პროგრამის ხელმძღვანელს, მუსიკისმცოდნე ნანა კაციას.

კონსტანტინე ნაცვლიშვილი — „ანბანით მოყოლილი საქართველო“ — ესაა საქართველოს ძირითადი პროგრამის მთავარი კონცეფცია. როგორც იცით, 2016 წელს ქართული ანბანის სამი სახეობა UNESCO-მ კაცობრიობის არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის წარმომადგენლობით ნუსხაში შეიტანა, ამიტომ აქცენტი გავაკეთეთ ენობრივ პოლიტიკაზე და

ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობა. ქართული მუსიკის პავილიონი.

ორი ძირითადი მიმართულებით ვიმუშავეთ. პირველი — მსოფლიო გრაფიკოს-დიზაინერებისთვის შევქმენით ქართული ანბანის სამივე სახეობის გამოყენების სახელმძღვანელო; და მეორე — ანბანს ვერ დაიცავ ენობრივი პოლიტიკის გარეშე, რომლის გატარების ძირითადი ინსტრუმენტია ლექსიკონი. ჩვენ შევქმენით ლექსიკონების ახალი ბრენდი „საბა“ (პირველი ქართველი ლექსიკონგრაფის საპატივსაცემოდ), თავისი ცნობადი ფერით, უცვლელი ლოგოთი და ა.შ. ამ ეტაპისთვის „საბას“ ბრენდის ქვეშ გამოვეცით 14 ლექსიკონი.

კონცეფციის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი იყო, გვეჩვენებინა ევროპული და, პირველ რიგში, ქართული საზოგადოებისთვის, რომ გვაქვს ტემპარითად ევროპული კულტურა და ამაზე კითხვის დასმაც კი ზედმეტია. ამას ადასტურებს თუნდაც ის, რომ გვაქვს წმინდა ევროპული ფენომენი — აკადემიური მუსიკა და პროფესიული საკომპოზიტორო სკოლა. აღსანიშნავია, რომ აკადემიური მუსიკის ყველა ქანრში გვაქვს მაღალმხატვრული ნაწარმოებები, გვაქვს ოპერა. ვვინდოდა ავრეთვე გვეჩვენებინა, რომ გვაქვს საინტერესო კი-

ნოდრამატურგია, ანიმაცია, საბავშვო ილუსტრაციები; გაგვაჩნია განსაკუთრებული კომპეტენციები მეცნიერების ამა თუ იმ დარგში, რომელზეც სპეციფიკურად ჩვენ ვართ პასუხისმგებლები. მაგალითად, შეიძლება დავასახელოთ ჩვენი კომპეტენცია კავკასიოლოგიაში, აგრეთვე ირანისტიკასა და არაბისტიკაში. დავამატებ სპეციფიკურ ჰუმანიტარულ დარგებსაც, მაგალითად, ძველი აღმოსავლეთის კვლევას – ასირიოლოგიას, რომელშიც ჩვენი სიტყვა გვაქვს ნათქვამი და გვეთქმის, განსაკუთრებით ურარტოლოგიაში. ამიტომ, ფრანკფურტის ბაზრობისთვის გამოვევით ხეთურ-ქართული ლექსიკონი. აღსანიშნავია, რომ მსოფლიოში სულ სამი ხეთური ლექსიკონი არსებობს და მათგან ერთ-ერთი ხეთურ-ქართულია. გამოვყოფ შუმერული, აქადური, ბაბილონური და ხეთური ლოცვების ქართულენოვანი თარგმანის გამოცემასაც, ეს ძალიან საინტერესო კრებულია.

კვლევების უდიდესი ნაწილი, ძირითადად კულტურის, ხელოვნებათმცოდნეობის სფეროს ეხებოდა. მათში აქცენტის დასმას ისეთ მიმართულებებზე ან არტისტებზე ვცდილობდით, რომლებსაც ევროპაში ცნობადობის მოპოვების დიდი შანსი აქვთ. ჩვენს ფოკუსში განსაკუთრებულად მოხვდა დავით კაკაბაძე, მას კვლევების მთელი სერია მივუძღვევით, ცალკე წიგნი დ. კაკაბაძის ბეთზე გამოვევით, როგორც მსოფლიო ხელოვნების უნიკალურ მოვლენაზე. ჩვენი გამოცემების წყალობით ფართო საზოგადოება პირველად გაიცნობს ძალიან საინტერესო ავანგარდისტ ქალ მხატვარს და არტისტს ემა ლალაევა-ედიბერიძეს, რომელიც მოღვაწეობდა ფსევდონიმით ლალი. მისი ნამუშევრების კატალოგი, გვარწმუნებს იმაში, რომ ემა პეტრე ოცხელზე არანაკლებ საინტერესო ესთეტიკის და ხელნერის მქონე არტისტია, რომლის შემოქმედება საჭიროებს დამატებით კვლევას. ასევე, წარმოვადგინეთ კვლევა, მაგალითად, თბილისური ვერცხლის ჭურჭელზე, თბილისურ პორტრეტზე, რომელსაც ბევრი საერთო აქვს შუა საუკუნეების და ხალხურ ევროპულ პორტრეტთან.

მნიშვნელოვანი ადგილი ჩვენს გამოცემებს შორის ეკავა საბავშვო ლიტერატურას – ზღაპრებს, რომელიც საქართველოში დიაფილემების სახით გამოიყენოდა

და რომელთა ორიგინალი ილუსტრაციები დაცულია კინოსტუდიაში. ევროპასთან ერთად, უპირველესად, გვინდა რომ ეს მასალები ჩვენთან გახდეს ხელმისაწვდომი. იმიტომ, რომ ის, რაც კეთდებოდა საქართველოში, თუნდაც 60-80-იანი წლების დიაფილემების მაგალითზე, დღეს ძალიან მოთხოვნადია. ეს არ არის ძველმოდური და მკვდარი კულტურული მექანიზმობა, პირიქით – სიცოცხლისუნარიანი, თანამედროვე ილუსტრაციებია. მოკლედ რომ ვთქვათ, პასუხისმგებლები ვიყავით ორ ძირითად მიმართულებაზე და შევეცადეთ, როგორც სამეცნიერო, აგრეთვე, პოპულარული ლიტერატურა რაც შეიძლება ფართოდ მოვევცვა. განსაკუთრებულ აღნიშვნას საჭიროებს ნოტები. მათ ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობაზე ცალკე პავილიონი, ცალკე სივრცე ჰქონდათ გამოყოფილი. სამწუხაროდ, იმის გამო, რომ საქართველოში არ გვაქვს სანოტო გამოცემლობა, ამ ეტაპისთვის ჩვენი ნოტები, არც საზღვარგარეთ და არც საქართველოში არაა ხელმისაწვდომი. თუმცა სრული ტირაჟების ჩამოსვლასთან ერთად დაიწყება მათი ინტენსიური გავრცელება.

ლიანა ხორბალაძე – რა ნიადაგი იყო მომზადებული ამ მასალის საჩვენებლად, რა იყო ევროპამ ჩვენ შესახებ და ადგილი ხომ არ ჰქონდა, ასე ვთქვათ, მულტონდენტობის ეფექტს?

კ. ნ. – ძალიან ბევრი სტუმრისგან, ვიზიტორისგან, ოფიციალური წარმომადგენლისგან მივიღეთ ძალიან მაღალი, დადებითი შეფასებები, თუმცა საქართველოს პროგრამის PR კამპანია ჩვენზე რატომღაც არ ვრცელდებოდა, ამდენად პრესისგან, მათ შორის ქართული მედია საშუალებებისგანაც ცოტა არ იყოს უყურადღებობას განვიცდიდით. თუმცა ჩვენი პროგრამა გრძელვადიან შედეგზეა ორიენტირებული, ჩვენი მიზანია, ეს წიგნები ხელმისაწვდომი გახდეს მსოფლიოში. აგრეთვე გვინდოდა ბიძგი მიგვეცა გარკვეული სფეროების განვითარებისთვის. მიმაჩნია, რომ საქართველოში ორ ძირითად მიმართულებას აქვს უზარმაზარი პოტენციალი, რომელსაც აუცილებლად სჭირდება გამოყენება. ესაა სანოტო გამოცემლობა და სპეციფიკურად საბავშვო ლიტერატურა და ილუსტრაციები. ამიტომ, ამ პროგრამის რეალურ შედეგებს რამდენიმე წელიწადში

ველოდებით. როდესაც ქართული ნაწარმოებები უფრო ხშირად შესრულდება საერთაშორისო სცენებზე, ეს უკვე გამოძვადი წარმატება იქნება.

ლ. ხ. — მუსიკალურ ნაწილზეც რომ ვისაუბროთ, ერთი თვალის გადავლებითაც ჩანს, რომ, ქართული მუსიკა საკმაოდ ფართოდ იყო წარმოდგენილი ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობაზე. დამოუკიდებელი საქართველოს ისტორიაში, ამ მასშტაბით ქართული მუსიკის გამოცემა მართლაც უპრეცედენტო მოვლენაა. პირველ რიგში მაინტერესებს თუ რა კრიტერიუმებით შეირჩა დასაბეჭდად ესა თუ ის ნაწარმოები.

ნანა კაცია — ჩვენი კონცეფციის თანახმად მთელი ისტორიული არეალი უნდა დაგვეფარა — კლასიკოსებიდან დღემდე, იმის საჩვენებლად, რომ ევროპის მუსიკალური პროცესები, თანადროულად, თუ გარკვეული დაგვიანებით, საქართველოში ფაქტობრივად, უწყვეტად მიმდინარეობდა. ამდენად, ჩვენს ფოკუსში მოექცა, როგორც კლასიკოსი კომპოზიტორები, ისე შუა პერიოდის შემოქმედება, რომელზეც დიდ გავლენას ახდენდა რომანტიზმის ესთეტიკა, და რასაკვირველია ავანგარდი, რომელიც საბჭოთა კავშირის პირობებში ანდერგრაუნდის სახით შემოდოდა საქართველოში. ამიტომ, საინტერესოა იმაზე დაკვირვება, თუ როგორ რეაგირებდნენ მასზე ქართველი კომპოზიტორები. კონსერვატორიაში შეიკრიბა სპეციალური კომისია, რომელმაც ნაწარმოებების შერჩევაზე იმუშავა. აქ გაერთიანდა ნაწარმოებები, რომლებსაც საკმაოდ წარმატებული სასცენო ცხოვრება აქვთ და თხზულებები, რომლებსაც სათანადო რეზონანსი არ ჰქონიათ (მაგალითად მიხეილ შულღიაშვილის და ნათელა სვანიძის შემოქმედება). შერჩეული მასალა დაიყო სერიებად: პირველი იყო დიდი პარტიტურები, მასში შედიოდა, მაგალითად ლალიძის „საჭიდაო“, ძალიან პოპულარული და ადვილად აღქმადი ნაწარმოები; ბიძინა ცხერნაძის „ცეკვა-ფანტაზია“, ბალანჩივაძის მესამე საფორტეპიანო და მაჭავარიანის სავიოლინო კონცერტები. შევეცადეთ შეგვეჩია ნაწარმოებები, რომლებშიც ყველაზე ნათლად ჩანს ქართული ხასიათი და თვითმყოფადობა. დიდ პარტიტურებს მოყვებოდა ინსტრუმენტული მინიატურები. რადგან, ამ უნარშიც არანაკლები ოსტატები გვყავს.

ვეცადეთ, ეს სერია რაც შეიძლება მრავალფეროვანი ყოფილიყო და ტრადიციულ სიმებიან ანსამბლებთან ერთად ჩავრთეთ არატრადიციული კამერული შემადგენლობები, მაგალითად რებო კიკნაძის opus-ი საქსოფონისა და ალტისთვის, შავლევ შილაკაძის ოქტეტი დასარტყამებისთვის, ალექსი მაჭავარიანის მინიატურა „დოლური“ და ა.შ. ინსტრუმენტულ ნაწარმოებებთან ერთად პირველად გამოვეცით ზურაბ ნადარეიშვილის ოპერა „აფანიბტერა და ფორმისიდე“, საოპერო თხზულებების ფრანგმენტები, საქსტრადო და კინომუსიკის კრებულები, საბავშვო საფორტეპიანო მუსიკა და ა.შ.

ლ. ხ. — გამოიცა აგრეთვე ახალგაზრდა ქართველი კომპოზიტორების ნაწარმოებები...

ნ. კ. — ეს, სხვათა შორის, კოტეს იდეა იყო, იმის წარმოჩენა სურდა, რომ თანამედროვე ევროპული მუსიკალური პროცესის ნაწილი ვართ. შევქმენით სპეციალური სერია XXI საუკუნის კომპოზიტორები, რომელშიც შესულია შედარებით უფროსი თაობის, ნოდარ მამისაშვილის, ეკა ჭაბაშვილის, მაკა ვირსალაძის, მარინა ადამიას, აგრეთვე იმ ახალგაზრდა კომპოზიტორების კომპოზიციები, რომლებიც დღეს იმკვიდრებენ თავს მუსიკალურ ასპარეზზე. მაგალითად, ალექსანდრე ტოხონელიძე, არჩილ გიორგობიანი, თამარ ფუტყარაძე, ლევან გომელაური, ჯონი ასიტაშვილი და გიორგი ჯანიაშვილი.

ლ. ხ. — რამდენად ტრადიციული ან ნოვატორული იყო ამ სერიაში შესული პარტიტურები?

ნ. კ. — ორივე ტიპის ნიმუშები გავაერთიანეთ. მაგალითად, ძალიან საინტერესო პროექტი შეგვთავაზა გიორგი ჯანიაშვილმა. მისი ნაწარმოები „Lullaby“ (იავნანა), არის ექსპერიმენტული ელექტრონული ერთგვერდიანი ნაწარმოები. ძალიან ბუსტად ეხმიანებოდა ქართული ანბანის ჩვენს კონცეფციას ეკა ჭაბაშვილის ვიზუალური და ვერბალური პოეზია. ამ პარტიტურაში კომპოზიტორი იმეორებს ქართული ასოების და იაპონური იეროგლიფების კონსტრუქციას. მართალია, ეს ნაწარმოები, ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობისთვის სპეციალურად არ დანერვილა, თუმცა მისი შექმნა შეიძლება დავაბრალოთ კომპოზიტორების საოცარ ალოსა და ინტუიციას. პარტიტურა ნამდვილად ძალიან

თვალწარმტაცი და მომხიბვლელია და დიდი ინტერესი გამოიწვია საზოგადოებაში, მისი ნოტები მოგვპარეს კიდევ.

ლ. ხ. – მართლა?

ბ. კ. – დიახ. სხვათა შორის, ბევრ ნოტს გვპარავენ. ამაზე ვამბობდით, რომ წიგნის ქურდი ქურდი არ არის და ეს კარგის ნიშანია. როგორც იცით, ფრანკფურტის ბაზრობის პირველი სამი დღე განკუთვნილია გამომცემლებისთვის, დანარჩენი ორი კი ვიზიტორებისთვის. უნდა ვითხრათ, რომ მათთვის იყო შოკი, როდესაც აღმოაჩინეს, რომ ამ ტიპის მუსიკა გვაქვს. ისინი გაოცებულები იყვნენ, რომ გვყავს ავანგარდისტი კომპოზიტორები. არ მებზრდება გამეორება – რომ არა კონსტანტინე ნაცვლიშვილი, ჩვენ, ალბათ, არცკი გვეღივრებოდა ნოტების ასეთი ფართომასშტაბური გამოცემა, მითუმეტეს ასეთი მაღალი ხარისხით. რეკორდულად ცოტა დრო გვქონდა, ფაქტობრივად, 2 თვეში შერჩეული მასალა თავიდან აიკრიფა, გადამუშავდა, რედაქცია გაუკეთდა და გაიგზავნა პოლონეთში, რომელიც ამ პროექტის ერთ-ერთი უდიდესი მხარდამჭერია. სწორედ პოლონურმა გამომცემლობამ PWN ყველა საერთაშორისო სტანდარტის დაცვით დაბეჭდა ნოტები, რომელთა გავრცელება, საჭირო საერთაშორისო შტრიხკოდების და ინდექსების გარეშე თითქმის შეუძლებელია. ფაქტია, რომ საქართველოს დღეს, უმეტესად, ხალხური მუსიკით იცნობენ. მისი ღირებულება მთელმა მსოფლიომ კარგად იცის და ამდენად, გაცილებით დიდი ხელშეწყობა სჭირდება სწორედ აკადემიურ მუსიკას, რომელიც მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ქვეყნის კულტურული განვითარების დონეს. ამდენად ბუნებრივია, რომ გამოცემული ნოტების ფართომასშტაბური გავრცელების პოლიტიკა გრძელდება, ამ ეტაპისთვის ველოდებით სრული ტირაჟების ჩამოსვლას, რომლებიც დაურიგდებათ ავტორებს, ნაწილი გადაეცემა თბილისის კონსერვატორიას, დანარჩენი კი გავრცელდება ევროპის სხვადასხვა მუსიკალურ ბიბლიოთეკებში.

ლ. ხ. – გამოცემებში მუსიკოლოგიური კვლევებიც შედიოდა, რას ეხებოდნენ ისინი?

ბ. კ. – აქ შევიდა, შეიძლება ითქვას, უნიკალური,

„ქართული გალობის ანთოლოგია“, რომელიც 600-მდე საგალობელს აერთიანებს, აგრეთვე, „პიტერ გოლდის ნაკვალევზე“, ნაშრომი, რომელიც ინეგოლში მცხოვრები თურქი ქართველების ჩანაწერების გაშიფვრას წარმოადგენს და ცნობილი ფრანგი ეთნომუსიკოლოგის ივეტ გრიმოს ჩანაწერების მიხედვით შექმნილი „ივეტ გრიმო და საქართველო“. ჩემი აზრით, ცალკე მდგომია „შენ ხარ ვენახის“ გამოცემა, ესეც, სხვათა შორის, კოტეს იდეა იყო. კრებული, რომელშიც „შენ ხარ ვენახის“ 21 ვარიანტი შევიდა, იმის დემონსტრირებას ახდენს, რომ საქართველოში მეფეებიც კი კომპოზიტორები იყვნენ. ისევ და ისევ კოტეს ინიციატივით გამოცევით ქართული საბჭოთა სიმღერები. დამეთანხმებით, რომ მსოფლიოში არც ისე ბევრი ქვეყანაა, რომელსაც ასეთი მდიდარი ფოლკლორი აქვს, და რომელიც ასე რეაგირებს პოლიტიკურ თუ საზოგადოებრივ ცვლილებებზე. აქვე დავამატებ, რომ მაღალ პოლიგრაფიულ ხარისხთან ერთად, ყველა სანოტო გამოცემა ექსკლუზიური დიზაინით იყო შესრულებული და თამამად შემიძლია ვთქვა, რომ ქართულ სანოტო კრებულებს ასეთი მრავალფეროვანი და დამატყვევებელი დიზაინი ჯერ არასდროს ჰქონიათ. ამისთვის განსაკუთრებულ მაღლობა, ვუხდით დავით ჯანიაშვილს და დავით კუხალაშვილს. აგრეთვე ანუკ ბელუვას. მან „შენ ხარ ვენახის“ კრებულისთვის სპეციალური ილუსტრაცია შექმნა, რომელსაც, ერთი მხრივ, გუსტად უნდა ვადმოეცა კრებულის შინაარსი, მეორე მხრივ, კი თანამედროვეობასთან უნდა ყოფილიყო კავშირში, რასაც, ვფიქრობ,

საოცრად კარგად გავართვა თავი.

ლ. ხ. – თუ იყო წარმოდგენილი კვლევები ახალ პროფესიულ მუსიკაზე?

ნ. კ. – სამწუხაროდ არა, ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობაში, ერთი მხრივ, დაგვანახა, რა მიღწევები გვაქვს, მეორე მხრივ, კი ის, თუ რაში ვვჭირდებთ მეტი მუშაობა, მეტი მხარდაჭერა, რას უნდა მივაქციოთ ყურადღება. იმედი მაქვს, რომ ეს პროექტი სტიმულს მისცემს ბევრ, არა მარტო ქართველ, არამედ უცხოელ მკვლევარს,

ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობის საპუბლიკო კონცერტი. პოლონიაში: მარჯვნიდან მესამე – კონსტანსინა ნაცვლიჩვილი, მეოთხე – ნანა კაცია.

რომელიც დაგვეხმარება ჩვენი ადგილისა და როლის დადგენაში მსოფლიო მუსიკალურ რუკაზე.

ლ. ხ. – სანოთო მასალას ხომ არ ერთვოდა აუდიო-ვიდეო-სტრატეგიები? ვფიქრობ, ქართული მუსიკის მოსმენა არანაკლებ საინტერესო და სასარგებლო იქნებოდა, არა მხოლოდ პროფესიონალი მუსიკოსებისთვის, არამედ ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობის არამუსიკოსი მონაწილეებისთვისაც.

ნ. კ. – სამწუხაროდ, არა. რასაკვირველია, შეიძლება გადაწყვეტილი ნაწარმოებები, თუნდაც ბაზრობის ფარგლებში მონაწილე ქართველ შემსრულებლებს შეესრულებინათ, მაგრამ იმ ეტაპზე, დროის სიმცირის გამო, ეს ვერ მოხერხდა (შევახსენებთ, რომ პროექტის განხორციელებისთვის სულ რაღაც 2 თვე გვქონდა). პირადად მე, საკუთარი ინიციატივით, Youtube-ში ვასმენინებდი მუსიკას იმ ადამიანებს, რომლებიც ინტერეს-

დებოდნენ იმით, თუ როგორ ჟღერს ესა თუ ის კონკრეტული კომპოზიცია.

ლ. ხ. – თუმცა ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობის ფარგლებში ქართველმა შემსრულებლებმა ხომ არაერთი კონცერტი გამართეს...

ნ. კ. – ეს კონცერტები ჩვენგან დამოუკიდებლად დაიგეგმა, ჩვენს ჩართვამდე ბევრად ადრე, მაგრამ ვიმედოვნებ, რომ ჩვენს მიერ გამოცემულ ნაწარმოებებს ჯერ კიდევ წინ აქვთ ევროპული სცენური ცხოვრება.

ლ. ხ. – ორიოდე სიტყვით მოგვიყვი თქვენს მიერ გამოცემული აუდიო-ნაწარმოების შესახებაც.

ნ. კ. – გამოვეცი კინომუსიკისა და საესტრადო სიმღერების მეტწილად ავთენტური ჩანაწერები, რომლებსაც ასრულებს ან კომპოზიტორი ან პირველი შემსრულებელი. მნიშვნელოვანი იყო ნატალია გუმბაძის აუდიოპროექტი „აღმოაჩინე საქართველო“, რომელიც საინტერესო უნდა იყოს არა მხოლოდ ქართული ფოლკლორის მოყვარულებისთვის, არამედ მკვლევარებისთვისაც.

ლ. ხ. – როგორია ამ პროექტის განხორციელების სამომავლო პერსპექტივები?

ნ. კ. – გამოცემული ნოტების სრული ტირაჟების ბეჭდვა დასასრულს უახლოვდება, სულ მალე ის ჩამოვა საქართველოში, გაიმართება ოფიციალური პრეზენტაცია, ამის შემდეგ კი დავიწყებთ მის გავრცელებას, რათა ეს მივიღეს დანიშნულების ბოლო პუნქტამდე – ევროპულ სცენამდე და ევროპულ შემსრულებლებამდე, მითუმეტეს, რომ უკვე არაერთმა მუსიკალურმა კოლექტივმა, ცალკეულმა შემსრულებელმა, თუ სასწავლო დაწესებულებამ გვთხოვა ამ ნოტების გადმოცემა.

იმით დავასრულებ, რითაც დავიწყე: იქიდან გამომდინარე, რომ ანბანი იყო ჩვენი კონცეფციის ამოსავალი, ვფიქრობ, ჩვენი მუსიკალური გამოცემებით არა მხოლოდ ვერბალური, არამედ მუსიკალური ანბანის საკმაოდ კარგი ფლობა დავამტკიცეთ.

კანცხაპოქცი აპოქია „შუშანიკის წამიქის“ თუქმუ

მანანა კორქაია

მოკვდა შუშანიკი თთუესა სთულისასა
და ცხოვრებას მისას წერდა იაკობი.

ანა კალანდაძე

ბიძინა კვერნაძე

შესავლის მაგიერ

ბიძინა კვერნაძის 90 წლისთავს თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიაში მიეძღვნა კონფერენცია, რომლისთვისაც მოხსენებას ვამზადებდი. მუშაობა თითქმის დამთავრებული მქონდა, როდესაც ხელში მომხვდა ლანა ლოლობერიძის წიგნი „პარიზული ჩანახატები“. მექანიკურად გადავფურცლე და შემომანათა მერაბ მამარდაშვილის ლიმილიანმა სახემ და სათაურმა „დაბერდე ახალგაზრდა“. ეს ნამდვილად განგების საჩუქარი იყო – უცებ მივხვდი საიდან უნდა ამოზრდილიყო ბიძინას პორტრეტი. მან ხომ ნამდვილად აღასრულა ეს დევიზი – არცერთი ახალგაზრდული ჩვეულების არ უღალატია სიკოცხლის ბოლომდე – დარჩა ლირიკოსად თავისი სიმღერებით, მხიარულ ადამიანად თავისი იუმორისტული ფრთოსანი გამონათქვამე-

ბით და სევედიან, მოკრძალებულ მარტოსულად თავისი დიდი ნიჭით შთაგონებული ნაწარმოებებით. აქვე ნაწავწყდი ბიძინას ამ გაორების – სიხარულისა და შინაგანი სევდის მეტაფორულ ახსნას. როგორც ქალბატონი ლანა წერს: „მამარდაშვილმა მიმახვედრა, რას ნიშნავდა ჩვენი, ტერორის წლებში გაზრდილი ბავშვების დაუოკებელი მისწრაფება სიხარულისაკენ. ეს თურმე სასონარკვეთილების გადალახვის ერთადერთი გზა იყო და ამავე დროს ქართული ხასიათის გამოვლინება... რომ ამ გზით ჩვენ ინტუიტურად უიმედობას და სასონარკვეთილებას ვებრძოდით“...

მამინ იმ თაობამ გაიმარჯვა. ამისათვის მრავალთა შორის, ბიძინას მაგალითიც კმარა. ეს შინაგანი კონფლიქტი არცთუ იოლი ბავშვობის სევდისა და სიხა-

რულის თანაარსებობისა, მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების ლაიტმოტივია, სადაც კონფორმიზმისთვის, ღრმა, უიმედობით შეპყრობილი ადამიანის ტრაგიზმისათვის, აღვირახსნილი კომიზმისთვისა თუ ბუფონადისთვის არანაირი ადგილი არ დარჩა და მთლიანად ჩაანაცვლა სინათლით, სიხარულით გაჯერებულმა სევდიანმა ლირიკამ, ირონიამ, ღრმა „ნათელმა დრამატიზმმა“ (თუ ასეთ ცნებას აქვს არსებობის უფლება). ყველა ეს პოსტულატი, კამერული თუ საესტრადო მუსიკის გავლით, კონცენტრირებულ იქნა სწორედ ვოკალურ-ინსტრუმენტულ თხზულებებში — პოემებში „ჩემი ვედრება“ ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსებზე, ეთერ თათარაიძისა და ხალხური პოეზიიდან, „ძველ ქართულ წარწერებსა“ და საოპერო ნაწარმოებებში.

თუმც, კვერნაძის შემოქმედების ბოლო პერიოდის ჩამონათვალში საოპერო ნაწარმოებებს საკმაოდ სოლიდური ადგილი უჭირავთ: „ჩვენისთანა ბედნიერი“, „მედეა“, ანუ „კოლხთა ასული“, მისი კვინტენსენცია მანც ოპერა „მუშანიკის წამება“ რობერტ სტურუას ლიბრეტოზე, რომელიც 1984 წელს დადგა თბილისის ოპერის თეატრში სათაურით „იყო მერვესა წელსა“ თავად სტურუამ და უდიდესი წარმატება ჰპოვა მოსკოვში თეატრის გასტროლების დროს. ეს არ არის უბრალოდ განცხადება, არამედ ეფუძნება იმ შეფასებებს, რომლებიც დღეს უკვე ეპოქალურმა, მსიფლიოში აღიარებულმა მუსიკოსებმა მისცეს მას.

კომპოზიტორი როდინ შჩედრინი: „ოპერაში ბიძინა კვერნაძე ბევრგან აღწევს სრულყოფილებას — არაჩვეულებრივ სისავსესა და გამომსახველობას. რად ღირს თუნდაც ოპერის ფინალი! გიპყრობს და გალღვევს ეს შესანიშნავი მუსიკა... საორკესტრო, ვოკალური, განსაკუთრებით საგუნდო. ოპერაში ბევრი ჭეშმარიტი ფურცელია... ამადღევა იმ შორეული და ამავე დროს ახლობელი ქალის ბედმა, მისი პრობლემების აქტუალობამ... ისტორიისა და თანამედროვეობის მწვავე გადახლართვამ, ვნებებისა და ტანჯვის მარადიულობამ...“

კომპოზიტორი ალექსანდრ ფლიარკოვსკი: „აღ-

მაფრთოვანა საგუნდო ჟღერადობამ. სინატივით, სინმინდით, ანსამბლურობით გამოირჩეოდა კულისებიდან ხმოვანი გუნდები...“

დიდი თეატრის სოლისტის **კლადიმირ ჰიაკოს** აზრით, „ეს უჩვეულო, საკვირველი სპექტაკლია! მსგავსი რამ არცერთ სცენაზე არ მინახავს. ბევრი რამ ძალზედ დამაფიქრებელია...“

დაბოლოს, თავად გენიალური **კომპოზიტორი ალფრედ შნიტკე:** „მშვენიერი და ნატიფია მისი მუსიკა... რა გასაგებია, და იმავე დროს, რა რთული პარტიტურაა... ჩემი შთაბეჭდილება მინდა გამოვხატო ერთი საკმაოდ უხერხული სიტყვით, რომელსაც თითქმის არასოდეს ვხმარობ: — ეს გენიალური სპექტაკლია!“

კონტრაპუნქტი

დაიხ, სპექტაკლი!

ბიძინა კვერნაძის საოპერო ქმნილების სცენაზე აყვრების ღირსება სწორედ ამ სიახლეშია — მუსიკის, სიტყვის, კონცეპტუალური გააზრებისა და ამ ყოველივეს სცენურ სახეებში გახსნის გასაოცარ ერთობაში, იმდენად მონოლითურში, რომ განცალკევება შეუძლებელია. ეს კი ბუნებრივად მოხდა, რადგან მუსიკის საფუძველი ღრმად ინტელექტუალური რეჟისორის, მოაზროვნის, თეატრის უბადლო მკოდნის რობერტ სტურუას ლიბრეტოსა და რეჟისურას დაეყრდნო. აქ ყველაფერი, სცენოგრაფიის ჩათვლით (მხატვარი თემურ ნინუა), ახალი იყო ოპერის მოყვარულთათვის. გაქრა საოპერო „კიტჩი“! მსმენელი იძულებული გახდა ეფიქრა რა ხდებოდა სცენაზე, რადგან მოქმედება არ იყო გათვლილი „ოპერულად“. კლიშეებს მიჩვეული მსმენელი ოდნავ დაიბნა — ლიტერატორები და თეოლოგები აღაშფოთა პირველწყაროს „შებიღწვამ“, მომღერლები ეძებდნენ „მაღალ ნოტებს“ და ეფექტურ სვლებს. აქ კი ყველაფერი სიღრმისეული იყო. ჰო, და, აბა ფიქრი ვის უყვარს და მით უმეტეს, ოპერაში.

შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ ჩვენი, იმდროინდელი მაცურებლის რეაქცია, როდესაც სცენაზე, მისთვის ესოდენ ნაცნობი სიუჟეტიდან გამომდინარე, ტაძრისა და მისი ატრიბუტიკის ნაცვლად ხედავს თანამედროვე უწყლო საცურაო აუზს, თავისი მსაჯის კომპით და ავანსცენაზე წამოსკუპული სპარსის თოჯინით, რომელსაც შიშველი ფეხები საორკესტრო ორმოში ჩაუშვია.

მაცურებელად ქცეული მსმენელი სცენოგრაფიით და გმირთა უჩვეულო კოსტიუმებით, მათი საბალეტო ორეულებით გამონჭეულ ეიფორიაში მოექცა. ვფიქრობ, იმ ეტაპზე არაერთი უარყოფითი კრიტიკული აზრის სათავეც, სწორედ ამ უცნობი, არაოპერული შტამპებით მონოდებული აზროვნებით იყო გამონჭეული. პირველივე ანტრაქტზე ორიგინალური დიალოგის მონმე გავხდით. ახალგაზრდა ქალბატონი მამაკაცს ხმამაღლა უზიარებდა აღშფოთებას ამ სპარს თოჯინასთან დაკავშირებით. მამაკაცი კი უხსნიდა — მუსლიმისთვის წყალი და ფეხის ბანა მთავარი რიტუალიაო. ეს საორკესტრო ორმო მდინარის სიმბოლოაო, ამიტომ დევს ფეხსაცმელები გვერდზე, ნაპირზეო. უკვე მეორე მოქმედებაში ამ ქალიშვილის პრობლემები, ალბათ, გაასმაგდა, იმდენი კითხვა დაუგროვდებოდა სასამართლოს სცენასთან დაკავშირებით. ეს კი ჩემთვის უკვე გარკვეული წარმატების მანიშნებელი იყო, ე.ი. ნაწარმოები, იქნებ ზოგჯერ მეტისმეტად ნაივურ, მაგრამ მაინც ფიქრის საგნად იქცა.

აღმოსავლურ-დასავლური პრობლემატიკა ფილოსოფოსთა და ისტორიკოსთა კვლევის მუდმივი ფიქრის თემაა, ხოლო ხალხში რელიგიური დაპირისპირებისა... მით უმეტეს საქართველოში. ამდენად, კვლევების შედეგად სახეზეა ორი კონტექსტი — რელიგიურ-მწვალებლური და ყოფითი, ანუ რეაქცია ღალატზე. ეს არ არის შემთხვევითი, რადგან ცურტაველისეულ „შუშანიკის წამების“ მსოფლხედვასა თუ ფილოსოფიას, ნაწარმოების ჟანრულ კუთვნილებას და წარმომავლობას მსოფლიოს მეცნიერული კოჰორტის არაერთი წარმომადგენლის კვლევა მიუძღვნა ფრანგი მარი ბროსედან დანწყებული. მათ შორისაა სტრასბურგის

მარიკა მაღლაფერიძე (შუშანიკი),
გურამ ანჯაფარიძე (პარსქანი)

უნივერსიტეტის პროფესორი ჟოზეფ კარსტი, საფრანგეთში მოღვაწე მეცნიერი კალისტრატე სალია, ბონის უნივერსიტეტის პროფესორი გერჰარდ დეეტერსი, შვეიცარელი ვოლფგანგ ფონ აინზიდელი, სიმონ ჯანაშია და ბევრი სხვა. ყველა თავის კონცეფციას აყალიბებს — ზოგი მცდარს, ჩვენი შეხედულებით, ზოგი უფრო ამყარებს ქართველ მეცნიერთა მოსაზრებებს. ცხადია, რომ მხოლოდ ამგვარი დიალოგია გზა ტემპარატებისაკენ. მეხუთე საუკუნის ამ ლიტერატურულ ძეგლში კი ამოუწურავი მასალაა კითხვებზე პასუხების მოსაძიებლად აღმოსავლეთ — დასავლეთის კულტუროლოგიურ, პოლიტიკურ, რელიგიურ წინააღმდეგობათა და ურთიერთკავშირის კუთხით. ამ მხრივ საინტე-

რესოა ხელოვნებათმცოდნე დავით ანდრიაძის ესეი: „ხელახალი RENDEZ-VOUS (კულტურსემიოლოგიური კონტამინაციები)“, სადაც ერთი პასაჟი სწორედ ჩვენს თემას შეიძლება მიესადაგოს:

„XIX-XX საუკუნეთა ისტორიულ-პოზიტიური ამოცანების ძალისხმევით ვახდა შესაძლებელი ადამიანის კონტროლერული ისტორიული ცნობიერების რემოდელირება. ოღონდ, ესეცაა: იმავე ძალისხმევამ, უკუაგდო თუ არა, არაერთ სცენაზე მანაც გადაათამაშა ადამიანური შემეცნების გეოპოლიტიკურ, ეთნოკულტურულ თუ კონფესიურ საზღვრებს მიღმა დარჩენილი კონკრეტული წარმოდგენები; და ამ „აქციით“ კიდევ ერთხელ დადასტურდა, რომ საკუთრივ ისტორიულ, იმანენტურ ცოდნასთან ერთად არსებობს „სხვა“ ისტორიაც, ცოდნისა და რეფლექსიის სრულიად განსხვავებული, წერილს, დისკურსს რომ ეფუძნება — ესაა ისტორია როგორც ნაწერი. მეორე მხრივ, გემოსხეხებული „აქცია-წარმოდგენა“ კიდევ ერთხელ შეიძლება, გავიანთოთ, როგორც კაცობრიობის პროფანული ისტორია — საკრალური ისტორიის ფონზე და მის უმრუნველყოფილ ტოპოსშიც, ანუ შინაურულ სივრცეში; შესაძლოა, ეს იყოს პოზიცია, რომლის შეუფასებლობაც გავიჭვირვებს კაცობრიობის ისტორიის პარადოქსთა შეფასებას. ოღონდ, ამგვარ, შემფასებელ სუბიექტად ისევ და ისევ „პოეტი“ თუ ივარგებს, „პოეტი“, რომელიც არ ითაკილებს კითხვებზე პასუხის უქონლობას, უკეთ: შეუპასუხებლობას (და არა — უპასუხისმგებლობას), „პოეტი“, რომელსაც იარაღად სიტყვაც ჰყოფნის (რა ცოტაა?!), „ცარიელი სიტყვა“ ისე, როგორც სახიობის დამდგმელისათვის (ანუ რეჟისორისათვის), პიტერ ბრუკისა არ იყოს, „ცარიელი სივრცე“ კმარა; ესეც ხომ (თუმცა, რატომაც არა?) მოქმედებაა“.

მართალია, არც ამ ოპერის ლიბრეტო და არც მუსიკა ასეთ სიღრმეებში არ შეჭრილა, მაგრამ ნებსით თუ უნებლიედ ეს საკითხი მანაც ტივტივებს, თუმც ზედაპირზე და ერთგვარად პასუხებსაც ითხოვს ისე, როგორადაც ოპერის დრამატურგიაა გააზრებული, სადაც

კითხვა ყოფნა-არყოფნისა არის მთავარი...

ამგვარ „პოეტებად“ მოგვევლინენ სწორედ კვერნაძე-სტურუა ამ ოპერაში, მათ არა აქვთ პრეტენზია პასუხის ტექნიკურებაზე, „არ თაკილობენ „უპასუხოებას“ და უარს ეუბნებიან „უპასუხისმგებლობას“. ისინი პასუხს მხოლოდ თავის არჩევანზე აგებენ...

ეს არჩევანი კი ეფუძნება პრეტიანული სტურუას მსოფლმხედველობას:

- ა) ლიბრეტო — არა შინაარსი, არამედ პრობლემა;
- ბ) პრობლემა — არა ვინოდ კონკრეტული, არამედ განზოგადებული, როგორც ეპოქალურად, ისე შინაარსობლივად;
- გ) გააზრება — თეატრი თეატრში.

არ შეცდეთ! თავს არ გვახვევენ თავის აზრს; არამედ გვეუბნებიან — ჩვენ ვთამაშობთ — თქვენ ირჩევთ;

სტურუას ლიბრეტოცა და დადგმის დრამატურგიაც ზემოთ ნახსენები ორი კონტექსტის შეპირისპირება-განალიზებაზე აიგო. პირველი მოქმედება ცურტაველის ტექსტს მიყვება, მეორე — შუმანიკის მარტივობის სტურუას ვერსიას.

ამგვარი მიდგომა იმდროინდელი (აღბათ მერეც) სტურუასეული კონცეფციაა, რის შედეგად მაყურებელი სპექტაკლის თანამონაწილე ხდება და არა პასიური მეთვალყურე, იმისდა მიუხედავად, მოსწონს თუ არა, რასაც უყურებს. იგი ქვეცნობიერად გვაიძულებს მოწონება-არმოწონების შინაგანად დასაბუთებას, მყარი არგუმენტების მოძიებას და არა მომწონს-არმომწონს საზღვრებში ჩაკეტვას... ამიტომაც მიგვყვება სპექტაკლის სურნელი და ინტონაცია ხანგრძლივად... აბა, სხვა რა არის ინტერაქტიული თეატრი. სტურუასათვის ეს არა გარეგნული, არამედ შინაგანი კონტექსტია. ამიტომაც, ერთი მხრივ, მადლობა ეთქმის იმათაც, ვინც წინააღმდეგ გამოთქვა აზრი. ეს ყოველთვის სასარგებლოა. აქ მახსენდება ბატონი გივი ორჯონიკიძის ფრაზა: „მე ამ იერიშის და დისკუსიის შესაძლებლობა მახალისებს... არ შეიძლება უკამათოდ გაძღვება“...

მაგრამ ზოგჯერ ეს სახიფათოც ხდება. ამაზე ცოტა ქვემოთ...

რუსთაველის თეატრში ამ ესთეტიკის მკვიდრად გამარჯვებამ გადააწყვეტინა სტურუას თანამოაზრე შესანიშნავ დირიჟორთან ჯანსუღ კახიძესთან და გლობალურად მოაზროვნე კომპოზიტორებთან ერთად ახალი ტალღა ოპერაშიც შეეტანა და დაიბადა ორი სრულიად განსხვავებული ქართული თანამედროვე საოპერო ქმნილება – ბიძინა კვერნაძის „შუმანიკის წამება“ – იგივე „იყო მერვესა წელსა“ და გია ყანჩელის „და არს მუსიკა“, რითაც ქართული ოპერა მსოფლიო ექსპერიმენტულ სივრცეში შეიჭრა. მაგრამ ყანჩელის ოპერაში იდეის, ამბისა და ლიბრეტოს ავტორიც სტურუაა, ამიტომ მართლაც (ფილმივით) წარმოუდგენლად მიმაჩნდა ამ სპექტაკლის სხვის მიერ განსხვავლება, თუმც ეს განხორციელდა.

კვერნაძის შემთხვევაში კი ამბავი, რომელიც სტურუას ლიბრეტოს დაედო საფუძვლად, საყოველთაოდ ცნობილი, 15 საუკუნოვანი ისტორიის მქონე ნაწარმოებია. ამიტომაც იძლევა იგი ინტერპრეტაციის ფართო შესაძლებლობებს ნებისმიერ სივრცეში. ამიტომაც კიდევ უფრო საკვირველია, რომ ახალგაზრდები არ დაინტერესდნენ ამ ღრმა, ლამაზი საოპერო ქმნილების ახალი ინტერპრეტაციით და ჩვენ ისევ „ძველის“ სცენური ვერსიის განხილვა გვინევს.

დღეს, ამ გახსნილი საინფორმაციო ველის შემხედვარე, მავან კრიტიკოსთა მწვავე რეაქციები და მათი ზეგავლენა იქნებ არც ყოფილიყო საგანგაშო, მაგრამ მაშინ, საბჭოთა ეპოქაში, სადაც დაშვებული მხოლოდ შტამპები იყო, სიახლის შიშით დაბნეულმა და ამ სიახლის ბუნებრივად თანმდევა კრიტიკოსთა მღელვარებამ, სამწუხროდ, იმოქმედა სპექტაკლის ბედზე, რადგან ეს ხელს აძლევდა სამთავრობო ნომენკლატურას, რომელსაც დიდად არ სიამოვნებდა ამგვარი სიუჟეტის გაპიარება. მათ ისარგებლეს კიდევ შემდგომებელთა ამ ვერდიქტით და სპექტაკლი საკმაოდ მალე მოიხსნა, რაც პირადად ჩემთვის ძალზედ სამწუხროა. მაგრამ ამბობენ, და არაერთხელ ვირწმუნე, რომ ხელნაწერები არ ინვიან და ეს ნაწარმოები უსათუოდ დაუბრუნდება სცენას.

ოპერის დრამატურგია სტურუას დამახასიათებელ ბრეტისეულ მონტაჟურ პრინციპზეა აგებული (რაც უცხო არ არის მეოცე საუკუნის ოპერისათვის) და გააზრებულია ორ სივრცეში – წარსულსა და აწმყოში; ანუ ხაზგასმულია ამ ლიტერატურული ქმნილების უნივერსალობა და მისი რაიმე დროით საზღვრებში მოქცევის შეუძლებლობა.

ის ზედროულია!

ალბათ, სწორედ ამიტომ უნოდა თავის სტატიას მუსიკისმცოდნე ნანა ქავთარაძემ „პასიონები, ანუ ორი „შუმანიკის წამება“, სადაც თამამად აცხადებს, რომ ეს ქმნილება „თემატიკის, სახეების, მუსიკალური ენისა და დრამატურგიის თვალსაზრისით ქართული საოპერო ხელოვნების ახალი სიტყვაა“ და აზუსტებს, რომ მისი „მუსიკალური დრამატურგიის ყველაზე გამორჩეული თვისებაა პასიონურობა... რასაც ჩვენი ეპოქის კომპოზიტორებიც მიმართავენ (ონეგერი, ორფი, პენდერეცკი და სხვ.)“ ...

საკამათო არ არის, რომ ამ ოპერის მუსიკალური ქარგა და სტილისტიკა მკვეთრად ორიგინალურია და ახალ ფორმებს ამკვიდრებს ქართულ მუსიკაში, მაგრამ მას აქვს თავისი ღრმა ფესვებიც, რომლებიც, ერთი მხრივ, რომანტიკული ოპერის ტრადიციებთან, ხოლო მეორე მხრივ, თანამედროვე ევროპულ საოპერო ესთეტიკასთან არის დაკავშირებული; პასიონურობიდან მომდინარე ეპიკური თხრობის პრინციპი კი თვით ჰაგიოგრაფიული ძეგლის ზეგავლენითაა განპირობებული.

ამ მუსიკალურ მოვლენაში „ახალი სიტყვა“ იყო საოპერო დადგმაც. ხაზს ვუსვამთ საოპეროს, რადგან დრამატულ თეატრში ამ კონცეფციამ ტრიუმფული წარმატება მოუპოვა სტურუას და 30-40 წლის მანძილზე ეპიგონობის და მიმბაძველობის ნამდვილ ყალიბად და ობიექტად იქცა.

სურტაველის ჰაგიოგრაფიულ, მონამეობრივ თხზუ-

ლებასთან მიმართებაში (პასიონში) სტურუსეულ რეჟისორულ კონცეფციაში მძაფრად იჭრება ირონიისა და ფარსის ელემენტები, რაც კვერნაძის პარტიტურის კონტრასტულია და წარმოდგენას უკვე პასიონიდან მისტერიისკენ „ქაჩაფს“; ანუ კვერნაძის პარტიტურაში არც ფარსისა და არც ირონიის კვალი არ არის და უფრო მეტიც, ზემოაღებული განზოგადებისკენ ისწრაფვის.

რობერტ სტურუსა იმდენად მგრძობიარეა მუსიკის მიმართ და იმდენად კარგად იცის მუსიკა, რომ შეუძლებელია ეს არ ეგრძნო. იგრძნო კიდევ და შეგნებულად იწყო მუსიკის მიმართ კონტრასტული ხერხებისა და აზრის გამოხატველი სტრუქტურების ძიება, რადგან ერთმნიშვნელოვნება მისთვის უცხოა. მან მუსიკასთან კონტრაპუნქტული დრამატურგიის შექმნა გადაწყვიტა და მიზანმიმართულად აჩვენა, რომ მისი რეჟისორული ძიებების მიზანი იყო სპექტაკლის არსი წარმართა დიალოგის, იქნებ „მძაფრი კამათის“ სახითაც ამაღლებული იდეისა თანადროულობასთან და ეჩვენებინა, რომ „ხელოვნების ნილხვედრია პარაბოლური ენით გამოჩინება თანადროულობისა“. ამასთან, როგორც ქალბატონი ინგა ბახტაძე ბრძანებს: „პირობითობა ისე შემოვიდა [დადგმაში], რომ დროის ატრიბუტებად ამბები კი არა, „ხასიათები“ შემოიტანა; უტრირებამ ნიჰილიზმის მომაკვდინებელი სუნთქვა კი არა, თანავგრძობისა და თანამოაზრეობის სულისკვეთება გააღვიძა, ხოლო დეფორმაცია ირაციონალურის, სიძულვილის ნიშნით კი არა, არანამდვილის შემწეობით, ნამდვილი არსის გაშიშვლების აზრით გამოჩნდა“.

ამდენად, ამ ორი კონტექსტის დაპირისპირებისა და დრამატურგიული პირობითობის მიუხედავად, ოპერის ავტორთათვის შუშანიკი რჩება ამაღლებული ჰუმანისტური აზრის ნიშანსვეტად, ერთ შემთხვევაში როგორც წმინდანი მონამე (პირველი მოქმედება) და მეორე შემთხვევაში როგორც წმინდანი, მაგრამ ქალი (მეორე მოქმედება, სამსჯავროს სცენა).

როგორც აღვნიშნეთ, მოქმედების ძირითადი ასპარეზი, ანუ სივრცე, სადაც მთელი სპექტაკლი თამაშ-

დება, უწყლო აუზია, მკვიდრი ჯებირითა და მსაფის კოშკით, რომელზეც მთხრობელი, იგივე მოხეტიალე დასის ხელმძღვანელი მოთავსებულია. ეს აუზი სიმბოლოა ჩაკეტილი უფუნქციო სიცარიელისა, სადაც თამაშდება მოხეტიალე დასის სახიობა, მსგავსად შუასაუკუნეების პასიონური ტრადიციისა. აქვეა მაყურებელი – ამ აუზის მკვიდრი ბრბო – გუნდი, თითქოს უაზროდ მზირალი, პასიური, უსახური...

აქედან იღებს სათავეს ორატორიულ-საგუნდო სანყისი და მუსიკაც მდორედ, გაშლილი ფაქტურით ვითარდება. მაგრამ დადგმისაგან განსხვავებით მუსიკაში აშკარად არ ჩანს მოულოდნელი ტემპობრივი შეპირისპირებები და მელოდიურ-ინტონაციური კონტრასტებით იფარგლება, რომელიც იძირება მთავარ გმირთა და მოვლენათა ლაიტმოტივების ქსელში.

ლაიტმოტივია ის ძირითადი ღერძი, რომელიც პარტიტურაში ორკესტრისა და ვოკალური პარტიების და სტურუსეულ მიკროსცენებისაგან შემდგარ ქსოვილს ერთ მთლიან ესთეტიკურ მხატვრულ ფორმად აქცევს. ამ კალეიდოსკოპში ცენტრი შუშანიკის მრავალფეროვანი, მრავალპლანიანი და მრავალწახნაგიანი სახეა, ღრმად პოეტური, ნატიფი, „ყოფითი“ ლირიზმიდან განწმენდილ სულიერ გასხივოსნებამდე რომ მალღდება. პარტიტურის ყოველი კულმინაციური ეპიზოდის მთავარი პერსონა შუშანიკია. მასთან დაკავშირებული ყველა ეპიზოდი განსაკუთრებული სიფაქობით გამოირჩევა, მღერადობითაც, „ოპერულობითაც“ და სიღრმითაც. და მაინც არის მის პარტიაშიც გამორჩეულად მნიშვნელოვანი სცენები. უპირველესად კი „შუშანიკის ლოცვა“ და ფინალური არია გუნდთან ერთად.

ჩემი აზრით, ეს პირველი ქართული ოპერაა, სადაც ქალის პარტია ჩრდილავს ყოველივეს. ამას ვერც ეთერი ახერხებს „აბესალომიდან“, ვერც მარო „დაისიდან“, ვერც ქეთო და სხვა. კვერნაძის ოპერაში კი შუშანიკია ქვაკუთხედი, ის ლაკმუსია, რომელიც ყველა დანარჩენ – მომხრე თუ მონიანალმდევს ამიშვლებს და მათი ქმედებაც მხოლოდ მასთან ურთიერთობით მყლავნდება. იგი ამშვიდებს აღგზნებულ ხალხს, კრიტიკულ ჟამს

საკუთარი თავის აყვანა-დაოკება ძალუძს, ცდილობს რა თვინიერ იყოს ვარსქენთან უმძიმეს დუეტსა და თანხმობისას აუცილებლობის ჟამს. აქ ბიძინა კვერნაძე პოულობს ისეთ სახოვან მელოდირ და რიტმულ საქცევებსა და შეკავებებს გამლილ ფრაზებში, რომლებიც ამ ფსიქოლოგიურ ნიუანსებს საოცრად მკვეთრად ავლენენ. საცნაურია, რომ კომპოზიტორი ამ მკვეთრად მოდიფიცირებულ მოდელებს ოსტატურად იყენებს სრულიად განსხვავებულ კონტექსტშიც – ვნებააშლილი შუშანიკის მრისხანებისას, ქალთა და კაცთა ერთობლივ პურობის ხილვისას.

ღიას, შუშანიკია და არა იაკობ ხუცესი ამ კომპოზიციის ქმედების ცენტრი. ყველა სხვა გმირი კომპოზიტორს არა იაკობთან, არამედ მხოლოდ შუშანიკთან მიმართებაში აინტერესებს, რასაც პარტიტურაში ხაზგასმული ლაიტმოტივები გვამცნობენ – შუშანიკის თემა უცვლელად გამოკრთება ხოლმე სხვადასხვა გმირთა პარტიტებში.

შუშანიკის პრიმატი აშკარაა ისეთ საკვანძო ეპიზოდშიც კი, როგორცაა სამსჯავროს სცენა მეორე მოქმედებაში. იაკობ ხუცესი აქაც „დამხმარე თემად“ ჟღერს. ამისათვის სტურუას შემოჰყავს სულთა კრებული, რომელთა საშუალებითაც ქმნის შუშანიკის მარტივლობის ვერსიების წინააღმდეგობრივ ქარგას, გუნდის მიერ მისი განდიდებისა და მისი სოლო ეპიზოდების ჩართვით, სადაც ხაზგასმულია შუშანიკის სიტყვები: „შეჩერდიო ხალხნო, მომიგონეს, არ დაიფეროთ!“ ამრიგად, სწორედ სტურუას შუშანიკს შემოაქვს სამსჯელოდ ალტერნატიული ვერსია მისი მარტივლობის მიზეზისა.

მთხრობელი – იაკობ ხუცესი, იგივე ვარსქენი – მისი ალტერ ეგოა. ტენორისათვის რთულია ორფაქტუროვანი (სამფაქტუროვანიც) ვოკალური სვლები (თუმც არა ზურაბ ანჯაფარიძისთვის, რომელმაც ეს შეძლო მაღალ დონეზე). იაკობ ხუცესის პარტია, რომელსაც გარკვეული თვალსაზრისით, მედიტაციურად შეიძლება ეწოდოს, რეჩიტატიულ-დეკლამაციური ხასიათით ფსალმოდირობის აურას ქმნის. ამ ფსალ-

შუშანიკი – ვარსკა ვაჟაფარიძე

მოდირ აურაში იწერება დასაწყისში საგუნდო ეპიზოდების ნაწილიც, დროდადრო შევსებული ფერადოვანი ჰარმონიული სტრუქტურით. იგი თითქოს მოძრავიყავა, მოქმედიც, მაგრამ შებოჭილიც, სივრცულად შებლუდული აუზის ფეხებით. ზოგჯერ იგი უსახურია და ხაზგასმულად პრიმიტიული, ზოგჯერ გაფერებული სხარტი რეპლიკებითა და სწრაფსათქმელებით, რომელშიც უეცრად შეიჭრება ხოლმე ჰარმონიული საქცევები, ახლომყოფი შუშანიკის ლაიტმოტივთან. ნადიმის სცენაში სიტუაციას ამძაფრებს ქაოტური აკუსტიკური ხმაური, ანუ „ყაყანი უცხო გაუგებარ ენაზე“ საუბრის გამომხატველი ქაოსური ინტონირება..

ამ დრამატურგიული კოლოზიების სვლათა სადავეები ორკესტრს ეჭირა ფანსულ კახიძის დირიჟორობით. იგი გმირთა ხასიათების მრავალფეროვან სპექტრსა და მუსიკით ნაკარნახევ გრაფიკულ კონტურებს ენერგეტიკული ველის დაძაბვით, მფეთქავი პულსაცი-

ით წარმართავდა. ფაქტობრივად, მის სახელს დაუკავშირდა კვერნაძე-სტურუას კონცეფციის ერთიან კომპოზიციად წარმოჩენა.

ზემოთ ხაზგასმული იყო პასიონურობა და ორატორიულობა, რომლის წარმმართველია საგუნდო პარტიების განსხვავებული და მრავალპლანიანი ვრცელი ფორმები. მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ მხოლოდ ეს არა... ამ აზრს აძლიერებს იაკობ ხუცესის საგუნდო პარტიტურის პოლიფონიური ქარგის საპირწონე მონოდიური რეჩიტატივებიც. ვარსქენის პარტიაში კი დროდადრო მძაფრი და უხეში ინტონაციები იჭრება, მისი ფსიქოლოგიური გაორებიდან გამომდინარე. იგი იბრძვის საკუთარ თავთან და ვერ პოულობს გამოსავალს. ეს სულიერი მერყეობა — რა არის უპირატესი, პირადი თუ სახელწიფობრივი — სდევს მის პარტიას როგორც სოლო ეპიზოდში (არიებს ვერ დავარქმევთ), ისე შუშანიკთან დუეტში. ინტონაციური კონტრასტი — კონფლიქტის ერთი მძლავრი შრე სწორედ აქ იჩენს თავს. კიდევ უფრო ამძაფრებს ამ ფსიქოლოგიური შეკითხვის არსს იაკობ ხუცესის პარტიისათვის შერჩეული ხალხური ლექსის არსი: „უნდა მოლხენით ცხოვრობდე, სისხლი არსადა გდიოდეს, ყველას კაჟივით ეგონო, შენ სანთელივით ღვიოდე...“

სხვა გმირთა სახეები უფრო სქემატურია და „თანადამხმარე“. მხოლოდ ერთი გმირი უტოლდება შუშანიკს — ეს გუნდია, მძაფრად დინამიკური კრებითი სახე, რომელიც თავისი მნიშვნელობით, აქტუალობით, განზოგადებულ კრებით გმირად ქცეული, ერთგვარად, შორეულად, მაგრამ გვაგონებს „აბესალომ და ეთერის“ მესამე მოქმედების სულისკვეთებას, თუმც მკვეთრად განსხვავებულად როგორც მუსიკალურ-აკუსტიკური წყობითა და ფაქტურით, ისე შინაარსობრივადაც. „აბესალომში“ გუნდი მავედრებელია და ეთერის დამცველი. „შუშანიკში“ ყოველივე უფრო მძაფრად დასაწყისში ეს დახვავებული, დაბეჩავებული, უსახური ბრბო, უფრო გულგრილი მაცურებელი, ვიდრე მოქმედი, მსმენელის თვალწინ იბრძება, ინმინდება სულიერად და თანდათან შუშანიკის ზეამაღლებული

გმირული თავგანწირვის იდეის თანხვედრად, თანამონაწილედ იქცევა.

ამ უმნიშვნელოვანეს მეტამორფოზას — ბრბოს გარდასახვას ხალხად, სულიერად დახვეწილ კრებულად, ღვთაებრივი ჰანგით გამოხატავს კვერნაძე, ხოლო სტურუა კიდევ უფრო ამძაფრებს მოულოდნელი რეჟისორული სვლით — მთელი სპექტაკლის მანძილზე აუზის შეკრულ წრეში გამომწყვდეული გუნდი ამ საგალობლით თეატრის მესამე იარუსიდან ეხმანებოდა შუშანიკს. ეს მიგნება აკუსტიკურადაც საოცრად შთამბეჭდავი აღმოჩნდა: შუშანიკის ფინალურ არიას (შეუდარებელი იყო ამ დადგმაში შუშანიკის — მარიცა მაღლაფერიძის ვოკალის სილამაზე, თბილი ტემბრი და შინაგანი განცდის გულწრფელობა) მისი სულიერი სიდიადისა და უმაღლესი ზნეობის გამომხატველ ჰიმნს, სიღმისეულად ავსებდა მოპირდაპირედ, შორი მანძილიდან შემომავალი გუნდის ჟღერადობა, თალივით რომ ეფინებოდა მთელს საოპერო დარბაზს და აღიქმებოდა ხალხის „მკვდრეთით აღდგომის“ აქტად.

ამგვარი ფინალი მოულოდნელი კი იყო, მაგრამ ამავე დროს საოცრად ლოგიკური. დაინგრა ჩაკეტილი სივრცის მითი, საიდანაც გამოსავალი თითქოს არ არსებობდა. მაღალი იდეისათვის მსხვერპლად შეწირულმა გმირმა გაარღვია ეს ჯებირი...

ჭეშმარიტებაა, რომ ამგვარი ჩაკეტილი წრის ჯებირის გარღვევა მხოლოდ სულიერად წმინდა, იდეებით მაღალ და აზროვნებით გონიერ ადამიანთა ხვედრია, საიდანაც არ უნდა იღებდეს იგი საზრდოს — ეს არის მთავარი თემა იმ კონტრაპუნქტისა, რომელიც კვერნაძე-სტურუა-კახიძემ „მოგვახვიეს თავს“ ზუსტად 34 წლის წინ და ასე აქტუალური რომ არის დღესაც, როდესაც კვლავ ასეთი სიმძიმით მეორდება „ისტორიისა და თანამედროვეობის მწვავე გადახლართვა“, რომელიც განსაზღვრავს „ჩვენი არსებობის ვნებებისა და ტანჯვის მარადიულობას...“

გაგოსათხოვარი

საქართველოს კომპოზიტორთა კავშირმა ამ ბოლო ხანს დიდი დანაკლისი განიცადა. ჩვენს რიგებს გამოაკლდა ორი უსაყვარლესი და უახლოესი მეგობარი და კოლეგა — გამოჩენილი მუსიკისმცოდნე, ორატორი, პუბლიცისტი და თითქმის ყოველი ჩვენთაგანის პედაგოგი, გულბათ ტორაძე და ნიჭიერი კომპოზიტორი, ხის ჩასაბერ საკრავთა გამორჩეული სპეციალისტი და პედაგოგი, ომარ მინდორაშვილი.

კომპოზიტორი ომარ მინდორაშვილი საქართველოში ბლოკფლეიტაზე სწავლების ერთ-ერთი ფუძემდებელი იყო. როგორც ავტორს, მის კალამს ეკუთვნის მრავალი ნაწარმოები ჩასაბერი საკრავებისთვის. იგი ასევე წარმატებით მუშაობდა სხვა ჟანრებშიც. მისმა ნაწარმოებმა „ეპიტაფია სვეტიცხოვლის აღმშენებლისა“ შერეული გუნდისათვის, რამოდენიმე თვის წინ მოიპოვა პირველი პრემია კომპოზიტორთა კავშირის საგუნდო მუსიკის კონკურსში, რაც სამწუხაროდ მისი „გედის სიმღერა“ აღმოჩნდა. ფასდაუდებელია ომარის მოღვაწეობა კომპოზიტორთა კავშირის შ.პ.ს. „მუსფონდში“, სადაც ის ბოლო ოცი წლის განმავლობაში უძღვებოდა სანოტო გამომცემლობას, როგორც რედაქტორი და კომპიუტერული უზრუნველყოფის სპეციალისტი. მისი პირადი მონაწილეობით განხორციელდა კომპოზიტორთა კავშირის არაერთი საგამომცემლო პროექტი.

რაც შეეხება გულბათ ტორაძეს, იგი ქართველი ინტელექტუალური პიროვნების ნამდვილი ეტა-

ლონი იყო. მისი ცოდნა და მეხსიერება ქართული მუსიკის მნიშვნელოვან ისტორიულ პერიოდს მოიცავდა. იგი მყისიერად და ზუსტი შეფასებით ეხმაურებოდა თბილისში გამართულ თითქმის ყველა კონცერტსა თუ მუსიკალურ სპექტაკლს, დიდი აღმაფრენით ადევნებდა თვალს არა მარტო მუსიკალურ ცხოვრებას, არამედ სპორტისა თუ ჩვენი ქვეყნის ყველა საინტერესო და მნიშვნელოვან მოვლენას. იმედი მაქვს, რომ მაღლიერი შთამომავლობა ჯეროვნად შეათვასებს მის უნიკალურ, მრავალმხრივ და ხანგრძლივ შემოქმედებით გზას.

მინდა აღვნიშნო, რომ ამ ორმა პიროვნებამ მნიშვნელოვანი კვალი დატოვა ქართული მუსიკალური კულტურის განვითარებაში. გულბათ ტორაძის და ომარ მინდორაშვილის ნათელი ხსოვნა სამუდამოდ დარჩება მეგობრებისა და კოლეგების გულებში.

გიორგი შავერზაშვილი,
საქართველოს კომპოზიტორთა
კავშირის თავმჯდომარე

გულბათ ტორაძე

თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია, მუსიკის ისტორიის მიმართულება ღრმა მწუხარებით იუწყება, რომ გარდაიცვალა ქართული მუსიკის პატრიარქი, გამოჩენილი მუსიკისმცოდნე, ღირსების ორდენისა და „ხელოვნების ქურუმის“ ჯილდოს მფლობელი, ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, ემერიტუს-პროფესორი გულბათ ტორაძე, რომლის ნაყოფიერი კრიტიკულ-პუბლიცისტური, სამეცნიერო და პედაგოგიური მოღვაწეობა ექვს ათეულ წელზე მეტს ითვლის და ეროვნული კულტურის ერთგული სამსახურის ნათელი მაგალითია.

ბატონი გულბათის პროფესიული დებიუტი შორეულ 1953 წელს შედგა, მას აქეთ მისი ნაღვანი, რომელიც ქართულ და რუსულ ენებზე დაწერილ წიგნებს, ბროშურებს, ასეულობით საგაზეთო და საჟურნალო წერილს, რეცენზიას და საჯარო გამოსვლას ითვლის, მუსიკალური კულტურის ყველა სფეროს მოიცავს. ერთი მხრივ ტორაძის ნააზრევო ნარმოდგენას გვიქმნის მისი დროის მუსიკალური კულტურის შესახებ; მეორე მხრივ მის შრომებში, წერილებში, როგორც ფოკუსში ისე იყრის თავს გულბათ ტორაძის – პიროვნების, მკვლევრის, ესთეტიკის უმთავრესი თვისებები: მაღალი პროფესიონალიზმი, ინტერესთა ფართო წრე, მაღალი ინტელექტი, არჩეული საქმისადმი თავდადება და ენციკლოპედიური განათლება. პრაქტიკულად, ქართულ მუსიკისმცოდნეობაში ბოლო ათწლეულებში გამოცემული მრავალი წიგნის თუ სამეცნიერო ნაშრომის რედაქტორიც ბ-ნი გულბათი იყო, რაშიც მას კლასიკური ფილოლოგიური განათლებაც უწყობდა ხელს.

ერთი თავისებურება აქვს მუსიკისმცოდნის და საზოგადოდ, ხელოვნებათმცოდნის პროფესიას; სხვათა შემოქმედების მცოდნისა და მკვლევრის ცხოვრება საზოგადოებისათვის დაფარულია და ჩრდილში რჩება. ქართველ მუსიკისმცოდნეთა შორის გულბათ ტორაძე ყველაზე ცნობადი სახე იყო, რომლის წარდგენა ფართო საზოგადოებას არ სჭირდება; მისი პუბლიკაციები ხომ 65 წლის მანძილზე თითქმის ყოველდღიურად

ჩნდებოდა პრესის ფურცლებზე.

გულბათ ტორაძე დაიბადა 1928 წლის 14 ოქტომბერს ქუთაისში. იზრდებოდა თბილისში, უაღრესად კულტურულ გარემოში, მამა – გრიგოლ ტორაძე, მეფის ჯარის ყოფილი ოფიცერი იყო, რომლის მეგობრები იყვნენ შალვა ნუცუბიძე, აკაკი შანიძე, გრიგოლ ნულუკიძე... დედა მარიამ (მერი) ჭავჭავაძე და მისი დები – ირინე (პოეტ ვ. გაფრინდაშვილის მეუღლე) და თამარი (შემდგომში გამოჩენილი მსახიობი თამარ ჭავჭავაძე) დაიბადნენ ილია ჭავჭავაძის ყვარლის სახლში... ასეთი იყო ის გარემო, რომელშიც ბ-ნი გულბათი იზრდებოდა; ბავშვობიდან სწავლობდა ფრანგულ და გერმანულ ენებს, გატაცებული იყო ჭადრაკით, გამოდიოდა საკავშირო საჭადრაკო ტურნირებზე. ამ თავის გატაცებასაც, ისევე როგორც ფეხბურთს, გულბათ ტორაძემ შემდგომში არაერთი წერილი, წიგნი და მოგონება უძღვნა.

გ. ტორაძემ მუსიკალური განათლება მიიღო თბილისის ცენტრალურ მუსიკალურ ათწლეულში (1941-47 წწ). გამოჩენილ პიანისტთან, პროფესორ ანასტასია ვირსალაძესთან, რომლის შესახებაც მაღლიერმა მონაფემ მონოგრაფია – ანასტასია ვირსალაძე დაწერა. თბილისის I საშუალო სკოლის ოქროს მედალზე დამთავრების შემდეგ 1945 წელს ჩაირიცხა თსუ-ს ქართული ფილოლოგიის ფაკულტეტზე, სადაც მისი ხელმძღვანელი იყო აკადემიკოსი ვარლამ თოფური. უნივერსიტეტში მას ასწავლიდნენ აკაკი შანიძე, არნოლდ ჩიქობავა, კორნელი კეკელიძე, სიმონ ყაუხჩიშვილი, ალექსანდრე ბარამიძე, ილია აბულაძე და სხვ.

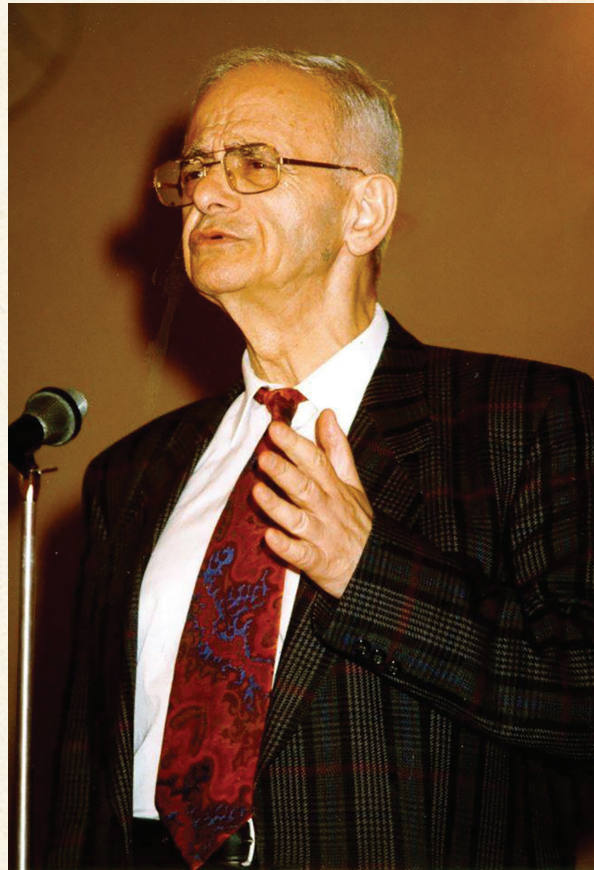
პარალელურად 1947-52 წლებში სწავლობდა თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის მუსიკისმცოდნეობის ფაკულტეტზე მუსიკის ისტორიის განხრით. კონსერვატორიაში მისი პედაგოგები იყვნენ შალვა ასლანიშვილი, გრიგოლ ჩხიკვაძე, პავლე ხუჭუა, ბორის გულისაშვილი, ნიკოლოზ გუდიაშვილი, ხოლო მისი უშუალო ხელმძღვანელი კი იყო ქართული საისტორიო მუსიკისმცოდნეობის ფუძემდებელი და კონსერვატორიაში მუსიკის ისტორიის კათედრის დამაარსებელი პროფესორი ლადო დონაძე, რომლის მიერ დაწყებუ-

ლი საქმის უშუალო გამგრძელებელი გულბათ ტორაძე გახდა. ვერდის ოპერა „ფალსტაფის“ თემაზე სადიპლო-მო შრომის დაცვის შემდეგ, 1952 წელს გულბათ ტორა-ძემ სწავლა განაგრძო ასპირანტურაში. 1969 წელს ლე-ნინგრადში დაიკვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „ქართული სიმფონიური პოემა“, რომელიც მისი სამეც-ნიერო მოღვაწეობის ერთ-ერთ კარდინალურ ჟანრად იქცა. მისი ერთ-ერთი პირველი დასავლეთეგროპუ-ლი მუსიკისადმი მიძღვნილი წიგნი, რომელიც დღემ-დე ყველა ბიბლიოგრაფიულ წყაროებში მოიხსენიება, არის «Леонкавалло и его Паяцы» (1960).

1952 წელს დაიწყო გულბათ ტორაძის პედაგოგი-ური მოღვაწეობა საქართველოს სახელმწიფო თეატ-რალურ ინსტიტუტში. კონსერვატორიაში მუსიკის ის-ტორიის კათედრაზე მოღვაწეობდა 1953 წლიდან და აღზარდა მუსიკოსთა მრავალი თაობა, მათ შორის თბი-ლისის სახ. კონსერვატორიის პროფესორ-მასწავლე-ბელთა უდიდესი ნაწილი.

მუსიკის ისტორიის კათედრას სათავეში ჩაუდგა 1976 წელს. კითხულობდა სალექციო კურსებს რუსული მუ-სიკის ისტორიასა და მუსიკის კრიტიკაში. სხვადასხვა წლებში იყო კონსერვატორიის თეორიულ-საკომპო-ზიტორო ფაკულტეტის დეკანი, სპეციალიზებული სა-დისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი; ქართული ენციკლოპედიის მუსიკის სექციის თავმჯდომარე. კომ-პოზიტორთა კავშირის მდივანი (1968-1973; 1992-1995).

საქართველოს მუსიკალურ ცხოვრებაში მიმდინარე პროცესებით დაინტერესებული ჩვენი შთამომავალ-ნი XX საუკუნის მეორე ნახევრის და XXI საუკუნის და-საწყისის მოვლენების შესახებ წარმოდგენას ქართული მუსიკის მემკვიდრის, გ. ტორაძის პუბლიკაციების სა-ფუძველზე შეიქმნიან. ტორაძის ნაზრების გაცნობისას უპირველეს ყოვლისა ყურადღებას იპყრობს მისი რო-გორც მუსიკის კრიტიკოსის პოზიცია ზუსტად და ოპერა-ტიულად აღნუსხოს არა მარტო მისი თანადროული მუ-სიკალური ცხოვრება, არამედ გარდასულ დღეთა ფაქ-ტები და მოვლენები, რომლებიც ასეთსავე ესთეტიკურ მიდგომას მოითხოვენ. ამაში კი მას ფენომენალური

გულბათ ტორაძე

მეხსიერება, მწერლური ნიჭი და ოსტატობა ეხმარებო-და. პროფესიულ აქტივობას ბოლო დრომდე ინარჩუ-ნებდა. ამის დამადასტურებელია უკანასკნელ წლებში გამოცემული მისი წიგნებიც მუსიკის სამყაროში, ელისო ვირსალაძე, სულხან ცინცაძე, ზაქარია ფალიაშვილი (ლ. დონაძის მონოგრაფიის ტორაძისეული ქართული თარგმანი), „მოვლენები“ ... გულბათ ტორაძის მოვლენ-ების უპრეტი წყარო მისი მეხსიერება იყო, რომელშიც საოცარი სიზუსტით არის აღბეჭდილი მოვლენები, ფაქ-ტები, თარიღები. მათი საუკეთესო ნაწილი აკინძული წიგნად „მოვლენები“ წარსულის მრავალ საინტერესო ფურცელს აცოცხლებს.

ბატონი გულბათის მუშაობის სტილი საოცარი ოპე-რათიულობით და პროდუქტიულობით ხასიათდებოდა, რაც კრიტიკოსის აუცილებელი თვისებაა, ამასთანა-

ვე მისი სათქმელი ყოველთვის გამოკვეთილი, ფრანზა სხარტად, ლაკონურად ჩამოსხმული, სტილი იმდენად სწორი და გამართული, რომ თვით ყველაზე მკაცრ რედაქტორსაც კი გაუჭირდება მათში რაიმე ნაკლის ნახვა. მიუხედავად ასაკისა, ის იყო ყველგან და ყველადრის საქმის კურსში, ეხმაურებოდა აქტუალურ მოვლენებს, და არა მარტო მუსიკალურს, არამედ სპორტულს (ჭადრაკი და ფეხბურთი), პოლიტიკურს. იუმორით სავსე მისი საგაზეთო, საურუნალო ნაკვესები და წიგნი „მუსიკოსები იცინიან“ ასევე დიდი პოპულარობით სარგებლობდნენ ფართო მკითხველში. კიდევ დიდხანს დარჩება ჩვენს მეხსიერებაში ბატონი გულბათი ყოველდღიური საგანმანათლებლო მისიის აღმსრულებელი, თვალეგაბრწყინებული, ენერგიული, მისი განუყრელი პორტფელით და „ცხელ-ცხელი“ ამბების დასტით ხელში, მისი საგაზეთო წერილების ქსეროასლებით ხელდამშვენებული...

პიროვნული თვისებებიდან განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ბატონი გულბათის კეთილმოსურნეობა კოლეგების და სტუდენტების მიმართ, მზადყოფნა პროფესიული დახმარება გაეცინა ნებისმიერისთვის. ამავდროულად, უკომპრომისობა მისი ესთეტიკისთვის მიუღებელი მოვლენების, იაფფასიანი არტისტიზმის, პროფესიული რუტინის ან არაკეთილსინდისიერი დამოკიდებულების მიმართ.

მისი კოლეგებისა და მრავალრიცხოვანი მონაფეხების სახელით გვინდა ან უკვე გარდაცვლილი ქართული მუსიკის მეტრის წინაშე ქედი მოვიხაროთ და მადლობა ვუთხრათ იმ ღვანლისათვის, რაც მას ქართული ეროვნული კულტურის და ჩვენი Alma Mater-ის წინაშე მიუძღვის.

14 ოქტომბერს 90 წელი შეუსრულდა, ამ მრგვალი თარიღის აღნიშვნას მასშტაბურად ვფიქრობდით, სამწუხაროდ არ დაგვცალდა...

თბილისის ვ. სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორია მუსიკის ისტორიის მიმართულება

„... ჩემს მთავარ პიროვნულ „პრიორიტეტად“ მიმაჩნია მეგობრების „შერჩევის“ უნარი...“

გულბათ ტორაძე

ოქტომბრის შუა რიცხვებში — სვეტიცხოვლობას — ბატონი გულბათ ტორაძის საიუბილეო თარიღის აღსანიშნავი სიურპრიზის მზადების პროცესში — თავზარი დაგვცა ინფორმაცია მისი ავადმყოფობის შესახებ. თუმცა ფარხმალი არ დაგვიყრია და დროებით გადავდეთ ჩაფიქრებული სცენარის განხორციელება... 17 ოქტომბერს კი ბატონი გულბათი გარდაიცვალა.

მუზეუმში დაგეგმილი თითქმის ყველა პროექტის აქტიური მხარდამჭერი, თემატური სცენარის გამზიარებული, თანამოაზრე, ენთუზიასტი და სამუზეუმო ექსპონატების მატებით დაინტერესებული — მუდამ ხელდამშვენებული ბატონი გულბათი დღესაც თვალწინ გვიდგას...

კონსერვატორიის ისტორიის მუზეუმი ფონდების შესწავლის პროცესში, ყოველთვის ამყობდა მისი გულშემატკივარის, ერთგული მეგობრის — ბატონი გულბათის თანამშრომლობით, თანადგომით.

ამდენად, ბ-ნი გულბათის მობრძანება კონსერვატორიაში მთავრდებოდა მუზეუმში და ჩვენც მუდამ მისი მომლოდინენი, ცოცხალი მემკვიდრის საოცარი ინფორმაციული „ვმდიდრდებოდი“... ფაქტობრივად, ბ-ნი გულბათი ჩვენთან ერთად მუზეუმის მასპინძელიც იყო... მასპინძელი აურაცხელი აუდიტორიისა, რომელიც კამერული — საიუბილეო საღამოების მსვლელობისას თავს იყრია ხოლმე მუზეუმის საექსპოზიციო სივრცეში და იქ იგი სრულფასოვან მასპინძლად წარუდგებოდა საზოგადოებას... და ამ ამბულუში იგი, როგორც ყოველთვის, განუმეორებელი, შეუცვლელი იყო... ჩვენ უსაზღვროდ მაღლიერები ვართ უფლისა, რომ მისი თანამედროვენი ვართ და გულბათ ტორაძის „პრიორიტეტულ“ არჩევანში უმცროს მეგობრად ვინოდებით.

დაბოლოს, დავესხებთ კომპოზიტორ იოსებ ბარ-დანაშვილს: „მან მაქსიმალურად გამოიყენა ის დრო, რაც მისთვის, მინიერი ცხოვრებისათვის იყო გამოყოფილი და ვალმოხდელი მიწებდა უზენაესის ნებას“.

თბილისის კონსერვატორიის ისტორიის მუზეუმი

გულბათ ტორაძე მეგონა სულ უნდა ყოფილიყო, ისევე, როგორც კონსერვატორიის შენობა. როდესაც რამეს ვერ მიაგნებდი — მას მიაკითხავდი და აუცილებლად საჭირო ინფორმაციას მოგცემდა. ჩვენს გამოშვებას, რუსული მუსიკის კურსს გვიკითხავდა, მაგრამ ამით არ შემოიფარგლებოდა სტუდენტების მასთან ურთიერთობა. შემოგვთავაზებდა ხოლმე ამა თუ იმ მუსიკალურ ღონისძიებაზე დაგვეწერა შთაბეჭდილება. ამის გამო, ერთხელ მე წავედი საგასტროლოდ მყოფი, ერთი რუსული დასის საოპერეტო სპექტაკლზე „ჩარლის დეიდა.“ როგორც ყველაფერი სწავლის დროს, რეცენზიის წერაც პროფესორის ახირებულ დავალებად მიმაჩნდა და ფეხს ვითრევდი. ბოლოს მომერია ბ-ნი გულბათის და ჩავუჯექი წერას; რომ დავინყე, ველარ დავასრულე. ორი დღე ვწერდი, მაგრამ შთაბეჭდილებები ვერ ამოვწერე. ბ-ნი გულბათს რომ მივუტანე საბოლოო ვარიანტი, სახლში წაიღო — წავიკითხავო. იქ გაურედაქტირებია და გაზეთ „სალამოს თბილისში“ არ გამოაქვეყნა?! ასე გახდა ჩემი პირველივე რეცენზია გამოქვეყნებული, და რაც მთავარია, მე, მაშინ ახალბედა სტუდენტს, დამეხმარა ჩემს ძალებში დავრწმუნებულიყავი. სხვების არ ვიცი, როგორ ზრუნავდნენ მათზე, მათ თვითონ გაიხსენონ, მაგრამ თუნდაც ეს ერთი ფაქტი, მის დაუზარელ ადამიანობასა და პროფესიისადმი ერთგულებაზე ცხადად მეტყველებს.

კონსერვატორიის შემდეგ მე მუსიკისმცოდნეობის გზიდან გადავუხვიე, კინოს მივაშურე, მაგრამ მუსიკალურ ცხოვრებას არ ჩამოვშორებულარ. პირიქით, მგონი სხვებზე უფრო ხშირად დავდიოდი კონცერტებზე,

რომლის დარბაზის აუცილებელი ატრიბუტი იყო ბ-ნი გულბათი. თუ დაეკითხებოდი რა აზრისაა კონცერტზე, აუცილებლად გულწრფელად გამოხატავდა თავის ემოციას. ბევრი ენამახვილური შეფასება მომისმენია მისგან ცხელ-ცხელი შთაბეჭდილებების გაზიარებისას.

თუკი კონცერტის წინ მას სცენიდან წინასიტყვაობის წარმოთქმა ევალებოდა, მე სულგანაბული ვუსმენდი ხოლმე. მიხაროდა, სხვებისგან განსხვავებით, როცა სიტყვა გაუგრძელდებოდა. რა იცი, რა ამოჰყვებოდა

გულბათ სორაძე, ვლადიმერ გოშუსიშვილი, ლევან ხაინდრაძე, 1971წ.

მის უკიდევანო მეხსიერებას?! დღეს ჩვენ ეს დავკარგეთ. ძალიან დიდი დანაკლისია! ადამიანი, რომელსაც წლის ასაკში უნახავს ზაქარია ფალიაშვილის დაკრძალვა და მას მერე, არცერთ მუსიკალურ ღონისძიებას, მგონი მის გარეშე არ ჩაუვლია. ამის შედეგია მის მიერ გამოქვეყნებული უამრავი ნაშრომი თუ წიგნი. მაგრამ, მგონი ყველაზე მეტად უხაროდა, როდესაც რუსული ენიდან თარგმნა თავისი პედაგოგის, ლადო დონაძის სამეცნიერო ვრცელი მონოგრაფია ზაქარია ფალიაშვილზე. „წარმოგიდგენიათ, აქამდე როგორ არ გავაკეთე ეს?!“ — გვეტყოდა ხოლმე, როცა 2016 წელს დაასრულა თარგმნა. თან დააყოლებდა: „იმედია მოვესწრები მის გამოცემასაც!“ —ო. მართლაც, მოესწრო წიგნის გამოცე-

მასაც და ამით კმაყოფილება არ დაუმაღლავს.

მისი ფეხბურთით გატაცებაზე სხვები მოჰყვებიან. ჩვენ, სტუდენტებმა, ამის შესახებ მოგვიანებით გავიგეთ, მაგრამ სულ ახლახანს მომიყვა მისი ქალიშვილის, მერიკო ტორაძის მეგობარმა, ნანა ჯორჯაძემ, რომ ფეხბურთის სიყვარული მან თურმე შვილებსაც გადასცა. აი, ამის დამამტკიცებელი ისტორია: მერიკო ტორაძე და ნანა ჯორჯაძე მოსეირნობდნენ რუსთაველზე. იქვე ქუჩაში შეკრებილი ბიჭები თურმე ფეხბურთის თამაშს არჩევდნენ და კამათი მოუვიდათ „პახტაკორის“ თაობაზე; ერთნი ამბობდნენ ამდენჯერ აქვს მოგებულიო თბილისის „დინამოსთან“ და სხვები სხვას. დაუნახიათ მერიკო. „აგერ, გულბათის გოგო მოდის და მოდი, მას ვკითხოთ, ნამდვილად ეცოდინება“-ო. მერიკომაც დაუბარლად აუხსნა მოკამათეებს როდის, სად და რამდენჯერ ითამაშა ამ ორმა გუნდმა და რა შედეგით დამთავრებულა თითოეული მატჩი. ამის შემდეგ კამათი შეწყვეტილა და გოგონებმაც გზა გაარძელეს.

2016 წელს მე ვიღებდი დოკუმენტურ ფილმს ზაქარია ფალიაშვილის შესახებ. რასაკვირველია, მივაპურე ბ-ნ გულბათს. აღმოჩნდა, რომ ფალიაშვილი მისი ერთ-ერთი სათაყვანებელი კომპოზიტორი იყო. ბევრი გვესაუბრა, დრო არ დაუშურებია ჩვენთვის. ჩვენც ყველაფერს ვინერდით. ინტერვიუს ჩანერის დროს, ზოგჯერ, როგორც სჩვეოდა, გადაუხვევდა თემას, მაგრამ მე არ ვაჩერებდი, იმდენად უნიკალური ინფორმაცია ამოტივტივდებოდა ხოლმე მის მეხსიერებაში. საშუალოდ, ფორმატიდან გამომდინარე, ფილმში საბოლოოდ ამ ინტერვიუს მხოლოდ მცირე ნაწილი შევიდა, მაგრამ ის რაც შევიდა, ნამდვილი მარგალიტები იყო ჩვენთვის. ერთი ფრაგმენტი, რომელიც მან გაიხსენა ფალიაშვილის თაობაზე, მისივე თხოვნით ფილმში არ შევიტანე. ერიდებოდა, როცა მისი აზრით, შესაძლოა ვინმესთვის უხერხულს გაიხსენებდა, მაგრამ ჟურნალ „მუსიკის“ უფრო ვინრო წრის მკითხველებს ამ ისტორიას მაინც ვავუზიარებ:

„ბ-მა პავლე ხუჭუამ, რომელიც ისევე, როგორც ბ-ნი ლადო დონაძე, ჩემი მასწავლებელი იყო (ძალიან მაღლიერი ვარ ორივე მათგანის) და რომელსაც, ისევე

როგორც ლადო დონაძეს, აქვს მონოგრაფია ზ. ფალიაშვილზე, ყვებოდა ასეთ ისტორიას: — ერთხელ ოპერის დან ფეხით მოვდიოდით მე და ბ-ნი დიმიტრი არაყიშვილი „აბესალომ და ეთერის“ სპექტაკლის შემდეგ. ჩვენ, რასაკვირველია, ვსაუბრობდით ამ ოპერის ღირსებებზე, მაგრამ არაყიშვილმა ღიმილით მითხრა — შესანიშნავი ოპერაა, მაგრამ წარმოგიდგენია, რა იქნებოდა, ეს მე რომ დამენერაო?!, და თან გულიანად გაიცინაო (შევასხენებ მკითხველს, რომ დიმიტრი არაყიშვილს უთხოვია ლიბრეტისტ პეტრე მირიანაშვილისთვის, მე დავწერ ოპერას „აბესალომის“ სიუჟეტზეო, რაზეც მირიანაშვილმა უპასუხა, რომ ფალიაშვილს უკვე გადავეცი ლიბრეტო და იმან უკვე დაიწყო წერაო. **ნ. გ.**). — ამის მერე, ეს შემოქმედებითი შური იყო, რასაკვირველია, ამ ორ დიდ კომპოზიტორს შორის, რაც ბოლომდე გაჰყვა არაყიშვილს. შეგიძლიათ ეს არ შეიტანოთ ფილმში, მაგრამ სიკვდილის წინ ფალიაშვილმა მისწერა წერილი არაყიშვილს: — დიმიტრი, მე მალე გამოვესალმები სიცოცხლეს და მოდი ჩემთან, შევრიგდეთო! — ჰოდა, არ მივიდა არაყიშვილი, წარმოგიდგენიათ?! ოღონდ ეს არ შეიტანოთ ამ ფილმში, გთხოვთ! კარგი?“ ...

ბ-ნო გულბათ, შეგისრულებთ ეს თხოვნა, თუმცა თანამედროვე დოკუმენტური კინოსთვის უხერხული თემები არ არსებობს და ზუსტად ეს ეპიზოდი ძალიან კარგად დაახასიათებდა ამ ორი კომპოზიტორის ადამიანურ, მრავალნახნავოვან ურთიერთობებს, მაგრამ თქვენი დიდი ღვაწლის დაფასებით, პირადად ჩემს მიმართ და ზოგადად მუსიკის მიმართ, მე წავედი ამ „მსხვეპლზე“.

იყავით მშვიდად, თქვენ ვალმოხდილი ხართ ქართული მუსიკალური საზოგადოების წინაშე და მაპატიეთ, რომ ამჯერად, ამ წერილში, ცოტა დავარღვიე თქვენთვის მოცემული პირობა და გავამხილე ჩვენი პატარა საიდუმლო.

P.S. ბ-ნი გულბათ ტორაძის იმ ვიდეო მასალებს, რაც ფილმში არ შევიდა გადავცემ თბილისის კონსერვატორიის მუზეუმს.

ნარგიზა ვარდაფხაძე

გულბათ ტორაძის ხსოვნას!

რაოდენ დასანანია, რომ აღარ არის გულბათ ტორაძე... მუსიკისმცოდნე-ისტორიკოსი, პედაგოგი, საქართველოს კომპოზიტორთა კავშირის გამგეობის წევრი, თბილისის ვ. სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიის პროფესორი, საქართველოს ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე, ხელოვნების ქურუმი, საქართველოს კომპოზიტორთა შემოქმედებითი კავშირის წევრი.

ჩემთვის კი, წინამდებარე წერილის ავტორისა და გულბათის ნათესავისთვის, გულბათ ტორაძე არა მარტო ქართული ინტელიგენციის თვალსაჩინო წარმომადგენელი, „ქართული მუსიკის ისტორიის უამთაღმწერი“ (როგორც მას მუსიკისმცოდნე, ქ-ნი მარინე ქავთარაძე უწოდებს), არამედ გულისხმიერი, ნათესაობისა და ზოგადად, მოყვასის მოყვარული, ამასთანავე პრინციპული, სამართლიანი პიროვნება გახლდათ. სიარულიც ასეთი იყო, წელგამართული, მართალი კაცის ნაბიჯებით რომ დადიოდა. როცა კი მიმართავდი, ასე ვიპასუხებდა ხოლმე: „ჰო, ჭირიმე“, „გისმენ ჭირიმე“, ქმედითი, სიცოცხლის ბოლომდე საღად მოაზროვნე. არადა, 14 ოქტომბერს 90 წლის შესრულდა, მაგრამ, სამწუხაროდ, სამ დღეში გარდაიცვალა...

გულბათ ტორაძე ოჯახიშვილი იყო, სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით. დედა — მარიამ (მერი) ჭავჭავაძე ცნობილი ექიმი-პედიატრი გახლდათ. სხვათა შორის, იგი ავტორია საინტერესო მოგონებების თავისი სიძის, ცნობილი პოეტის, „ცისფერყანწელ“ ვალერიან გაფრინდაშვილის შესახებ, რაც 1977წ., ჟურნალში „მნათობი“ დაიბეჭდა.

მამა — გრიგოლ ტორაძე, სამხედრო პირი, უაღრესად განათლებული პიროვნება იყო.

გულბათის დეიდები გახლდნენ:

თამარ ჭავჭავაძე, ქართული თეატრისა და კინოს გამოჩენილი მსახიობი, საქართველოს დამსახურებული არტისტის ელენე (ლიკა) ჭავჭავაძის დედა, სახელგანთქმული მსახიობის — პიერ კობახიძისა და თამარ ჭავ-

ჭავაძის ქალიშვილი იყო;

ირინე (ირა) ჭავჭავაძე, ქიმიკოსი, ვალერიან გაფრინდაშვილის მეუღლე.

რაც შეეხება გულბათისა და ჩემს ნათესაურ კავშირს: გულბათი და მე, ორი დის — ანასტასია და სოფიო ჭავჭავაძეების შვილთაშვილები ვართ.

კარგად მახსოვს თუ როგორ დაყვავდი ჩემი ოჯახის წევრებს მაშინდელ არსენა ოძელაშვილის ქუჩაზე,

დავილღოვა კულსურის საინისსროში — „ხელოვნების ქურუმი“

სადაც გულბათი მშობლებთან ერთად ცხოვრობდა. ბუნებრივია, ისინიც გვსტუმრობდნენ ხოლმე. ძალიან საინტერესო ამბებს ვუსმენდი სხვადასხვა თემაზე...

კარგად მახსოვს ის მშვენიერი დღეებიც, როდესაც თამარ ჭავჭავაძე, მის ნათესავსა და მეგობართან, ტიცინ ტაბიძის მეუღლესთან — ნინო მაყაშვილთან სტუმრობის შემდეგ, ან მანამდე რომ შემოგვივლიდა ხოლმე.

უნდა ვთქვა ისიც, რომ ნათესაობას უყვარდა ჩვენთან შეკრება. ბევრი თავყრილობა მახსოვს ოჯახში, სადაც ჩემი სანათესაოსა და ახლობლებისგან შემდგარი — ხელოვნების, მეცნიერებისა და კულტურის წარმომადგენლები უსხდნენ სუფრას. აქ, ბევრ საინტერესო ამბავს გაიგებდით, ბევრ რამეს ისწავლიდით და მართლაცდა მოილხენდით.

ფოტოსურათები წარსულსა და აწმყოს ყველაზე კარგად ასახავენ. ჰოდა, ერთხელ, გულბათი შინ მენვია, სამი ფოტო მომიტანა (თამარ ჭავჭავაძე, უმანგი ჩხეიძესა და დოდო ანთაძესთან ერთად, ირინე ჭავჭავაძე შვილთან ერთად და ვალერიან გაფრინდაშვილის

მარცხნიდან: ქალიშვილები ნინო და მერი სორაძეები, შვილიშვილი, ნაკი ვასაძე, მუჟღე თაყაი (სომა) ვაჭავაძიანი, გულბათი სორაძე, ლიკა ვაჭავაძიანი

ებისთვის, არამედ მისი ავტორობით გამოცემული იმ შესანიშნავი, უაღრესად საინტერესო წიგნებისათვის, რომელიც მან, ჩემსა და ჩემი ოჯახის მიმართ თბილი დამოკიდებულების გამომხატველი წარწერით გვისასოსორა. გულბათი ხომ ამასთანავე, ფილოლოგი იყო, კალამი კარგად უჭრიდა, რომ აღარაფერი ვთქვათ, მის შესანიშნავ საჯარო გამოსვლებზე.

გულბათ! ქვეყნის წინაშე ვალდებულად, ღვაწლმოსილო ადამიანო, შენი სიცოცხლე გრძელდება შენს შესანიშნავ, წარმატებულ შვილებში – მერისა და ნინოს სახით, შვილიშვილებში და იმ დიდ დანატოვარში, რაც უკვე ქართული მუსიკის ისტორიის კუთვნილებაა და რასაც, ქართული კულტურის სავანძური ჰქვია.

ქეთევან თუხარული

ფოტო) და მითხრა: „სახლში ისეთი კოლექცია გაქვს, ვიცი, ამ ფოტოებსაც გაუფრთხილდები და შთამომავლობას შემოუნახავ“-ო.

მადლობელი ვარ გულბათის არა მარტო ფოტო-

ომარ მინდორაშვილი

არიან ადამიანები, რომლებიც უხმაუროდ, მოკრძალებული ცხოვრების წესით ცხოვრობენ და ამავდროულად მნიშვნელოვან საქმეებს ეწევიან. თესვენ სიკეთეს. ასეთი ადამიანების დაკარგვა გარშემოყოფებში განსაკუთრებულ გულისტკივილსა და ელდას იწვევს. სწორედ ასეთი გახლდათ ომარ მინდორაშვილი — კომპოზიტორი, შემსრულებელი, პედაგოგი, განათლებული მუსიკოსი, მაღალი პროფესიონალი, საქმისთვის თავდადებული. იგი გახლდათ პიროვნება, რომელიც გამოირჩეოდა ადამიანებისადმი სიყვარული გაცემის ნიჭით, ამ სიყვარულის საქმით გამჟღავნების უნარით.

ომარ მინდორაშვილი იმდენად ჩუმი და თავმდაბალი იყო, ბევრისთვის, შეიძლება, არც იყო ცნობილი როგორც შემოქმედებითი მრავალფეროვნების (ავტორი იყო სიმფონიების, მსხვილი თუ მცირე ფორმის კამერულ-ინსტრუმენტული ნაწარმოებების, საბავშვო სიმღერების, მუსიკალური კომედიის და ა.შ.), ასევე საქართველოს საზღვრებს მიღმა მნიშვნელოვანი წარმატებების შესახებ.

პროფესიული განათლება ომარ მინდორაშვილმა ინსტრუმენტულ-სამშრულებლო (კლარნეტი) სფეროში დაიწყო და შემდგომ, როგორც კომპოზიტორმაც, სწორედ ამ სფეროში მოიპოვა არაერთი გამარჯვება. მისი ადრეული ქმნილება — პირველი კვინტეტი სასულე ინსტრუმენტებისთვის, წარმატებით აჟღერებულა საქართველოს გარდა ესტონეთში, რუსეთში, უკრაინაში, იტალიაში, აშშ-ში, კუბაში, ფინეთში. არანაკლები წარმატება ხვდა წილად მის მეორე სასულე კვარტეტს, რომელიც გერმანელი მუსიკოსის, არმინ აუსენის თხოვნითა და ჰამბურგის ფირმა „ჰანს სიგორსკის“ დაკვეთით შეიქმნა. პირველად გერმანიაში, ზაარბრიუკენში შესრულდა (1987წ.) და იგი ჩაინერა კიდევ საარის მხარის რადიომ. 1990წ. ომარ მინდორაშვილი მიიწვიეს აშშ-ში, შენის შტატში, ნიუ-იორკსა და ბოსტონში, სადაც შესრულდა მისი ორივე კვარტეტი. მის ნაწარმოებებს ასრულებდნენ ცნობილი მუსიკოსები — ალექ-

სანდრ კორნეევი, იან იუნი, ელა სურკო და სხვ.

დიდია ომარ მინდორაშვილი ღვანლი საქართველოში სასულე მუსიკის სფეროს განვითარებაში. სახელდობრ, მან დააარსა საქართველოს სამუსიკო სკოლებში ბლოკფლეიტის კლასი, როგორც კომპოზიტორმა გაამდიდრა ამ ინსტრუმენტისთვის განკუთვნილი რეპერტუარი, თავადაც მიჰყავდა ეს კლასი. ამასთანავე აქტიურ მონაწილეობას იღებდა საქართველოსა თუ სხვადასხვა ქვეყნებში გამართულ ბლოკფლეიტის სემინარ-კონცერტებში. იგი თანაავტორია ორი კრებულისა — „ქართული მუსიკა ბლოკფლეიტისთვის“, პიესები და ანსამბლები სოპრანოს, ბლოკფლეიტისა და ფორტეპიანოსათვის, რომლებმაც პედაგოგიურ რეპერტუარში მყარად დაიმკვიდრეს ადგილი.

ომარ მინდორაშვილი არაერთი პრემიის მფლობელი იყო. უკანასკნელი სიხარული კი საქართველოს კომპოზიტორთა კავშირის კონკურსზე მიღებულმა პირველმა პრემიამ (საგუდო ნაწარმოებისათვის) მოუტანა.

ომარს ჰქონდა ერთი იშვიათი თვისება — დიდი პასუხისმგებლობით, დაუზარლად ეკიდებოდა ყველანაირ საქმეს. საქმეს, შავ სამუშაოს. საქართველოს მუსიკონდში მუშაობისას უშუალოდ მისი რუდუნებითი შრომისა და ძალისხმევის შედეგად გამოიცა არაერთი ქართუ-

ომარ მინდორაშვილი, თურქეთი.

ლი მუსიკალური ნაწარმოები, პარტიტურა და სანოტო კრებული.

ომარ მინდორაშვილმა თავისი დიდბუნებოვნება გამოამყვანა მაშინაც, როდესაც ჟურნალ „მუსიკის“ წინაპარი, ამავე სახელწოდების გაზეთი 90-იან წლებში, უკიდურესად შეჭირვებულ ყოფილა იკავებდა გზას. მაშინ ომარი სრულიად უანგაროდ დაუდგა მხარში გაზეთ „მუსიკის“ კოლექტივს და თავისი სულიერი და ფიზიკური ძალები არ დაზოგა გაზეთის გამოცემისათვის. ამასთან დაკავშირებით შემორჩენილია მისი საგაზეთო ჩანაწერიც, სადაც თავს იჩენს მისი გულითადი დამოკიდებულება საქმის მიმართ, სიხალისე, იუმორის გრძნობაც.

ომარ მინდორაშვილმა მუსიკალური მემკვიდრეობისა და ზემოთ ჩამოთვლილი საქმეების გარდა დატოვა მშვენიერი ოჯახი – მეუღლე და ერთადერთი ქალიშვილი – მარიამი, რომელიც მამის საქმის გამგ-

ომარ მინდორაშვილი, გერმანია, 1990წ.

რძელებელიცაა, მასზე იმედებს ამყარებენ, როგორც ფლეიტის შემსრულებელზე.

ომარ მინდორაშვილის უეცარმა წასვლამ ამ ქვეყნიდან დიდი გულისტკივილი გამოიწვია საქართველოს მუსიკოსთა საზოგადოებაში.

უფალმა დაუმკვიდროს სამარადისო სასუფეველი!

ჟურნალ „მუსიკის“ რედაქცია

ომარის ხსოვნას

*მწერალი და მსახიობი
გივი სიხარულიძე*

კომპოზიტორი ომარ მინდორაშვილი – ჩემი თანაკლასელი, რომელმაც თავისი ამქვეყნად ყოფნით სინდის-ნამუსისა და კაცობის ფანტელებით დაფარა დედამიწა. კაცი, რომელიც არასდროს არავისთან ჩაჯრილა, ადამიანი – შენდობისთვის დაბადებული, მე ვფიქრობ, რომ იგი დედამიწას საჩუქრად თვით უფალმა გამოუგზავნა. ვაჟკაცი, ნიჭიერი, გონიერი და შემოქმედი. ამიტომაც იყო რომ მისი მუსიკა ესოდენ გულში ჩამწვდომი და გასხივოსნებული იყო. მასხოვს მისი პირველი ნაბიჯები მუსიკაში, როდესაც იგი ჩაირიცხა ცნობილი მუსიკალური სკოლის დირექტორის ბატონი კოლა ჯინჭარაძის რეკომენდაციით. მან ეს სკოლა ფრიაღზე დაამთავრა, შემდეგ სწავლა განაგრძო კონსერვატორიაში, რომელიც ასევე ბრწყინვალედ დაამთავრა. მე ვფიქრობ, რომ ომარის სახით მსოფლიო მუსიკალურმა სამყარომ ძალიან დიდი დონის მუსიკოსი დაკარგა. მე კი მინას მივაბარე ჩემი უძვირფასესი მეგობარი, რომლისგანაც სიჭარმავეში შესულიც კი ბევრს რამეს ვსწავლობდი. იგი თავისი პიროვნული თვისებებით მზესავით ბრწყინავდა და ათბობდა სამყაროს. მადლობას ვუხდის უფალს იმისათვის, რომ ღირსი გამხადა ვყოფილიყავი მისი უახლოესი მეგობარი.

აღსანიშნავია, რომ ასეთი კაცები არასდროს კვდებიან. ადამიანი, რომელიც მარადიულად რჩება სამეგობრო ჯგუფში, იგი უკვდავია.

დიდებული მუსიკა, ხსოვნა ნათელი...

რუსუდან ქუთათელაძე

იშვიათობაა ერთი ნაწარმოების დაბადების ირგვლივ ამდენი დიადი პიროვნების სახელი იყრიდეს თავს — ვერდი, როსინი, მანძონი. იქნებ ამ გარემოებამაც დაანათლა პარტიტურას მარადიული სიკოცხლე, მსმენელის ემოციურ განცდაზე ზემოქმედების გაუნელებელი ძალა.

XVI. დაბადებულ უძველეს ჟანრს, რეკვიემს, მრავალმა კომპოზიტორმა ღირსეული ხარკი გადაუხადა. ხოლო, მათ შორის, დღეს რომ იტყვიან, ლიდრობენ მოცარტის, ცხოვრებისა და შემოქმედებითი გზის დამაგვირგვინებელი თხზულება (1791), ბერლიოზის (1837), ბრამსის „ვერმანული“ (1868) რეკვიემები. ასეთ რჩეულთა შორისაა ვედისეული რეკვიემიც (1873).

რეკვიემის შექმნის იდეა ვერდის 1868წ. დაებადა, როცა ისურვა დიდი თანამემამულის, „ადამიანისადმი, ვისაც მთელი მსოფლიო გლოვობს“, ანუ როსინის, გარდაცვალების მომავალი წლისთავისათვის ღირსეული პატივი მიეგო. ითხოვდა იმხანად მოქმედ 12 იტალიელ კომპოზიტორს ერთობლივად ემუშავა ტრადიციულ სამგლოვიარო კათოლიკურ საგალობელზე — რეკვიემზე. მიზეზთა და მიზეზთა გამო კოლექტიურ თხზულებას დაბადება არ ეწერა. და ვერდომ უკვე დამოუკიდებლად იმუშავა პარტიტურაზე და 1873 წლის მინურულში დაასრულა კიდეც. ამჯერად კი შთაგონების წყარო შეიქნა მწერალი-პატრიოტი, რევოლუციონერი, ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის წინამძღოლი, იტა-

გურაზ სოსპილავა

ლიის სახალხო გმირი, ალესანდრო მანძონის გარდაცვალება (1873წ. 22 მაისი), პიროვნებისა, ვის მიმართაც ვერდი უღრმესი პატივისცემით იყო განმსჭვალული, „ჩვენი დიადი ადამიანი—ო, ასე მოიხსენიებდა.

ვერდის რეკვიემი პირველად 1874წ. შესრულდა მილანში. უდიდესი წარმატება ხვდა იტალიის საზღვრებს მიღმა პირველ შესრულებასაც, ქ. კიოლნის მუსიკალურ ფესტივალზე, 1877წ. მაისში და იმიეროდან დღემდე ვერდის რეკვიემის შესრულება დიდი პატივია მუსიკოსებისათვის, ზეიმა მსმენელთათვის.

ვერდის რეკვიემის ქართულ ბიოგრაფიასაც გავიხსენებ. შექმნიდან მხოლოდ მეასე წლისთავზე, 1973 წლის 22 ოქტომბერს, ერგო პატივი თბილისელ მსმენელს ამ დიდებულ მუსიკას ზიარებოდა. ცნობილმა დირიჟორმა ზაქარია ხუროძემ, ქორმალსტერ გურამ ბაქრაძესთან ერთად იტვირთა ეს საპატიო მისია. შემ-

იანო ალიგაზაშვილი, ვახსან კახიძე, ქეთევან ქაშვილიძე, ვლადისლავ გორაი, რამაზ ჩიკვილაძე

დეგაც, რეკვიემი დიდი ინტერვალებით თუ გახშიანებულა ჩვენში. ჩემმა ხსოვნამ შემოინახა ძვირფასი ჯანსუღ კახიძის გაძლიერებით, გივი მუნჯიშვილის გამონვრთნილ კაპელასთან ერთად შესრულება – ნამდვილი სახელოვნებო ზეიმი. ჩემთვის დაუვიწყარია რეკვიემში სხვადასხვა დროს მონაწილე ჩინებული ვოკალური ანსამბლები: ზურაბ სოტკილავა, მაყვალა ქასრაშვილი, ცისანა ტატიშვილი, მედეა ამირანაშვილი, პაატა ბურჭულაძე, შესრულებას განსაკუთრებულ, ზეანუელ ტონალობას რომ სძენდნენ.

რიცხვმრავალ რეკვიემებს შორის ვერდის პარტიტურა განირჩევა, თავისი, ასე ვთქვათ, განსაკუთრებული „ოპერულობით“, თუმცა სასულიერო ჟანრის კანონიკური მოთხოვნები, ცხადია, არაა უგულვებელყოფილი. უმშვენერესი მელიოდიკის სიუხვითა და სახიერებით ხასიათდება, რაც, უთუოდ, იმიტაც აიხსნება, რომ დიდებულ ოპერებთან – „ტრაგიატა“, „დონ კარლოსი“,

„აიდა“ – დროით უშუალო სიახლოვეში ინერებოდა. კომპოზიტორის ღვთაებრივი ნიჭით გასხვივოსნებულ თხზულება იშვიათი სიღრმით ასხამს ხორცს ადამიანურ გრძობა-განცდათა უკიდევანო სამყაროს, სადაც, ბუნებრივია, სამგლოვიარო ჟანრის სპეციფიკიდან გამომდინარე, მნუხარე ლირიკა ჭარბობს, ხოლო გლოვა, ტრაგიზმი, მიუხედავად სიმძაფრისა, დიდი სულიერი სითბოთია გამსჭვალული. დეკორატიული და ფერადოვანი მუსიკალური ენა საოცრად სახიერია, მგზნებარე ემოციითა და ღრმა ფსიქოლოგიზმით აღსავსე. გამორჩეული სიმდიდრე ახასიათებს რეკვიემის ტონალურ გეგმას. და ამ ყველაფერს ემატება გენიოსისთვის ჩვეული ზუსტი თანხვედრა სიტყვასა და მუსიკას შორის! თუმცა აქ მუსიკის ღირსებებზე არ ღირს შეჩერება, რამეთუ საყოველთაოდაა ცნობილი. ამჯერად შესრულება ყურადღების ცენტრში.

ერთ ძალზე მნიშვნელოვანი ფაქტი საგანგებოდაა

მისათითებელი. კონცერტი არ მიეკუთვნებოდა დედაქალაქის საკონცერტო ცხოვრების ერთ ჩვეულებრივ მოვლენათა რიცხვს. 2018 წლის 14 ოქტომბერს, ვერდის რეკვიემის დადგმა დიდი ქართველი მომღერლის, საერთაშორისო აღიარების ვოკალისტის, დრამატული ტენორის, ზურაბ სოტკილავას გარდაცვალების წლისთავის შესრულების გამო გაიმართა. მე უსათუოდ დავუმატებდი – გულმხურვალე პატრიოტიკა და მამულიშვილის, ვინც პირნათლად მოიხადა ვალი პროფესიის წინაშე, ვინც ქართულ ვოკალურ სკოლას სახელი შორს გაუთქვა, ვინც მრავალ მომღერალს დიდი ხელოვნებისკენ მიმავალი გზა დაულოცა, ვინც თავისი დიდებული ხმითა და მგზნებარე არტისტიზმით უამრავი ესთეტიკური სიამოვნება მოგვანიჭა. და კიდევ მადლობა ვახტანგ კახიძეს, ღირსსახსოვარ პიროვნებას პატივი რომ მიაგო და ჩვენც, მსმენელები, ამ აქტის მონაწილედ გავგვხადა. დიდი მადლობა!

პროგრამასთან ერთად საუცხოოდ იყო გააზრებული კონცერტის ფინალი – მუსიკის უკანასკნელი, მთრთოლვარე პიანისიმოს მინავლებული ბგერები, ჭაღის ნელინელ მიმქრალ შუქში დაინთქა. დარბაზი წამიერად იმქვეყნიურმა უკუნმა ბნელმა მოიცვა... ეს ჩინებული მიგნება იყო! ამანაც შემატა საღამოს გამორჩეული განცდა, კიდევ ერთხელ გამოვეთხოვეთ ძვირფას მომღერალს...

ვერდის რეკვიემის, ამ, ფორმის განსაცვიფრებელი სიმწყობრით, იშვიათი მთლიანობით გამორჩეული პარტიტურის გაძლოლაც (ყველაფერს თავი რომ დავანებოთ, დიდი ფიზიკური და სულიერი ძალების ხარჯს მოითხოვს. ხუმრობა საქმეა – მუსიკის სუფთა ხმოვანება, შეუსვენებელ საათნახევარს მოიცავს!), ოქროს ძაფი, ამ გრანდიოზული ციკლის შვიდ ნაწილს ერთმანეთთან რომ აკავშირებს და ჭეშმარიტ შედეგად აქცევს, ბნელ ვახტანგ კახიძეს მტკიცედ ეპყრა ხელთ და მისი სადირიჟორო ფოხი მწყობრად რამზავდა უზარმაზარ საშემსრულებლო ანსამბლს – თხზულება გუნდის, ოთხი სოლისტი-ვოკალისტისა და დიდი სიმფონიური ორკესტრისთვისაა განკუთვნილი.

ორკესტრის დიდ გამომსახველ როლთან ერთად, საგუნდო პარტიასაც წამყვანი ფუნქცია ეკისრება, გა-

ნა მხოლოდ რაოდენობსა და დიდმასშტაბურობის გამო, არამედ საშემსრულებლო ტექნიკური სირთულის თვალსაზრისითაც, რადგან ორგანულად ითავსებს პოლიფონიური და ჰომოფონიური წერის ტექნიკის მოთხოვნებს, ამას თანდართულ თეატრალურ, რელი-

იანო ალიზაშვილი, ვახტანგ კახიძე, ქეთევან ქაშიკაძე

ეფურ სახოვნებას. ეს ყველაფერი მაღალპროფესიული მოთხოვნების დონეზე იყო მოწოდებული საქართველოს სახელმწიფო კაპელის, მასთან შეერთებული ოპერის თეატრის საგუნდო კოლექტივის მიერ და ერთობლივად რომ მოამზადეს ქორმაისტერებმა, არჩილ უშვერიძემ, ავთანდილ ჩხენკელმა, შალვა შაორშაძემ, ამ, თავიანთი საქმის ოსტატებმა, უკვე რომ მიგვაჩვიეს კიდევაც ჩინებულ სახელოვნებო შედეგებს!

სოლისტთა როგორი შემადგენლობა შემოგვთავაზა მასეტრო ვახტანგ კახიძემ? მჯერა, ბევრნი დამეთანხმებიან – არჩევანი საუკეთესო იყო!

აქ, სხვათა შორის, გავიხსენებ, თუ რა რიგ აფასებდა ვერდი თავის ეროვნულ მომღერლებს. ერთგან ასე წერს კიდევ: „პრიმადონა მშვენიერი ხმით, საუცხოოდ მღერის, სავსეა სიცოცხლით, ახალგაზრდაა, ლამაზია და ამასთან ჩვენთან“ და ამ უკანასკნელ სიტყვას მსხვილი ასოებით გამოჰყოფს. მოდი, ჩვენც ვეროვნად

დავაფასოთ მუსიკოსები იმით, **ჩვენებურები** რომ არიან! ნუ დაველოდებით მათ მხოლოდ საზღვარგარეთულ აღიარებას. თუმც ახლა ტრიუმფი არ აკლია ქართველ ვოკალისტებს.

და დირიჟორმა უპირატესობა ქართველ, **ჩვენთან**, სოლისტებს მიაკუთვნა. არ დაგზარდები გავიმეორებ – არჩევანი ჩინებული იყო!

იანო ლიბეგაშვილი, მსოფლიოში სახელმწიფო-ელი **ჩვენთან** სოპრანო, დიდი ხანია ცნობილია – აქვს საუცხოო, უღამაზესი ტემბრის, საოცრად თბილი, მოქნილი ხმა, ხოლო დახვეწილი ოსტატობა მის სიმღერას განსაკუთრებულ მომხიბლაობას ანიჭებს. მდიდარი რეპერტუარი მომღერლის არტისტული ბიოგრაფიის საამაყო ნაწილია და ვერდის რეკვიემიც ვრცელ ჩამონათვალს ბრწყინვალეებს უმრავლესს. როგორი იყო ამჯერად ალიბეგაშვილისეული რეკვიემი? საოცრად ფაქიზი, ფილიგრანული ნიუანსებით „მოჩუქურთმებულ-მოქარგული“, გულის სიღრმემდე ამაღელვებელი...

ჩვენთან მეცო-სოპრანო, **ქეთევან ქემოკლიძე**, თბილისელი მსმენელის მოწონებას ყოველ ჯერზე იმსახურებს, ევროპასა და ამერიკაშიც ჯეროვანი აქვს დაფასება, არა მხოლოდ ვოკალური ხმისა და ტემბრის სიღამაზის გამო, არამედ შესასრულებელი მუსიკის გონივრული აღქმითა და გააზრებით. მისი სიმღერა მუდამ საესეა სიცოცხლითა და ტემპერამენტით, წრფელი ემოციით, მგზნებარე განცდით, არტისტული გამომსახველობით. ვერდიც მომღერლისაგან ხომ ამას ითხოვდა: „გონიერება და სულიერება უნდა ჰქონდესო“.

ტენორის პარტია თავდაპირველად **შალვა მუქერიასთვის** იყო მოაზრებული, მაგრამ მოულოდნელად შეუძლოდ გახდა, სამწუხაროდ გამოეთიშა კონცერტს და თვითონვე გაუნია რეკომენდაცია **ვლადისლავ გორაის**. თბილისელთათვის უცნობმა ოდესეღამე ტენორმა არცთუ ახოვანი ტანადობის მიუხედავად, მსმენელის ყურადღება მიიქცია ძლიერი, კაშკაშა ხმის სიღამაზით და, ამასთან, ხმის განაფული მართვის უნარით, კარგად შეეწყო ქართულ ანსამბლს.

რეკვიემის ერთ-ერთი პირველი შესრულების თაობაზე იტალიელი კრიტიკოსი წერდა „დამსწრე საზო-

გადობამ დააფასა სიმღერე და მგზნებარება სიმღერისა“. სიამოვნებით იგივეს ვიტყვი ბანის პარტიის ქართველი შემსრულებლის, **ჩვენებური** რამაზ ჩიკვილაძის შესახებ.

ვერდი თავის თხზულების შესრულებაში ითხოვდა: „წვდომას ნაწარმოების საკუთრივ არსში და კომპოზიტორის მიზნებში“. ვფიქრობ, თითოეული შემსრულებელი, ამ გრანდიოზული შემადგენლობის თითოეული წევრი, დირიჟორით დაწყებული, ქორმაისტერებით, სოლისტებით, გუნდისა და ორკესტრის თითოეული მუსიკოსით დამთავრებული ამ მიზანს ესწრაფვოდა...

1873 წლით დათარიღებულ ერთ წერილში ვერდი წერს: „მე მგონია, რომ, შესანიშნავი იქნება, რათა ოდესმე ისტორიაში ითქვას: 1874 წლის 22 მაისს, მანძონის გარდაცვალების წლისთავზე, ამა და ამ ქალაქში შედგა დიდი სამგლოვიარო მესა, შესრულებული ბატონების... მიერ“. ვფიქრობ, შესანიშნავი იქნება, თუკი ქართული საშემსრულებლო ხელოვნების ისტორიაში ოდესმე დაინერება: 2018 წლის 14 ოქტომბერს, თბილისში, სახელოვანი მომღერლის, ზურაბ სოტკილავას გარდაცვალების წლისთავზე შესრულდა გენიალური ვერდის სწორუპოვარი რეკვიემი, რომელშიც მონაწილეობდნენ ბატონები და ქალბატონები: ვახტანგ კახიძე, იანო ალიბეგაშვილი, ქეთევან ქემოკლიძე, ვლადისლავ გორაი, რამაზ ჩიკვილაძე, არჩილ უშვერიძის, ავთანდილ ჩხენკელის, შალვა შაორშაძის მომზადებული გუნდი და თბილისის სიმფონიური ორკესტრი.

გაკადნიერდები და თბილისური შესრულების შესახებ ისევ და ისევ გენიალურ კომპოზიტორს დავესესხები: „შესრულება იყო შესანიშნავი, როგორც გუნდის, ისე ორკესტრის მხრივ“. და, რაღა თქმა უნდა, სოლისტების მხრივ! მხურვალე ტაშით, თაიგულებით უხვად რომ დააჯილდოვეს, დიდხანს, დიდხანს რომ არ უშვებდნენ სცენიდან. და ეს კონცერტიც, შესრულების მაღალმხატვრული ხარისხით, თავისი შინაარსით, მჯერა, დიდხანს, დიდხანს დარჩება მსმენელი აუდიტორიის გულებსა და ხსოვნაში.

„დიდი ერთობის ზეიმი...“

ტრადიციული მრავალხმიანობის IX საერთაშორისო სიმპოზიუმი

მზია ჯაფარიძე

*„სალამი, საქართველოვ – აღმოსავლეთის კარიბჭე!
ცერერასთან ძვეს შენი ფესვები;
შესანიშნავია ნაყოფი შენი ვენახის;
შენი დევიზია – ძალა ერთობაშია!
ერთ მშვენიერ დღეს ბებერი ევროპა ორივე ფილტვით
ამოისუნთქავს
და იმ დიდი ერთობის ზეიმი შენი ღვინით აღინიშნება!“*

ესაა სიტყვები სიმღერისა, რომელიც სპეციალურად ამ სიმპოზიუმისთვის შექმნა და მოვიძღვნა სარდინიულმა ანსამბლმა „სუ რენორე მურალეს“. მათივე თხოვნით, ტექსტი ქართულად ითარგმნა და მსმენელს წაუკითხეს. ეს ძალიან ამაღლევებელი იყო... ბევრი ცრემლს ვერ მალავდნენ... საოცარია, ამ პატარა ტექსტში გამოსტყვივის, თუ როგორ გაიზრა უძველესი კულტურის ქვეყნის ერთმა კუთხემ, სარდინიამ, მეორე უძველესი კულტურის ქვეყნის – საქართველოს არსი და სატკივარი. ძირძველობა მათი სპეციფიკური ჟღერადობის ვოკალშიც შეიგრძნობოდა, სადაც წამყვან ტენორს, თავისი ცხვირისმიერი და ხორხისმიერი ბგერათა შეხამებით ტრიო „უბანებოდა“, თითქოს ბუნების ძალებს მოუხმობდნენ და ბუნებასთან ერთობის შეგრძნებით, ამ მთიანი მხარის მუსიკა, ესოდენ ახლოს რომ იდგა ჩვენ გულებთან. მართალია, სიმპოზიუმზე საუბარი სიმპოზიუმის დასკვნითი კონცერტის ერთ-ერთი დამავიგრძელებელი ნომრით, ანუ ბოლოდან დავიწყე, მაგრამ, ვფიქრობ, ეს ფაქტი სიმპოზიუმზე მრავალს მეტყველებს და ამასთანავე სიმბოლურ-ცაა – წლევანდელი სიმპოზიუმი ხომ საქართველოს დამოუკიდებლობის 100 წლისთავს მიეძღვნა... სარდინიელთა „სიმღერა-მოძღვნამ“ ბევრი რამ აჩვენა, პირველ ყოვლისა ის, რომ ქართული ტრადიციული

სამუხნიანო სავსია.

მრავალხმიანობის სიმპოზიუმი არა მხოლოდ ქართული ფოლკლორისა და მუსიკალურ-მეცნიერული აზრის მსოფლიო არენაზე გატანას ემსახურება, არამედ ისიც, რომ მან შეძლო საქართველოს სათქმელი და სატკივარი ისე მიეტანა მსოფლიომდე, რომ იტალიის ერთ-ერთ, ჩვენსავით მთა-გორიან პატარა კუთხესაც ესოდენ შეეგრძნო საქართველო. სულ რომ არაფრისთვის მიეღნია ამ ფორუმს, ესეც საკმარისი იქნებოდა იმისათვის, რომ გვესურვა სიმპოზიუმის არა მხოლოდ გაგრძელება, არამედ გაძლიერება და გაფართოება.

ვფიქრობ, მრავალხმიანობის სიმპოზიუმის ესოდენ მნიშვნელოვანი შედეგები, პირველ ყოვლისა, თვით ქართულმა ტრადიციულმა სიმღერამ და მსოფლიოში მისადმი მზარდმა ინტერესმა განაპირობა, მეორე მხრივ, არაერთი ადამიანის ძალისხმევამ (ე. ჭოხონელიძე, რ. ნურნუშია, ი. ჟორდანიანი, გ. ყანჩელი, ა. ერქომაიშვილი, ი. ზემცოვსკი), რომლებმაც ჯერ კიდევ 1980-იან წლებში ჩაუყარეს საფუძველი ბორჯომისა და თბილისის საერთაშორისო კონფერენციების სახით (1984, 1986, 1988წწ.), ესოდენ მასშტაბურ ფორუმს,

რაც საწინდარი გახდა იმისა, რომ დღეს საქართველო მსოფლიო მრავალხმიანობის კვლევის ცენტრია. 1990-იან წლებში, სოციალურ-პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე, ეს ტრადიცია მოიშალა და მხოლოდ 1998 წელს აღდგა თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის დიდი ძალისხმევით. ქართული მრავალხმიანობის კვლევის ახალი ეტაპი მსოფლიო მრავალხმიანობის კონტექსტში 2002 წლიდან დაიწყო და მას შემდეგ ორ წელიწადში ერთხელ იმართება „ტრადიციული მრავალხმიანობის სიმპოზიუმი“.

სიმპოზიუმის დაარსებასა და ესოდენ მაღალ დონეზე ჩატარებაში, უდიდესი წვლილი შეიტანეს, უპირველეს ყოვლისა, ქ-ნმა რუსუდან ნურნუშიამ (თავის თანამოაზრებთან ერთად) და ავსტრალიაში მოღვაწე ცნობილმა ქართველმა ეთნომუსიკოლოგმა იოსებ (სოსო) ჟორდანიამ, ასევე თითოეულმა ქართველმა მეცნიერმა, ეთნომუსიკოლოგმა, რომლებმაც წლების მანძილზე მაღალი სამეცნიერო კულტურა აჩვენეს და ბევრი არაორდინარული, საინტერესო კვლევა წარმოადგინეს მსოფლიო მეცნიერთა წინაშე. არ შეიძლება აქვე არ აღინიშნოს, ქართული ცნობილი ფოლკლორული ანსამბლების სამემსრულებლო დონე, რომლებიც, როგორც წესი, უცხოელთა უდიდეს ინტერესსა და მაღალ შეფასებას იმსახურებენ.

სიმპოზიუმისადმი მზარდ ინტერესს ადასტურებს (2002 წლიდან) სტუმარ-მეცნიერთა რაოდენობაც (100-ზე მეტი!) და დონეც (სიმპოზიუმში მონაწილეობენ ეთნომუსიკოლოგიის ისეთი მეტრები, როგორებიც არიან სორბონის უნივერსიტეტის დოქტორი სიმპა არომი, აშშ-ში მოღვაწე ეთნომუსიკოლოგიის დოქტორი, თბილისის კონსერვატორიის საპატიო პროფესორი იზალი ზემცოვსკი, ანთროპოლოგი და ეთნომუსიკოლოგი პიტერ გოლდი – სიმპოზიუმის მუდმივი მონაწილენი).

ყოველწლიურად ფართოვდება გეოგრაფიული არეალიც. ამჯერად სიმპოზიუმს სტუმრობდნენ მეცნიერები და ანსამბლები საფრანგეთიდან, სერბეთიდან, კანადიდან, აშშ-დან, ესპანეთიდან, ფინეთიდან, ავსტრიიდან, ესტონეთიდან, ლიეტუვადან (ლიტვა), პოლონეთიდან, ავსტრალიიდან, შვედეთიდან, გერ-

მანიიდან, ჩინეთიდან, იტალიიდან; ცხადია, ფართოდ იყო წარმოდგენილი ქართველი მეცნიერები და ანსამბლები.

სიმპოზიუმის 4 დღიანი პროგრამა (30 ოქტომბერი, 3 ნოემბერი) დატვირთული იყო. სამეცნიერო სესიები დილის 9.30 წუთზე იწყებოდა, 7 საათს გრძელდებოდა, ნახევარსაათიანი შესვენებით, პარალელურად 1 საათზე კონსერვატორიის მცირე, ხოლო საღამოს 7 საათზე კონსერვატორიის დიდ დარბაზებში ფოლკლორული კონცერტები იმართებოდა. ასეთი დატვირთული დღის გამო, ძნელია მოისმინო ყველა მოხსენება, დაესწრო ყველა კონცერტს, არა იმიტომ, რომ ინტერესს მოკლებულია, არამედ ჩვენი ცხოვრების დღევანდელი ტემპიდან გამომდინარე, ასეთი გრაფიკის დაძლევა თითქმის შეუძლებელია. ჩანს, სიმპოზიუმის ორგანიზატორებმა ეს გაითვალისწინეს და სამეცნიერო სესიები დაყვეს თემატურად, რაც მსურველს შესაძლებლობას აძლევდა შეერჩია მისთვის საინტერესო თემატიკა და დასწრებოდა კონკრეტულ სამეცნიერო სესიას. სესიები კი თემატურად ასე იყო დაჯგუფებული: „მრავალხმიანობის ზოგადი თეორია და მუსიკალურ-ესთეტიკური ასპექტები“, „ტრადიციული მრავალხმიანობა და პოპულარული მუსიკის ჟანრები“, „ტრადიციული პოლიფონიის რეგიონული სტილები და მუსიკალური ენა“, „მრავალხმიანობა სასულიერო მუსიკაში“, „ტრადიციული მრავალხმიანობის სოციალური ასპექტები“, „მრავალხმიანობა საკრავიერ მუსიკაში“. ცხადია, სასურველია სიმპოზიუმი მეტ დღეზე გადანაწილებულიყო, რაც უზრუნველყოფდა განრიგის განტვირთვას, მაგრამ ეს დამატებით თანხებს მოითხოვს, ამიტომ სრულიად გასაგებია თუ რატომ იყო პროგრამა ესოდენ დაწინებილი, ფაქტობრივად, სამ დღეში, ვინაიდან სტუმრებისთვის ერთი დღე კულტურულ პროგრამას ეთმობოდა. ბუნებრივია, სიმპოზიუმის ეს ასპექტიც მეტად მნიშვნელოვანია, ვინაიდან სტუმრები ქართულ მუსიკასთან ერთად ეცნობიან ზოგადად ქართულ კულტურას, რაც ასევე მნიშვნელოვანია საქართველოს პოპულარიზაციისათვის. შეიძლება ითქვას, რომ ამ სიმპოზიუმს წვლილი შეაქვს არა მხოლოდ ქართული მუსიკალური კულტურის მსოფლიო სივრცეში გატანაში, არამედ

ქვეყნის ტურისტული პოტენციალის გაზრდაშიც, შესაბამისად, ეკონომიკაშიც (!).

ერთი საჭურნალო წერილის ფარგლებში შეუძლებელია წვრილად მიმოიხილო და გააანალიზო ასეთი ფართო სპექტრისა და თემატიკის ფორუმი. უდავოა, წარმოდგენილი ყოველი სამეცნიერო თემა ცალკე მსჯელობის, ზოგჯერ კამათის საგანი შეიძლება გახდეს. ასევე რთულია 7 კონკრეტზე, თითოეულ ანსამბლზე (29!) და სოლისტებზე ინდივიდუალურად ისაუბრო. ამიტომ მხოლოდ ზოგადი მიმოხილვით თუ შემოვიფარგლები.

წარმოდგენილ მეცნიერულ ნაშრომთა თემატიკა მრავალფეროვანი იყო. ჩემი დაკვირვებით, სამეცნიერო კვლევების წრე წლიდან-წლამდე ფართოვდება, არ იფარგლება მხოლოდ ეთნომუსიკოლოგიით. ტრადიციული მრავალხმიანობის საკითხები წარმოდგენილი იყო ესთეტიკურ, ფილოსოფიურ, სოციოლოგიურ კონტექსტში. ამ მხრივ არაერთი თემა იყო საინტერესო, მათ შორის: „ცვლილებები კულტურასა და უძველესი ადამიანის სოციუმში“ (ნინო ციციშვილი, ეთნომუსიკოლოგი, შემსრულებელი, მელბურნის უნივერსიტეტის საპატიო მკვლევარი, საქართველო/ავსტრალია); „როგორ გადმოსცემს მუსიკა მარადიულობის განცდას?“ (ანდრეა კუმბიჩი, ხელოვნების მაგისტრი, ფილოსოფიის დოქტორის კანდიდატი, კანადა); „უნევეტობასა და განახლებას შორის: სოციალური და მუსიკალური პროცესები დღევანდელ სეტო ლელო სასიმღერო ტრადიციაში“ (იანიკა ორას, ესტონეთის ლიტერატურის მუზეუმისა და ფოლკლორის არქივის მეცნიერ-თანამშრომელი, ესტონეთი); „სასიმღერო ტურიზმი და კულტურული მენარმეობა: „ქართული მრავალხმიანობა, როგორც კულტურების შეხვედრის ადგილი“ (მეთეუ ნაითი, ილინოისის უნივერსიტეტის სადოქტორო ხარისხის კანდიდატი და ეთნომუსიკოლოგიის სასესიო ინსტრუქტორი ვინიპეგში, კანადა); „პოლიფონია, როგორც ადამიანის სპეციფიკური მოვლენა“ (პიოტრ პოდლიპნიაკი, პოზნანის ადამ მიცკევიჩის სახ. უნივერსიტეტის მუსიკოლოგიის ინსტიტუტის ასისტენტი პროფესორი, პოლონეთი). ფრიად საინტერესო იყო ეს უკანასკნელი, თუმცა ვისურვებდი მისი

კონცეფციის დამასაბუთებელ მეტ მაგალითებს. როდესაც მეცნიერი წერს, რომ „პოლიფონია, როგორც ჩვენ მას ვიცნობთ, არის მენტალური მოვლენა, რადგან ის დამოკიდებულია შემეცნებითი კატეგორიების მუშაობაზე“, წარმოდგენილი თემის კონტექსტში საინტერესო იქნებოდა მოეხმო ბოლო პერიოდის კვლევები, მენტალური პრობლემების მქონე ადამიანების მკურნალობის პროცესში მუსიკის აღქმისა და გავლენის კუთხით. მაგალითად, ცნობილია, რომ აუტიზმით ან ასპერგერის სინდრომით დაავადებულ ბავშვთა სწავლების პროცესში, ყველაზე ეფექტურ შედეგებს იძლევა მუსიკის დახმარებით სწავლება.

მრავალხმიანობის ზოგადი თეორიის კუთხით საინტერესო იყო იოსებ ჟორდანიას მოხსენება „სტაბილური და მობილური ელემენტები მრავალხმიან ფაქტურაში: ისტორიული ასპექტები“, სადაც მეცნიერი ისტორიულ კონკრეტულ მაგალითებზე დაყრდნობით ასკვნის: „მთავარია ის, თუ „როგორ“ იმღერება და არა „რა“ იმღერება. მრავალხმიანი მუსიკა უფრო სტაბილურია, ვიდრე ერთხმიანი, მრავალხმიან ტრადიციაში კი ყველაზე დიდ სტაბილურობას იჩენენ ხმების ვერტიკალური კოორდინაცია და მრავალხმიანობის ტიპი“. ისტორიულ შემთხვევებში, სხვა მეტად საინტერესო მაგალითებთან ერთად, მოხმობილია ცნობილი ქართული ქალაქური სიმღერა „პატარა გოგო დამეკარგა“, რომლის მელოდია, მისი მახასიათებლების გათვალისწინებით, უცხო, მონოდიური კულტურიდანაა აღმოსვენებული, ხოლო ქართულ გარემოში მისი გამრავალხმიანება მოხდა. ასევე სამ ხმაში მღერიან ქართველები სხვა ქვეყნების სიმღერებსაც, აქ ჩამოთვლილია აზერბაიჯანული, სომხური, რუსული, უკრაინული, ფრანგული, ინგლისური, ციგნური (სასურველის ითქვას – ბოშური) მელოდიების ქართულ გარემოში გამრავალხმიანება. აქ, ალბათ, უნდა აღინიშნოს აგრეთვე იტალიურიც, ვინაიდან იტალიური ოპერებიდან ცალკეული არიები, ცნობილია, რომ ქართულ ქალაქურ სიმღერებად იქცა და გამრავალხმიანდა კიდევ. ესაა ის, რასაც მეცნიერი „ქართულ სულს“ უწოდებს. ჩემთვის მეტად საგულისხმო და გასახარი იყო, რომ ცნობილი მეცნიერის მოხსენება, ჩემი დიდი ხნის წი-

ნანდელ სადილომო ნაპროში („ეროვნული ფენომენის გამოვლენის ზოგიერთი ასპექტი ზ. ფალიაშვილის „აბესალომ და ეთერის“ და ქალაქური სიმღერის მაგალითზე“, 1991წ.) გამოთქმულ მოსაზრებასთან თანხვედრაში მოვიდა. ჩემ სადილომო შრომაში სწორედ ამ ქალაქური სიმღერის მაგალითზე დაყრდნობით ვსაუბრობდი იმ სტაბილურ ელემენტებზე, რომლებიც ქართული მრავალხმიანი აზროვნების ტიპიდან მომდი-

საქართველო), ვფიქრობ, ქართულ მრავალხმიანობას ახალი რაკურსით წარმოაჩენს. კერძოდ, საუბარია გაცხიანურებულ, შეყოვნებულ ჟღერადობაზე, როგორც შემოქმედებით პრინციპზე, რომელიც წარმოქმნის ერთგვარ „სტატიკურ მრავალხმიანობას“. მოსაზრება საინტერესოა, თუმცა, კვლევა, ალბათ, ამ მოხსენებით არ დასრულებულა და ბ-ნი თამაზი მომავალშიც განაგრძობს აღნიშნული მიმართულებით კვლევას.

მეცნიერთა ყურადღების მიღმა არ დარჩენილა საკითხი, რომელიც უნინ კვლევის ობიექტი ნაკლებად იყო, კერძოდ, „საბჭოურ და პოსტსაბჭოურ პერიოდში შექმნილი ხალხური სიმღერების დამუშავებები და საავტორო სიმღერები“, რომელიც შეისწავლა ხელოვნებათმცოდნეობის მაგისტრმა სოფო კოტრიკაძემ (საქართველო). კვლევის მიზანი იყო საავტორო და დამუშავებული სიმღერების ანალიზი, სტილური ნიშან-თვისებების გამოვლენა. ვფიქრობ, ეს თემა გაგრძელებასა და კიდევ უფრო ფართოდ წარმოიჩინას საჭიროებს.

საინტერესო იყო ეთნოლოგ ნინო ღამბაშიძის (ნინო მახარაძესთან თანავტორობით, საქართველო) კვლევა „ქართული მრავალხმიანი საწესო სიმღერა და მასში ასახული მითი“, სადაც მეცნიერი ცდილობს წარმოაჩინოს თუ როგორ აისახა მითო-რელიგიური წარმოდგენები და მისი განვითარების გზა ქართულ მრავალხმიან სიმღერაში.

„წყობის, ფაქტურისა და ჰარმონიული კანონზომიერებების ურთიერთმიმართება ქართულ საეკლესიო საგალობელსა და ხალხური მუსიკის ნიმუშებში“ (თამარ ჩხეიძე ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი, თბილისის კონსერვატორიის ასოცირებული პროფესორი, საქართველო) განიხილული იყო ფაქტორები, რომლებიც განაპირობებენ კილო-ჰარმონიული ურთიერთობების სხვაობას. ხოლო „ქრისტეშობის კონდაკების ქართულ სამგალობლო ტრადიციაში“ (ეკატერინე ყაზარაშვილი, ხელოვნებათმცოდნეობის მაგისტრი, თბილისის კონსერვატორიის დოქტორანტი), მეცნიერი თეორიული ანალიზის საფუძველზე ასკვნის, რომ სიტყვისა და მუსიკის მიმართების ძირეული პრინციპები უკვლეულია ქრისტეშობის კონდაკების ყველა ვარი-

ანსამბლი „აფილი“

ნარეობს, რასაც ბ-ნო სოსო „ქართულ მუსიკის სულს“, ხოლო მე „გენეტიკურ კოდს“ ვუწოდებდი.

უშუალოდ ქართულ ტრადიციულ მრავალხმიანობას (როგორც ხალხურ, ისე საეკლესიო) არაერთი შრომა მიუძღვნა, კერძოდ, ქართული უმდიდრესი სასიმღერო მემკვიდრეობიდან ისეთ უნიკალურ ნიმუშებს, როგორიცაა ქართული მრავალხმიანობის შედეგრი „ჩაკრულ“ (გია ბაღაშვილი, ეთნომუსიკოლოგი, ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი, პროფ. საქართველო) და პოლიფონიური აზროვნების უნიკალური ნიმუში „ჩვენ მშვიდობა“ (დავით შულღიაშვილი, მუსიკოლოგიის დოქტორი, ეთნომუსიკოლოგი, ასოც. პროფ., საქართველო). სამეცნიერო კვლევაში „სტატიკური ხმოვანება და ქართული ტრადიციული მრავალხმიანობა“ (თამაზ გაბისონია, ეთნომუსიკოლოგი, მუსიკოლოგიის დოქტორი, ილიას უნივერსიტეტის პროფ.,

ანტში. ქართულ გალობას მიეძღვნა აგრეთვე საქართველოში მცხოვრები და მოღვაწე დამოუკიდებელი მკვლევარის, ფილოსოფიის დოქტორის ჯონ ა. გრემის კვლევა „პირველადი ქართული ნყარობები: საგალობლების Q-684 ხელნაწერის ანალიზი“, რომლის მიზანი იყო საგალობლის შესრულების ორიგინალური იმპროვიზაციის სტილის აღდგენა.

ქართული ტრადიციული და შუა საუკუნეების მრავალხმიანობის შედარებითი ანალიზი, მათი მსგავსება-განსხვავების კუთხით განხილული იყო კვლევებში: „ტრადიციული ქართული სიმღერა და შუა საუკუნეების მუსიკის მსგავსება“ (სიმხა არომი, ეთნომუსიკოლოგი, სორბონის უნივერსიტეტის დოქტორი, საფრანგეთი) და „ქართული და შუა საუკუნეების მრავალხმიანობის ანალიზი და მოდელირება“ (ფრანკ შერბაუმი ს. არომისა და ფ.კ. დერას თანაავტორობით, პოტსდამის უნივერსიტეტის გეოფიზიკის პროფესორი, გერმანიის ეროვნული სამეცნიერო აკადემიის წევრი). აღნიშნულ საკითხთა წრე მეტად საინტერესო იყო ქართველი მეცნიერებისათვის და მნიშვნელოვანია ქართული მრავალხმიანობის მსოფლიო კონტექსტში გააზრებისათვის.

სამეცნიერო სესიაზე შემკრებლურ-მეცნიერული კვლევების შედეგები წარმოადგინეს ელგუჯა დადუნაშვილმა (ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი სამეცნიერო განხრით, საქართველო) და ნანა მჭავანაძემ (მუსიკოლოგიის მაგისტრი ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი, საქართველო) „ლარინოგრაფით შესრულებული ტრადიციული სიმღერის, ლოცვისა და გლოვის აუდიო-ვიდეოჩანაწერების ინტერნეტ არქივი, განსაკუთრებული მახვილით სვანეთზე“. საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ 2016 წლის სამეცნიერო ექსპედიციის შედეგად ჩანერილია 1000-ზე მეტი აუდიონიშში, ასევე ვიდეო და წერილობითი საბუთი, შემსრულებლების ვრცელი ინტერვიუები. მასალები ინახება იენის (გერმანია) უნივერსიტეტის კვლევითი მონაცემების ბაზაში (LAZAR) ხანგრძლივი შენახვის არქივში, საიდანაც ის მსოფლიოს ნებისმიერი კუთხიდან არის ხელმისაწვდომი, რასაც, უდავოდ, დიდი სამეცნიერო მნიშვნელობა აქვს.

საექსპედიციო მონაპოვრებს ეხებოდა გიორგი კრავიშვილის (ეთნომუსიკოლოგი, მუსიკოლოგიის დოქტორი, საქართველო) მოხსენება „მრავალხმიანობა საქართველოს ისტორიული კუთხეების და XVII-XIX საუკუნეებში გადასახლებულ ქართველთა მუსიკალური ფოლკლორი“, სადაც მკვლევარი ეძიებს როგორც ფარულ მრავალხმიანობას დღემდე მოღწეულ ფოლკლორულ ნიმუშებში, ასევე მრავალხმიანი სასიმღერო ტრადიციის დამადასტურებელ ცნობებს, რაც მნიშვნელოვანია მრავალი კუთხით, მათ შორის, როგორც ეთნომუსიკოლოგიის თუ ისტორიოგრაფიისათვის, ისე ქართული დიასპორების მშობლიურ, ქართულ სივრცეში ინტეგრაციის პროცესისათვის.

ცხადია, მკვლევართა ინტერესის სფეროა ისეთი საკითხი, როგორცაა ქართული ტრადიციული მუსიკა უცხოელთა შრომებში. ამ საკითხებს მიეძღვნა კვლევები: „ქართული ტრადიციული მუსიკა ფრანგი და ინგლისელი ავტორების ნაშრომებში (XVII-XIX სს. ფრანგი და ინგლისელი ავტორები)“ ნინო მახარაძე (ეთნომუსიკოლოგიის დოქტორი, ილიას უნივერსიტეტის პროფესორი), „გერმანელი მოგზაურების თვლით დანახული ქართული მუსიკა (მე-18ს. დასასრული, მე-20ს. დასაწყისი)“, რომლის ავტორია ჩვენთვის კარგად ცნობილი მეცნიერი, ფილოსოფიის დოქტორი სუზან ციგლერი, რომელმაც მრავალი სამეცნიერო შრომა მიუძღვნა ბერლინის ფონოგრაფიის ისტორიასა და მასალებს და აქტიურად მონაწილეობდა გერმანიაში, 1916-1918 წლებში ქართველ ტყვეთა სიმღერების გამოცემაში. ვისურვებდი, რომ მომავალში ჩვენ მეცნიერებს კვლევის გაფართოების შესაძლებლობა მიეცეთ, ვინაიდან უამრავი მასალა მოიპოვება არა მხოლოდ გერმანულ და ფრანგ მოგზაურთა შრომებში, არამედ იტალიელ მისიონერთა, პოლონელ და სხვ. მოღვაწეთა შრომებსა თუ პუბლიკაციებში.

სამეცნიერო სესიაზე წარმოდგენილი იყო მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხის ხალხური და რელიგიური მრავალხმიანობის სხვადასხვა ასპექტები, მათ შორის: ისლანდიურ (დანკა ბოისე, საფრანგეთი), ჰურამანის ქურთთა (მერი-სოფია ლაკოპულოსი, ფინეთი), იტალიური (მარიო მორელო, კანადა), მორდოველი (ქანა

პარტლასი, ესტონეთი), შვედური (სუზან როზენბერგი, შვედეთი), კარპატების (როშუ რაზვანი, ავსტრია), ებრაული (ოლივიე ტურნი, მუსიკოლოგი, ეთნომუსიკოლოგი, დოქტორი, საფრანგეთი), რაც ხელს უწყობს ქართული მრავალხმიანობის მსოფლიო, გლობალურ ასპექტში გააზრებას, საერთო და განმასხვავებელი ნიშან-თვისებების დანახვას.

კვლევის საგანი იყო აგრეთვე ინსტრუმენტული მუსიკა: თურქეთში ჰერმიშებში და ლაზებში გავრცელებული თულუმი (აბდულა აკატი, დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, თურქეთი), სლოვაკური საკრავი ფუიამა (გორდანა ბლაგოვიჩი, ფილოლოგიის დოქტორი, სერბეთი), მრავალღერძიანი გუდასტვირი (ულრიხ მორგენშტერნი, ვენის მუსიკალური და სამემსრულებლო ხელოვნების უნივერსიტეტის სრული პროფესორი, ავსტრია), ჩასაბერი და დასარტყამი საკრავების ტრადიციული ანსამბლი პინაიტ/პიფატ (ლიუ ქსიანგკუნი, ეთნომუსიკოლოგი, შანხაის კონსერვატორიის კომპოზიციის ბაკალავრი), ჭუნირი (მაკა ხარძიანი (მუსიკოლოგიის დოქტორი, საქართველო), გარმონი (ნიკოლოზ ჯოხაძე, ვიორგი მთანმინდელის სახ. გალობის უმაღლესი სკოლის ლექტორი, საქართველო). გარდა ამ უკანასკნელი ორი შრომისა (პირველში განხილულია სვანური ტრადიციული სიმღერის ეთნოფორ ისლამ ფილფანის საჭუნო ტრანსკრიფციები, ხოლო მეორეში გარმონის ისტორიული გზა საქართველოსკენ), შრომები ძირითადად ეძღვნებოდა ამა თუ იმ ინსტრუმენტულ მუსიკაში მრავალხმიანობის ელემენტების არსებობასა და კონტრაპუნქტულ სტრუქტურას.

ტრადიციული მრავალხმიანობისა და ქართული ინსტრუმენტული მუსიკის გარდა, ამჯერად ქართული ტრადიციული ცეკვის საკითხიც იქნა წამოწეული ბაია ჟუჟუნაშვილის (ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრის სპეციალისტი, საქართველო) თემაში „ქართული ტრადიციული მუსიკა 21-ე საუკუნის ქართულ კინემატოგრაფში“. ტრადიციული ცეკვა განხილულია როგორც კომპლექსური კინოენის მნიშვნელოვანი ელემენტი, რომელშიც დაშიფრულია პიროვნებისა და ერის თავისუფლების სიმ-

ბოლო. ამაში მკვლევარი სამართლიანად ხედავს ნიკოლოზ შენგელაიას ფილმის „ელისო“-ს (1928) ტრადიციას.

მკითხველი უბრალო თვალის გადავლებითაც დარწმუნდება, თუ რა მრავალფეროვანი და აქტუალური კვლევები იყო წარმოდგენილი სამეცნიერო სესიაზე. თემების აქტუალობიდან, სიახლიდან გამომდინარე მეტად საინტერესო იყო დისკუსიებიც. სესია დაიხურა მრავალი მაგიდით „ტრადიციული მრავალხმიანობა და მითები“, რომელსაც ბ-ნი იოსებ ჟორდანიანი უძღვებოდა.

გავმეორდები და ვიტყვი – შეუძლებელია ერთ საერთაშორისო წერილში მიმოიხილო და შეაფასო ყოველი სამეცნიერო ნაშრომი, მით უფრო, რომ სპექტრი ფართო, მრავალსიმომკველი იყო. ამიტომ სიმპოზიუმის მიმოხილვის ეს ნაწილი, მინდა დავასრულო, თავის ფეისბუკ-გვერდზე გამოქვეყნებული, ეთნომუსიკოლოგ **თამაზ გაბისონიას** სიტყვებით: „*ლიეტუველი დავა რაჩიუნაიტე-ვიჩინიენეს მოხსენების დროს ვფიქრობდი: მეცნიერება ყველაფრით ხელოვნებაა. აქაც მშვენიერის ესთეტიკურ კატეგორიასთან გვაქვს საქმე. ყველა დიდი მეცნიერი აღნიშნავს, რომ მეცნიერებაში განსაკუთრებული სილამაზაა. და რაში გამოიხატება ეს მშვენიერება? გაურკვევლობა, კითხვის დასმა, აღწერა, დალაგება, რეალობის ასახვა, კრიტიკა, გადმოცემა, იდეა, მეთოდი, აპარატი, აბსტრაქცირება, სილოვიზმი, ანალოგია, ტერმინი, დასკვნა, სიმწყობრე, პერსპექტივა, დისკუსია, აღიარება, კოლეგიალობა, კეთილსინდისიერება... ზოგიერთი ტექნიკოსი ჰუმანიტარებზე ამბობს, რომ ფაქტობრივი შედეგები არ გვაქვს. ჩემი აზრით კი, მეცნიერება ჭეშმარიტების ძიებაშია და არა მაინცდამაინც – პოვნაში... ეთნომუსიკოლოგი! ეს ხომ ყველაზე ჰუმანური პროფესიაა! რატომ იღიმებით? მსოფლიოს ხალხთა ყველაზე ემოციური და ყველაზე სუსტის ნაცნობი ენა რომელია? მუსიკა. მსოფლიოს ხალხთა სულის გამოძახილი ყველაზე ადეკვატურად და ემოციურად რაში აისახება? ხალხურ მუსიკაში. და რომელი პროფესიის ადამიანებს ესმით ყველაზე კარგად და უყვართ ეს ენა და სულის გამოძახილი? ვის უყვარს შესაბამისად ნებისმიერი ეთნიკური წარ-*

მომავლობის ადამიანი? ეთნომუსიკოლოგებს. და ამ სფეროში ცურვა, გინდა შესრულებით, გინდა მეცნიერულად, ხომ რა სიამოვნებაა, წარმოდგინეთ...“

სიმპოზიუმის ერთი დღე, ტრადიციულად, დოკუმენტურ ფილმებს დაეთმო. თავისთავად ძალზედ დადებითი მოვლენაა, რომ ეთნომუსიკოლოგიურ საკითხებზე ხდება ფილმების გადაღება. ვიზუალს ყოველთვის უფრო მარტივად მიაქვს სათქმელი ადამიანამდე, მით უფრო დღეს. მნიშვნელოვანია, რომ მსოფლიოს სასიძღვრო ტრადიციასთან ერთად, მაყურებელი ეცნობა იმ ქვეყნის ბუნებას, ღირსშესანიშნაობებს, ყოფით თავისებურებებსა და სხვა, რაც ასევე მნიშვნელოვანია როგორც ეთნომუსიკოლოგიური კუთხით, ისე ქვეყნის, კერძოდ, ჩვენი ქვეყნის პოპულარიზაციისთვისაც.

წელს ნაჩვენები იქნა დან შატის (დიდი ბრიტანეთი/გერმანია) ფილმი „მთვარით განბანილები“. ფილმის მიზანი იყო, ერთი მხრივ, ალბანური მრავალბინიანი სიმღერის გაცნობა, მეორე მხრივ იმის ჩვენება, თუ რამდენად სიცოცხლისუნარიანი აღმოჩნდა ეს მივიწყებული ტრადიცია, როგორ ითვისებს და სწავლობს ახალგაზრდა თაობა თავისი კულტურის ამ უძველეს მუსიკალურ პლასტს. ვფიქრობ, ავტორმა შეძლო მაყურებელამდე მოეტანა სათქმელი. ფილმის ქრონომეტრაჟი მისაღები იყო, არ დაღალა მაყურებელი. რეჟისორ-ავტორისათვის ამის მიღწევა ხშირად სირთულეს წარმოადგენს, ვინაიდან, როგორც წესი, რეჟისორი ძნელად ელევა მასალას და ხშირად ფილმი, მით უფრო დოკუმენტური, მაყურებელს ღლის.

მეორე ფილმი, ჰუგო ზემპის (საფრანგეთი) და ნონა ლომიძის (ავსტრია/საქართველო) „კახური მრავალბინიანი ნანები“, მიზნად ისახავდა იმის ჩვენებას თუ ბავშვის აკვანთან სამღერმა დედის ნანამ, როგორ იცვალა სახე, როგორც დამკვიდრდა მამაკაცთა რეპერტუარში, გამრავალბინიანდა და გავიდა საკონცერტო სცენაზე. ასევე საუბარი იყო სალოცავ „იავ-ნანებზე“. ავტორებმა დიდი შრომა განიეს, ფილმში დიდ მასალას მოუყარეს თავი, მაგრამ, ჩემი აზრით, სათქმელს აკლდა მკაფიოება, არ იყო გამიჯნული და განმარტებული აკვნის „ნანასა“ და სალოცავ „იავ-ნანას“ შორის ჟანრული და თვისობრივი სხვაობა, არც ის პროცესი, თუ

რამ განაპირობა „ნანას“ გამრავალბინიანება, ჟანრობრივად რა ახალი თვისებები შესძინა, რამდენად დაუკარგა პირველადი სახე და ა.შ. რეჟისორი როდესაც გადასაღებ მასალას არჩევს, პირველ ყოვლისა, უნდა იცოდეს ვისთვის (რომელი მაყურებლისთვის) იღებს

ანსამბლი „მკვლი“

ფილმს, და მეორე – რა უნდა უთხრას მაყურებელს. ამ შემთხვევაში ქართული გათვითცნობიერებული მაყურებლისთვის ახალი არაფერი იყო, ხოლო გაუთვითცნობიერებელი, უცხოელი მაყურებელი ძნელად დაინახავდა ჟანრულ რაობასა თუ სხვაობას ფილმში წარმოდგენილ „ნანებს“ შორის. პირველი ფილმისაგან განსხვავებით, ეს ფილმი ქრონომეტრაჟიტაც დიდი იყო, გარემო მეორედებოდა და ბოლოსკენ მაყურებელი მოიქანცა კიდევ. ასეთ შემთხვევაში, როდესაც რეჟისორს უჭირს მასალის შეკვეცა, სასურველია მან მიმართოს ან კონტრასტის, ან მოულოდნელობის პრინციპს, ან ვიზუალურ ეფექტებს, რომ მაყურებლისათვის მოსაბეზრებელი არ გახდეს, რაც მთავარია, ტექსტი ბოლომდე აღიქვას და „სმენადობა“ არ მოუდუნდეს. ეს ხომ დოკუმენტალისტიკაა!

4 დღის მანძილზე, საიდანაც ერთი დღე სტუმრებისათვის კულტურულ პროგრამას დაეთმო, 5 კონცერტი

გაიმართა კონსერვატორიის მცირე და დიდ დარბაზებში. საკონცერტო პროგრამაც მდიდარი იყო, როგორც გეოგრაფიული თვალსაზრისით, ისე ანსამბლთა შემადგენლობითა და თვისობრივად – ტრადიციულ გუნდებთან ერთად, წარმოდგენილი იყო შედარებით ახლად შექმნილი გუნდები და საოჯახო ანსამბლები. საოჯახო ანსამბლები უფრო ფართოდ იყო წარმოდ-

კონსერტის შემდეგ. მარცხნიდან: ჟურნალ „მუსიკის“ რედაქტორები მგია ჯაფარიძე და თამარ ბურჯანაძე ანსამბლ „TENORE MURALES“- თან და კონსერტის სხვა მონაწილეები.

გენილი მე-8 სიმპოზიუმზე, სადაც მათ ცალკე საკონცერტო პროგრამა მიეძღვნა და უამრავი საინტერესო ქართული საოჯახო ანსამბლი წარსდგა მსმენელის წინაშე, დიდი მონონებაც დაიმსახურეს. ამჯერად შესაძლებლობა მოგვეცა გავცნობოდით უცხოურ საოჯახო ანსამბლებს: „გაბოს ტრიო“, რომელსაც უკვე იცნობდა ქართველი მსმენელი 2016 წლის სიმპოზიუმის საკონცერტო პროგრამიდან და სიმპოზიუმის დებიუტანტი ანსამბლი „პერეს ოჯახი“ (საფრანგეთი. მამა და სამი შვილი – ზოე, აგატი, კლემენტი).

უცხოური ანსამბლებიდან ვიხილეთ ჩვენთვის კარგად ცნობილი ავსტრალიური ანსამბლები „გორანი“ და „მელბურნის ქართული გუნდი“, რომელთა შექმნა და მოღვაწეობა, უშუალოდაა დაკავშირებული ავსტრალიაში მოღვაწე ქართველ მეცნიერ-შემსრულებლებებთან იოსებ ჟორდანიასა და მის მეუღლესთან, ნინო ციციშვილთან, რისთვისაც დიდი მადლობა მათ.

სიმპოზიუმის საკონცერტო პროგრამაში უცხოური

ანსამბლებიდან მონაწილეობდნენ აგრეთვე ფრანგული ანსამბლები „მარანი“, „საჩუქარი“ და „სამშაბათი“. ეს უკანასკნელი 2006 წელს შეიქმნა. ანსამბლი ასრულებს მხოლოდ ქართულ ტრადიციულ მრავალხმიან სიმღერებს. წლების მანძილზე ფრანგ კოლეგებთან ერთად, მათი პედაგოგები იყვნენ ქართველებიც: მალხაზ ერქვანიძე, ტრისტან სიხარულიძე, სოსო კოპალეიშვილი, ანსამბლი „მზე შინა“, რაც, მათ სამემსრულებლო დონეში, ისევე როგორც ზემოთაღნიშნული ავსტრალიური ანსამბლების პროფესიონალიზმში უდავოდ შეიმჩნევა.

პირველად წარსდგა ქართველი მსმენელი წინაშე ანსამბლი „საუსეის“ ლატვიიდან, და ქართული სიმღერის მოყვარულთა ჯგუფი ჩხეთიდან „ჰაერი“, რომელსაც 2017 წელს, პრალის ფესტივალზე, ქართული კულტურის პოპულარიზაციისათვის გადაეცა სპეციალური ჯილდო „ქართული სული“.

ქართული ანსამბლებიდან მონაწილეობდნენ ჩვენთვის კარგად ცნობილი ქალთა ანსამბლი „მზეთამზე“ და „ნანიანა“, „ადილეი“, „ალილო“, „ბაკარა“, რომლის ხელმძღვანელია კომპოზიტორი მიხეილ მდინარაძე. სხვა ფოლკლორული ანსამბლებისაგან განსხვავებით მათ რეპერტუარშია არა მხოლოდ ქართული ხალხური და ქალაქური ფოლკლორი, არამედ მ. მდინარაძის კომპოზიციებიც. მონაწილეთა შორის იყვნენ აგრეთვე ანსამბლები: „ელესა“, „თრიალეთი“, ქალთა ანსამბლები „იალონი“ და „იამე“ იმერეთიდან, „მჭელი“, „შილდა“ (კახეთი), „შემოქმედი“ (გურია), „ძველი თაობა“ (სამეგრელო);

საგულისხმოა, რომ წარმოდგენილი იყო საქართველოს ეთნიკური ჯგუფების მუსიკალური კულტურაც – ებრაული ვოკალური სტუდია „შირი“ (ვოკალის პედაგოგი თბილისის კონსერვატორიის პედაგოგი ვილი გრიგორიანი) და „ჰაიარტუნი“, სომეხთა სამოციქულო მართლმადიდებელი წმინდა ეკლესიის საქართველოს ეპარქიის კულტურულ-საგანმანათლებლო და ახალგაზრდული ცენტრის ანსამბლი.

აზერბაიჯანულ მუსიკას წარმოადგენდა ერთადერთი აშუღი ქალი საქართველოში, უძველესი აღმოსავლური სიმებიანი საკრავის, საზის ბრწყინვალე შემს-

რულებელი თინათინ მეთიევა.

დაბოლოს, კონცერტში მონაწილეობდა აგრეთვე, ქართული ქალაქური (თბილისური) მუსიკალური ფოლკლორის შემსრულებელი ცნობილი მედუდუკეთა დასტა „ქსოვრელები“.

ყველა კონცერტი საინტერესო იყო. სამეცნიერო სესიების მსგავსად, ყველას განხილვა შეუძლებელია, თუმცა მათ შორის მაინც გამოვარჩევდი სიმპოზიუმის განხილვის ვალა კონცერტს, რომელიც მთლიანად თბილისურ ფოლკლორს მიეძღვნა, რაც, ვგონებ, სიმპოზიუმის ფარგლებში პირველად მოხდა. კონცერტმა თითქოს XIX-XX-ის დასაწყისის სურნელი დაატრიალა და ძველ თბილისში გადაგვტყორცნა. ქალაქური ფოლკლორის სტილისტიკის ზუსტი შეგრძნებითა და სპეციფიკური, ქალაქური უღერადობით გამომსვლელთა შორის გამოვარჩევდი ქალაქურ ტრიოს „სამნი“ დავით შულღიაშვილის, თამარ თოლორდავას და ნანა მყავანაძის შემადგენლობით. ასევე ქალთა ანსამბლ „იალონს“, რომელთა გამჭვირვალე, დახვეწილმა ხმებმა და ფაქიზმა შესრულებამ დარბაზი მონუსხა. ბრწყინვალე, ვირტუოზული ოსტატობა, იმპროვიზაციულობა წარმოაჩინა საზის დამკვრელმა აშუღმა ქალბატონმა თინათინ მეთიევამ, ასევე „ქსოვრელებმა“, თუმცა, უნდა ითქვას, რომ სოლისტ-მედუდუკის საოცარი ოსტატობა, თანატოლი ვერ იყო შესრულების ვოკალური ნაწილისა.

საინტერესო იყო კონცერტი „ფოლკლორი და თანამედროვეობა“, სადაც ტრადიციულ ქალთა ფოლკლორულმა ანსამბლმა „მზეთამზემ“ პიანისტ და ორგანისტ ალექსანდრე ვასაძესთან ერთად შეასრულა ნ. მამისაშვილის „პასტორალი“. ამავე კონცერტზე მსმენელის წინაშე წარსდგა კომპოზიტორ მიხეილ მდინარაძის ჯგუფი „ბარაკა“ და ანსამბლი „სტუმარი“, რომლის რეპერტუარში ქართული ტრადიციული ჰანგები სხვადასხვა მუსიკალურ ჟანრებთანაა შერწყმული. აღნიშნული კონცერტის ჩანაფიქრი მეტად აქტუალურია, ვინაიდან ქართულ ტრადიციულ მუსიკას თანამედროვე კონტექსტში წარმოაჩენს და აჩვენებს იმას, ქართული ფოლკლორი თუ რამდენად მიესადაგება თანამედროვე ტენდენციებს და რამდენად ცოცხალი

ორგანიზმია თანამედროვე კულტურული რეალების გათვალისწინებით.

ძალზედ შთამბეჭდავი და ემოციური იყო სიმპოზიუმის დასკვნითი კონცერტი, სადაც ერთმანეთს ენაცვლებოდნენ ქართული და უცხოური ანსამბლები. კონცერტში განსაკუთრებით გამოვარჩევდი ვაჟთა ფოლკლორულ ანსამბლს „ადილეი“, რომელმაც შესანიშნავად, ერთი ამოსუნთქვით შეასრულა ურთულესი, დინამიკური გურული შრომის სიმღერა „სურების ნადური“ და მსმენელის აღფრთოვანება გამოიწვია. ასევე გამოვარჩევდი ახლადშექმნილ ანსამბლს „შილდა“, განსაკუთრებით მათ მიერ შესრულებულ შილდურ სუფრულს „ღმერთმან ქმნას ჩვენმან მზრუნველმან“ და ვაჟთა ფოლკლორულ ანსამბლს „მჭელი“. შესრულებაში ავთენტურობა და სიმღერის ყოფით გარემოში „შესრულება-შექმნა“, იმპროვიზაციულობა მათი შემოქმედებითი მეთოდის ამოსავალია, ეს კი შესრულებას განსაკუთრებულ ფასს სძენს.

უცხოური ანსამბლებიდან, ტრადიციისამებრ, პროფესიონალიზმითა და ხარისხით შთამბეჭდავი იყო ანსამბლ „გორანის“ გამოსვლა, რომელმაც კონცერტზე აჭარული სუფრული და მეგრული მგზავრული შეასრულა, თუმცა ამით არ დამთავრებულა... კონცერტის დასკვნითი „აკორდი“, ფაქტობრივად, „გორანმა“ იოსებ ჟორდანიას სოლისტობითა და ხელმძღვანელობით, კონსერვატორიის დიდი დარბაზის ფოიეში შემოგვთავაზა... კონცერტით აღფრთოვანებულ და ზეანეულ განწყობაზე გამოსულ მსმენელს მათ „მრავალჟამიერი“ დაახვედრეს... „გორანის“ დაჭექილ „მრავალჟამიერს“ ფოიეს ორივე სართულის მსმენელიც მყისიერ შეუერთდა... ეს იყო ნამდვილად საზეიმო ფინალი!

დასასრულს, ვუბრუნდები დასაწყისს – ასეთი მაღალი დონის სამეცნიერო და მუსიკალური ფორუმები, კიდევ უფრო მარწმუნებს, რომ მართლაც, შორს არაა ის დღე, როდესაც „დიდი ერთობის ზეიმი“ ღვინოსთან ერთად, ჩვენი უნიკალური ქართული მრავალხმიანი სიმღერით აღინიშნება...

„მოგონება შუამავალია შეცნობისათვის...“

მისკარი ბალანჩივაძე

მამა

ყოველი მოაზროვნე ადამიანის პატრიოტობა გამო-
ისატება იმ საქმეებით, რომლებიც ხელს უწყობენ და
ახორციელებენ კულტურის განვითარებას თავის ქვე-
ყანაში.

მელიტონ ბალანჩივაძე პროფესიული დონის ასა-
მაღლებლად გაემგზავრა პეტერბურგს, ქალაქში, რო-
მელიც დიდი მუსიკალური ტრადიციების მქონე კულ-
ტურის ცენტრი იყო. თბილისში და პეტერბურგში მე-
ლიტონს შეეძლო ენახა პეტრე ჩაიკოვსკი, რომელიც
მისი ოჯახის სათაყვანო კერა იყო. ჩაიკოვსკი, საქარ-
თველოში ყოფნის დროს აღფრთოვანებით ამბობ-
და: „განა გასაკვირია, რომ ხალხი, რომელიც უხვადაა
დაჯიდოებული ბუნებით, ასე კარგად მღერის? აქ ხომ
ყველაფერი მღერის, იცინის, მზე, მთვარე, ვარსკვლა-
ვები, ფრინველები, ცხოველები... აქ იმდენი მასალაა
ხელოვნების ქერუმებისათვის“.

პეტერბურგში მელიტონი, როგორც ნიჭიერი სტუ-
დენტი, მოხვდა რიმსკი-კორსაკოვის კლასში. კონსერ-
ვატორიის დირექტორმა, ანტონ რუბინშტეინმა კი მე-
ლიტონს სახლში როიალი დაახვედრა და სტიპენდიაც
დაუნიშნა.

მისკარი ბალანჩივაძე

მელიტონი დიდ ხანსა ცხოვრობდა პეტერბურგში,
იქ დაქორწინდა პეტერბურგელ მარია ნიკოლაევნა ვა-
სილიევა-ალმენდინგენზე. მათ ეყოლათ სამი შვილი
- თამარი, გიორგი (რომელსაც სახლში ჟორჟს ეძახ-
დნენ) და ანდრია. მელიტონის ოცნება იყო შვილები
განათლებული ჰყოლოდა. თამარი ნიჭიერი მხატვარი
დადგა. გიორგი და ანდრია გატაცებული იყვნენ მუსი-
კით. ბავშვობაში უკრავდნენ 4 ხელში. მიმონერიდან

ჩანს, როგორ მეგობრობდნენ ერთმანეთთან. დროთა განმავლობაში მოხდა ისე, რომ გიორგი მიიღეს საიმპერატორო თეატრალურ სასწავლებელში, კლასიკური ბალეტის განხრით. ეს ნიშნავდა ოჯახთან დაშორებას, რადგან იქ მკაცრი სამეცადინო რეჟიმი იყო. გიორგის, თურმე, დიდხანს უჭირდა ოჯახთან დაშორება, მაგრამ თანდათან იძულებული გახდა დამორჩილებოდა. იგი მუსიკაშიც მეცადინეობდა, პარალელურად კონსერვატორიაშიც სწავლობდა.

განგებამ ისე ინება, რომ ჟორჟი (სასწავლებელში ასე ეძახდნენ) ამერიკაში კლასიკური ბალეტის ფუძემდებელი გამხდარიყო. მანამდე, ევროპაში ყოფნის დროს მას დიაგილევა ურჩია, გვარი ცოტა შეემოკლებინა. აი, ამ დროიდან იგი ჯორჯ ბალანჩინი გახდა. იგი აღიარებული იყო გენიალურ ბალეტმაისტერად, დგამდა ნეოკლასიკურ ბალეტებს, ქორეოგრაფია გაამდიდრა ახალი ტექნიკური ხერხებით. ხოლო ანდრია ბალანჩივაძე კი საბჭოთა კავშირში გამოჩენილი კომპოზიტორი გახდა, საქართველოში სიმფონიის, პირველი ბალეტის, „მთების გულის“, საფორტეპიანო კონცერტის დამფუძნებელი. ეს ნაწარმოებები შედევრებად იყო აღიარებული. და, სხვათა შორის, მამას მუსიკა უფრო ქართული იყო, ვიდრე თვითონ.

მამა იყო საზოგადო მოღვაწე, კონსერვატორიის პროფესორი, აღზარდა კომპოზიტორების პლეადა და მათ თავისი წარმატებებით სახელი გაითქვეს. მამა კომპოზიტორთა კავშირის თავმჯდომარე იყო. მე მგონი, ის იყო ერთადერთი თანამდებობის პირი, რომელიც არ იყო პარტიული და ეს მას აძლევდა საშუალებას თამამად ელაპარაკა ყველა პრობლემებზე. საქართველოს ქალაქებში ბევრი მუსიკალური სკოლის დაარსებაში იღებდა მონაწილეობას.

მამას ხშირად იწვევდნენ რუსეთში, კომპოზიტორთა კავშირის ყრილობებზე, ახალი ნაწარმოებების გარჩევანზე, კონკურსებზე. მოსკოვში იდგებოდა მისი ბალეტი „ცხოვრების ფურცლები“. ურთიერთობა ჰქონდა კომპოზიტორებთან, მუსიკისმკოდნეებთან, ბალეტმაისტერებთან, დირიჟორებთან... ჩვენთანაც ჩამოდიოდნენ, მაგალითად, შოსტაკოვიჩი, რომელიც მამასთან

მეგობრობდა, გაუკი, პაპუე, დრუსკინი, ობორინი, გოროდეცკი, ლავროვსკი, ლაფაური... მამა მათ მოსკოვშიც ხვდებოდა. იუდინა მამას ფორტეპიანოს მასწავლებელი იყო. იგი ჩვენ სახლში შეკრებილ მამას ყოფილ

ანდრია ბალანჩივაძე მეუღლესთან, პანასთან ერთად

მონაწევებს ესაუბრებოდა თანამედროვე კომპოზიტორების შედევრებზე, სტრავინსკის, მესიანის, შონბერგის, ვებერნის და ა.შ., რომლებიც მაშინ ჩვენთან ცნობილი არ იყვნენ, მე მგონი, მათი შესრულება აკრძალულიც იყო. ასე რომ, ანდრია ბალანჩივაძე იყო ერთგვარი ხიდი რუსეთსა საქართველოს კულტურის დაახლოებაში.

მამას მეუღლე იყო პანა ჯიბლაძე, ჩვენი, სამი ბავშვის – ამირანის, ცისკარის, ჯარჯის დედა. ყველას კარგი მუსიკალური სმენა გვქონდა. დედასაც ჰქონდა ლამაზი და თბილი ხმა, ორი წელიწადი კონსერვატორიაში სწავლობდა ვრონსკის კლასში. მაგრამ მერე, შვილების გამო, სწავლას თავი დაანება. სახლში წაიძღვრებდა ხოლმე, ძილის წინ გვიმღერებდა ხოლმე ჩაიკოვსკის «Спи, дитя мое», ხან კიდევ რახმანინოვის რომელიმე რომანსს...

მამა სულ დაკავებული იყო. მას დიდი ავტორიტეტი ჰქონდა, მის რჩევას ძალიან აფასებდნენ. ბევრი ფილდოები ჰქონდა მინიჭებული, საბჭოთა კავშირის დროის მგონი ყველა ორდენი და მედალი, მაგრამ, ასე მახსოვს, ყველაზე მეტად მეგობრობის ორდენს აფასებდა.

ამირანი, ჯარჯი და სისკარი

ბევრი მეგობარი ჰყავდა და მეგობრებიც პატივსა სცემდნენ. ალბათ ამიტომ მიაჩნდა მეგობრობის ორდენი დასაფასებლად. ისე კი, მე მგონი, ჯილდოებს მისთვის დიდი მნიშვნელობა არა ჰქონდა.

მამა ხშირად მოგზაურობდა და ჩვენ ძალიან გვენატრებოდა ხოლმე. მამა იყო ოპტიმისტი, გამორჩეული იუმორი ჰქონდა. არტისტულიც იყო. მახსოვს, სახლში, რომელიღაც დღესასწაულზე იმღერა მენიქვილის არია ოპერიდან «Русалка», სხვა დროსაც უმღერია ხოლმე, ხუმრობით. ყველას, ალბათ ახსოვს, რომ მენისქვილის ქალიშვილი, საყვარელი ადამიანის გამო თავს იხრჩობს მდინარეში. დიდი ხნის შემდეგ იქ ჩამოდის ის ადამიანი, რომლის გამოც ნატამამ თავი მოიკლა. თავადი შეხვდება მოხუცს, ნატამას მამას, „თქვენ ხართ ის მენისქვილე, რომელსაც დიდი ხნის წინ ვიცნობდი?“ და როდესაც მამა მღეროდა: «Какой ж я мельник, я ворон! Ворон!», მამა ისე ასრულებდა ამ შეშლილი მოხუცის არიას, რომ ჩვენ, ბავშვები, შიშით ვკანკალებდით. თან მუსიკაც ამას უწყობდა ხელს.

მამას ხშირად უწევდა ფრენა. უცბად, ტელეგრამით გამოიძახებდნენ ხოლმე. როცა გვემშვიდობებოდა ბავშვებს, დაგვიკრავდა როიალზე გრიგის, მოცარტის, შუბერტის პატარ-პატარა პიესებს. თუ ახალი წელი ახლოვდებოდა, ჩვენთვის ჩემოდნით ჩამოჰქონდა მოსკოვური კანფეტები და ნაძვის ხის სათამაშოები. ო, როგორ გვიხაროდა!

მამა ძალიან რისკიანი, გაბედული იყო. დედას ეშიწოდა ხოლმე, როცა ხშირად, ზაფხულობით, ბაკურიან-

ში ტყეში მივდიოდით სოკოებზე. მამას საკმაოდ შორს მივყავდით, დაბნელებისას ვბრუნდებოდით. ერთხელ, ტყიდან რომ დავბრუნდით, ჯარჯის ცალი ფეხსაცმელი ეცვა, სულ ახალი, დღეობაზე უყიდეს, იმან კი დაკარგა.

ალბათ, ასე ხუთი წლისა ვიქნებოდი, მამას ოთახში შევედი, როილათან იჯდა ობორინი. რომ დამინახა დაინყო „სამი გოჭის“ მელოდის დაკვრა და ისეთი ეფექტური იმპროვიზაციები მოაყოლა, რომ მე გამალეებით

სისკარი და ანდრია

ცეკვა დავინყე. ვცეკვავდი, ვცეკვავდი, არ ვამთავრებდი. ვფიქრობ, აი, ამის შემდეგ მივხვდი, რომ ცეკვა ჩემი მონოდება იყო.

ჯარჯი მუსიკალურ ათწლეულში რომ მიიღეს, განსაკუთრებული ნიჭი გამოავლინა. უფროსი ძმა, ამირა-

ნი ჯერ ასტრონომიით იყო გატაცებული, მაგრამ მერე ფიზიკა-მათემატიკოსი გახდა. ამირანი სახლში ხედავდა, მამა სულ მუსიკას სწერდა, დედა მღეროდა, ცისკარი ცეკვავდა, ჯარჯი უკრავდა, თვითონ ამირანი კი ამბოდა: „ამ ოჯახში მე ყველაზე ჭკვიანი ვარ“-ო. მე და ჯარჯი ხელოვნების მსახურნი გავხდით, ამირანი კი მეცნიერი. მე ბედნიერი ვიყავი როცა ოპერისა და ბალეტის თეატრში მიმიღეს, ბევრი წამყვანი პარტიაც ვიცეკვე. ჩემთან როლებზე მუშაობდნენ ჭაბუკიანი, კიკა-ლეიშვილი, გულბათ დავითაშვილი — ჩვენი ფრანგი ქართველი, ალექსიძე. 1976წ. ქუთაისში გასტროლებზე ვიცეკვე მანიყეს პარტია „მთების გულში“, რომლის განახლებულ ვარიანტი შექმნა ბექარ მონავარდისამვილმა. ამ სპექტაკლს განსაკუთრებული წარმატება ჰქონდა, კიდევ იმიტომ, რომ თეატრი იყო მელიტონ ბალანჩივადის სახელობის, მუსიკა — ანდრია ბალანჩივადის, მთავარ როლს კი ასრულებდა მელიტონის შვილიშვილი — ცისკარი. სცენაზე რომ გამოვჩნდი იყო დიდი ეფექტი, ტაშის გრიალი. ბევრი სტატიებიც დაინერა. ეს ყველაფერი ძალიან ამაღელვებელი იყო. ბედნიერი ვიყავი, რომ მამას მუსიკაზე ვიცეკვე!

როცა 1962 წელს საქართველოში გასტროლებზე ჩამოვიდა ბალანჩინი, დავინახე ასკეტური გარეგნობის, დაღლილი, მაგრამ ელეგანტური, ენერგიული, ჩქარი და ჰაეროვანი ნაბიჯით მოსიარულე ადამიანი. ძალიან შთაბეჭდავი იყო! ვინც მისი ერთაქტიანი სპექტაკლები ნახა ყველამ აღნიშნა — ეს იყო დახვეწილი, ამაღლებული სანახაობა!

გიორგი მელიტონოვიჩ, ჩვენ ასე მივმართავდით მას, არ ვეძახდით მისტერ, როგორც ამერიკაში და, მგონი, ეს მოსწონდა. მამა კი, ისე, როგორც ბავშვობაში, ჟორჟს ეძახდა. ბალანჩინს თბილისში დრო ცოტა ჰქონდა, რეპეტიციები, გაკვეთილებსაც აძლევდა ჩვენი ბალეტის არტისტებს. მუსიკალურ საზოგადოებასაც ძალიან უნდოდა შეხვედრა, მამას სთხოვდნენ — შეგვახვედრეო. მაგრამ დრო ცოტა იყო. ერთ დღეს მამამ ბალანჩინი ქუთაისში წაიყვანა, მათი მამის, მელიტონის საფლავზე. მამაჩემიც და ბალანჩინიც თავის მამას სიამაყით იხსენებდნენ, როგორც ქართული ოპერის, ქარ-

თული რომანსების დამაარსებელს. მელიტონს ხომ პეტერბურგში „ქართველ გლინკას“ ეძახდნენ. და როცა მელიტონმა პეტერბურგში ლატარეაში ფული მოიგო, მან გლინკას წერილების პირველი გამოცემის თანხა გადაიხადა, დააფინანსა. ბალანჩინმა მეც ჩამიტარა პატარა გაკვეთილი ჩვენთან სახლში. მისი რჩევები და შენიშვნები მე ძალიან დამეხმარა ტექნიკის დახვეწაში. და როცა ბალანჩინის რამდენიმე დადგმა დაშვებულ იქნა ჩვენ თეატრში, ეს მისი გარდაცვალების შემდეგ, 1983 წელს მოხდა, მე ვიცეკვე მისი „სერენადა“ და გლუკის „მელოდია“. ძალიან ბედნიერი ვიყავი!

ჯარჯი

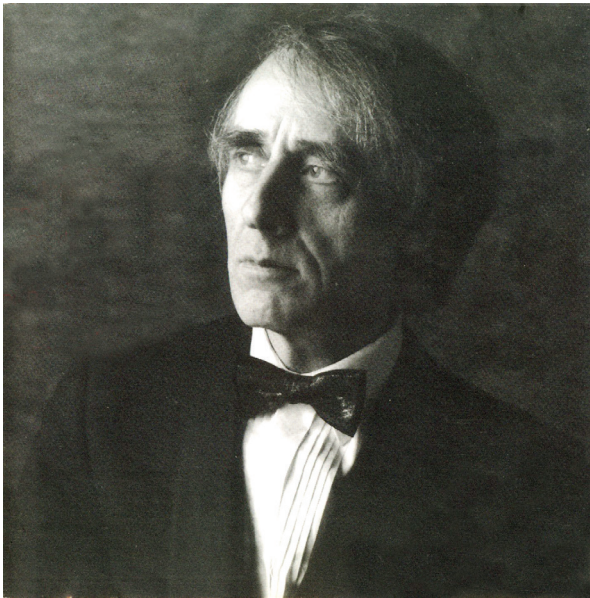
ჭეშმარიტი ფასეულობები რჩება ჩვენს გულში, ჩვენ ცნობიერებაში. წარსული მუდამ ახლოსაა ჩვენთან. მოგონება შუამავალია შეცნობისათვის. მსოფლიო შედეგები საუკუნეებიდან მოდის. გენიალური კომპოზიტორები, შემსრულებლები, მათი მუსიკა გვესმის, როგორც მეტყველება, მათი საუბარი...

მე მინდა ახლო წარსული გავიხსენო...

ჯარჯი ბალანჩივადის ამქვეყნიური ცხოვრებიდან ნასვლა მიძიმე დანაკლისია ყველა ახლობლისათვის, ხელოვნების ბევრი მოღვაწისათვის, და, ვფიქრობ, ქართული კულტურისათვის.

ჯერ კიდევ „ნიჭიერთა ათწლეუმი“ სწავლისას მან მონაწილეობა მიიღო ამიერკავკასიის კონკურსში, ბაქოში რომ გაიმართა. მან ლაურეატობა დაიმსახურა, ბოლო ტურში სენ-სანსის კონცერტი დაუკრა. შემდეგ, დრო და დრო, ჰქონდა კონცერტები ორკესტრთან. დირიჟორობდნენ გოკიელი, ფალიაშვილი, ტაკიძე, ჭიჭინაძე, ჯანსუღ კახიძე. ჰქონდა აგრეთვე კონცერტები მოსკოვში, ლენინგრადში, სოხუმში (აქ, მახსოვს, მოშკოვსკის კონცერტი დაუკრა).

მერე ჯარჯიმ მოსკოვის კონსერვატორიაში ჩააბარა. ჩაირიცხა ოპორინის კლასში. საკმაოდ ვრცელ პროგრამას უუფლებოდა და ამავე დროს, პარალელურად, მონაწილეობდა იუდინას დაარსებულ კამერულ

ჯარჯი ბალანჩინაძე

ანსამბლებში. იქ უმთავრესად მოდერნი მუსიკა სრულდებოდა, სტრავინსკის, შონბერგის, ვებერნის, ბერგის, მესიანის, სკრიაბინის. ეს ანსამბლი პოპულარიზაციას უწევდა თანამედროვე მუსიკას, განსაკუთრებით სტრავინსკის, რაც მაშინ თითქმის აკრძალული იყო.

კონსერვატორიაში ჯარჯი დაუმეგობრდა მაქსიმ შოსტაკოვიჩს. ანდრია ხომ დიმიტრი შოსტაკოვიჩთან მეგობრობდა, მას «Митя»-ს ეძახდა. ჯარჯი ბევრ საინტერესო ამბებს გვიამბობდა მოსკოვის კონსერვატორიის და საერთოდ მოსკოვის მუსიკალური ცხოვრების შესახებ. დედა მას ფულს უგზავნიდა, კვებისათვის, ჯარჯი კი იშვიათ წიგნებსა და ნოტებს ყიდულობდა ბუკინისტებში. ამაზე ხარჯავდა ფულს.

თბილისში რომ დაბრუნდა გაუჩნდა იდეა — ჩამოეყალიბებინა კამერული ანსამბლი. ეძებდა მაღალპროფესიულ მუსიკოსებს, რომლებსაც ჰქონდათ არა მარტო მუსიკის შესრულების ინტერესი, არამედ კიდევ სხვა სულისკვეთება... ჯარჯის მიაჩნდა, რომ საჭირო იყო მუსიკის ეპოქის სტილის ღრმა გააზრება, დაინყებულნი შედეგების, კლასიკური მემკვიდრეობის შესანიშნავი ნიმუშების თანამედროვე გააზრება, ნანარმოებისადმი შემოქმედებითი პოზიციიდან მიდგომა. ჯარჯის ანსამბლი იქცა კამერულ მუსიკალურ თეატრად, სადაც მოხ-

და ხელოვნების სხვადასხვა დარგების სინთეზი, თამაში ძიებები, ძველისა და ახლის ჰარმონიული შერწყმა. ვოკალური და ინსტრუმენტული მუსიკა, მხატვრობა, განათება, ცეკვა, ბალეტი, პანტომიმა, მელოდეკლამაცია, ყველა ნიუანსი, ეს ყველაფერი მუსიკით იყო ნაკარნახევი და გემოვნებით შერწყმული. ერთი სიტყვით სპექტაკლებს ახასიათებდა სტილის შეგრძნება და ამავე დროს ზომიერების გრძნობა. ჯარჯის უხდებოდა ბევრი ნანარმოების გაორკესტრება, კამერული ანსამბლისთვის მისადაგება. იგი ამ თეატრით თავდავიწყებით ემსახურებოდა მაღალ ხელოვნებას. ეს რთული გზა იყო, ძალიან ძნელი იყო საკუთარი პოზიციის განმტკიცება და ცხოვრებაში დანერგვა. აი, როგორი რეპერ-

სისკარი და ჯარჯი

ტუარი განხორციელდა: მოცარტის რეჟიემი და „დონ ჟუანი“, ბახის „გოლდბერგის ვარიაციები“, შონბერგის

„მთვარის პიერო“, ბეთჰოვენის „ფიდელიო“, გლუკის „ორფეოსი“. სხვადასხვა დარბაზებში გაიმართა ვოკალური მუსიკის კონცერტები, სადაც შესრულდა ბეთჰოვენის „შოტლანდიური სიმღერები“ ინგლისურად, დებიუსის და რაველის მინიატურები ფრანგულად, შუბერტი — გერმანულად და სხვა. ტელევიზიით გადაიკა საბალეტო ჯგუფისა და სოლისტების მონაწილეობით რამდენიმე სპექტაკლი, სადაც შესრულდა მოშკოვსკის „ზეფირი“, დებიუსის „რიტუალური ცეკვა“, ჩაიკოვსკის „მელანქოლიური სერენადა“, შუბერტის ბალეტ „როზამუნდას“ ნაწყვეტები, ა. ბალანჩივადის „ტყის სიმფონია“ და ოპერა-ბალეტი „განგას“ ნაწყვეტები, „ინდური სიუიტა“ და სხვა. ბავშვებმა შეასრულეს მოშკოვსკის საფორტეპიანო კონცერტი... ყველას ვერც ჩამოვთვლი. ეს ყველაფერი პირველად სრულდებოდა ჩვენში. სპექტაკლებმა და კონცერტებმა საზოგადოების დიდი ინტერესი გამოიწვია. რეკენზიებიც დაინერა. კამერულ თეატრის დაარსებას მხარს უჭერდნენ ანდრია ბალანჩივადე და დიმიტრი ალექსიძე.

გასახსენებელია ჯარჯის სოლო კონცერტი გერმანიაში, რომელსაც პრესაში ჰქონდა გამოხმაურება. ერთი სტატია, ბილ ბიელშტაინის რუსულად ითარგმნა, ის წერს: «Концерт грузинского пианиста стал звездным часом. Грузинский пианист содействовал существенному впечатлению о высокой духовной культуре своей страны, по ту сторону Кавказа. Крики браво показывают, что у рояля волшебник. Как только прикасается к клавишам, появляется мир интенсивных звуков, полных очарования и экспрессии, проникающие в сущность музыки. Баланчивадзе предстал перед нами, как виртуоз фортепиано интернационального плана». ამას კი მოჰყვება თითოეული ნაწარმოების აღფრთოვანებული გარჩევა.

გერმანიაში ჯარჯი გამოვიდა, აგრეთვე, როგორც კომპოზიტორი. იგი მონაწილეობდა იბსენის დრამის „როდესაც ჩვენ, მკვდრები ვიღვიძებთ“ დადგმის მუსიკალურ გაფორმებაში.

2010 წლის ივნისის ჟურნალში «Европа без

границ» დაიბეჭდა სტატია, სადაც ავტორი წერს: „გაჩნდა ცნება „ბეთჰოვენისტი“, შემდეგ ცნება „მოპენისტი“... შეუძლებელია ჩამოთვალო ვინ უფრო მნიშვნელოვანია. მაგრამ არის არც ისე დიდი რაოდენობა

ჯარჯი ბალანჩივადე

სახელების, ვინც თავისი ეპოქის სიმბოლოებად იქცა. ასეთი რჩეულებია პადერევსკი, ბუზონი, როზენტალი, შოფმანი, რახმანინოვი, კორტო, მიქელანჯელი, რუბინშტეინი, ჰოროვიცი, არაუ, ლიპატი, არგერიხი, ციმერმანი, ესტრადის სიმპათია ბლუხაჩი და ასეთ შემსრულებელთა შორის წარმოდგენილია ჯარჯი ბალანჩივადე“. გვიხაროდა, ასეთ შემსრულებელთა შორის ჯარჯი ბალანჩივადე რომ იყო წარმოდგენილი.

უნგრეთში გასტროლების დროს ჯარჯი დააფილდოვეს ლისტის სახ. მედლით. აგრეთვე იყო რადეფორმვალდის საპატიო მოქალაქე.

ჩვენი მდიდარი ტრადიცია, ნიჭი, მრავალხმიანი სიმღერა, გვავალდებულებს შევინარჩუნოთ ტექნიკური ფასეულობები. ტრადიციას აქვს უნარი აითვისოს სიახლე, ახალი სიტყვა, მაგრამ არა სიახლე მხოლოდ სიახლისათვის.

დასასრულს მე ასე ჩამოვყავალიბებდი: ჯორჯ ბალანჩინი — ამაღლებული ხელოვნება. ანდრია ბალანჩივადე — ადამიანური ხელოვნება. ჯარჯი ბალანჩივადე — ეს ორივე ერთად!

ჩივი დაუსრულებელი ხსენება

ვაჟა ძიგუა

შემოდგომით თბილისის განსაკუთრებული ხიბლი დაჰყვება – მხედველობაში მაქვს თეატრალურ-საკონცერტო ცხოვრების გამოცოცხლება. 21 სექტემბერს, ვანო სარაჯიშვილის სახელობის კონსერვატორიის მცირე დარბაზში დიდი საზეიმო განწყობა სუფევდა: კონსერვატორიის ისტორიის მუზეუმის (ხელმძღვანელი მარინა ჩიხლაძე) ინიციატივით გაიმართა საქართველოს სახალხო არტისტის თამაზ (პოჩო) ლაფერაშვილის ხსოვნისადმი მიძღვნილი ვოკალური მუსიკის კონცერტი, რომელშიც მონაწილეობდნენ საერთაშორისო კონკურსების ლაურეატი, სანქტ-პეტერბურგის მარიას თეატრის სოლისტი მიხეილ კოლელიშვილი და ქართული მუსიკის გამორჩეული პროპაგანდისტი, თბილისის ზ. ფალიაშვილის სახელობის საოპერო თეატრის კონცერტმასტერი და ზ. ფალიაშვილის სახელობის ცენტრალური სამუსიკო სკოლის („ნიჭიერთა ათწლედი“) პედაგოგი ვიქტორია ჩაპლინსკაია. მათმა სწორუბოვარმა დუეტმა მოხიბლა მუსიკის მოყვარული მრავალრიცხოვანი მსმენელი.

კამერული სცენის სიღრმიდან მოღბერტზე თამაზ ლაფერაშვილის სათნო ღიმილით გაცისკროვნებული პორტრეტი გაჰყურებდა დარბაზს. მომღერლის რეპერტუარიდან ძველი ჩანაწერების მოსმენის შემდეგ ბუნდოვნად, მაგრამ მაინც შევიგრძენით თ. ლაფერაშვილის ლამაზი, გამომსახველი ბანის ზემოქმედების ძალა.

სალამოს წამყვანი, საქართველოს სახალხო არტისტი ელდარ გენაძე მოკლედ შეეხო თ. ლაფერაშ-

ვილის მოღვანეობის მრავალმხრივ ასპექტს – საოპერო, კამერულ, პედაგოგიურ სარბიელზე მიღწეულ წარმატებებს. სიტყვით გამომსვლელებმა: თემურ გუგუშვილმა, გომარ სიხარულიძემ, რევამ ტაკიძემ თამაზ ლაფერაშვილთან ურთიერთობის საგულისხმო დეტალებზე გაამახვილეს ყურადღება და აღნიშნეს, რომ დროც კი უძლურია დავიწყებას მიეცეს ამ უანგარო მოღვანისა და პიროვნების წვლილი ქართული მუსიკალური ხელოვნების სფეროში.

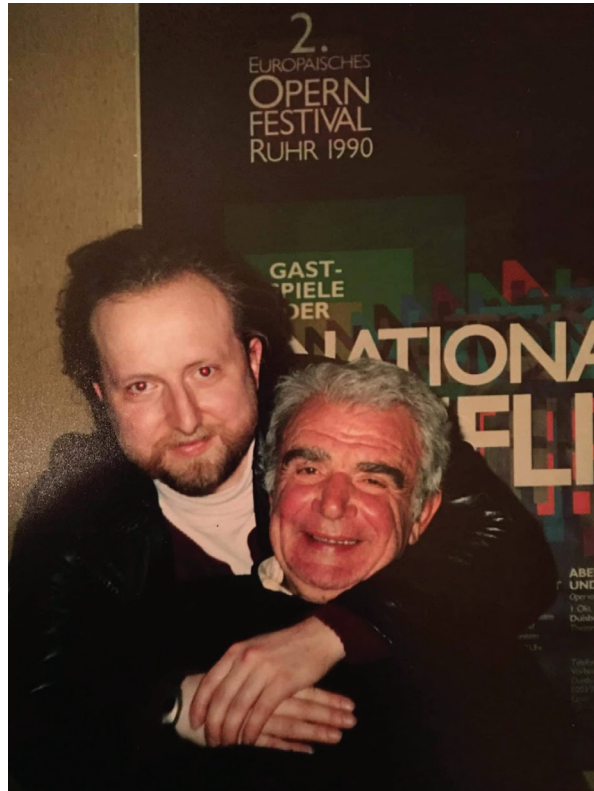
მთავარი მოვლენები განვითარდა, როდესაც მაყურებლის წინაშე წარსდგა თამაზ ლაფერაშვილის აღზრდილი, დღეს უკვე სახელმწიფო მომღერალი მიხეილ კოლელიშვილი. უანრობრივად და სტილისტურად კონტრასტებზე აგებულმა რთულმა და მრავალფეროვანმა პროგრამამ თავიდანვე გაამძაფრა მოლოდინი – მოახერხებდა მომღერალი მსმენელისთვის უდანაკარგოდ მიეწოდებინა მის მიერ შერჩეული ნაწარმოებებისთვის დამახასიათებელი არა მხოლოდ ფუნდამენტური ღირებულებები, არამედ თითოეულ არიასა თუ რომანსში ჩაბუდებული, თვალთ უხილავი „წყალქვეშა ქიმები“, მელოდიურ ქსოვილთან გადაჭდობილი უთვალავი ნიუანსი. დაეჭვების უფლებას ხომ ვერავინ წაგვართმევს და, რაოდენ სასიხარულოა, რომ ეს გაორებული განცდა პირველივე აკორდების შემდეგ ნისლივით გაიფანტა.

გამოგიტყდებით, არ მეგონა, თუ ვოკალისტის გამომსახველობით საშუალებებს ესოდენ ფართო აპლიტუდა გააჩნდა. მიხეილ კოლელიშვილმა ჩვენ თვალწინ გააცოცხლა – ჩაიკოვსკის, ბოროდინის, მოცარტის, ვერდის, როსინის, გლინკას, მუსორგსკის,

ფალიაშვილის, მაჭავარიანის, ნუნუ გაბუნის ქმნილებათა მიკროსამყარო — ყოველ მათგანს თავისი სულის ნაჟური გაუნაწილა და არტისტული შარმით გააერთიანა. შესრულების ასეთ მაღალ ხარისხს, დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, არცთუ ხშირად შევხვედრივართ კამერულ სცენაზე.

მიხეილ კოლელიშვილმა, პატივი მიაგო რა თავისი პედაგოგის ხსოვნას, საკონცერტო პროგრამაში ის ნაწარმოებები შეიტანა, რომელსაც, როგორც საოპერო თეატრში, ასევე კამერულ დარბაზებში მღეროდა თამაზ ლაფერაშვილი. მჟღერი, ობერტონებით მდიდარი, სრული დიაპაზონისა და სიძლიერის ბანი საშუალებას აძლევს მ. კოლელიშვილს დაძლიოს ყველა სახის ტექნიკური თუ მხატვრული სირთულე. აქვე მინდა ხაზი გავუსვა, რომ ვოკალური ფრაზირების ფილიგრანული მიტანა მსმენელამდე განსაკუთრებით მახარებს, რადგან მახსენდება თბილისის კონსერვატორიაში სწავლის დროს, როცა იგი „სასცენო მეტყველებაში“ ჩემი სტუდენტი იყო, როგორი სიბეჯითით და მუდმივი ძიების სურვილით გამოირჩეოდა!

ჟურნალის ფორმატი საშუალებას არ მძლევს დეტალურად შევხებო მიხეილ კოლელიშვილის მიერ შესრულებულ ნაწარმოებებს; ამჯერად ყურადღებას გავამახვილებ მხოლოდ ქართულ რეპერტუარზე. მომლერალმა ფინალისათვის შემოიტოვა ეს ნაწარმოებები, რაც სავსებით გამართლებულია: ნუნუ გაბუნის მიერ დამუშავებულ მეგრულ სიმღერაში „ვა გიორქო მა“, იმდენი სითბო და სინატიფე გადმოაფრქვია, ისეთი გულშიჩამწვდომი იყო ყოველი მუსიკალური ფრაზა და არაჩვეულებრივი კოლორიტულობით წარმოთქმული ტექსტი, იფიქრებდით — სტუმართმოყვარე მეგრული ოდიდან პირდაპირ სცენაზე შემოაბიჯაო მომლერალმა. სავსებით განსახვავებული განწყობილება, შვილის დაკარგვით გამოწვეული ტრაგიკული სულისკვეთება იღვრებოდა ალექსი მაჭავარიანის დღემდე პოპულარულ რომანსში „არ დაიდარდო, დედაო“, ხოლო კონცერტის ღირსეული ფინალური აკორდი აღმოჩნდა ფალიაშვილის ცანგალას კუპლეტები „დაისიდან“, სადაც ხალისიანი, მაჟორული ნოტების ცხოველმყოფელი რიტმით ვაჟკაცური ქართული სულის ძაღმო-

მიხეილ კოლელიშვილი, თამაზ ლაფერაშვილი

სილებით დაემშვიდობა (იმედს ვიტოვებ, დროებით!) ქართველ მსმენელს ჩვენი სახელოვანი თანამემამულე მიხეილ კოლელიშვილი, რომლის უზადო ხელოვნებასთან შეხვედრამ ჭეშმარიტ ესთეტიკურ ტკბობას გვაზიარა.

* * *

ვიქსორია ჩაპლინსკაია

მადლიერება სულის ამაღლების უმაღლესი მწვერვალია, ამიტომაც ადამიანები, ვისაც ეს თვისება გააჩნიათ, განსაკუთრებულები არიან. ამის ნათელი მაგალითია 21 სექტემბერს კონსერვატორიის მცირე დარბაზში გამართული კონცერტი, რომელიც თბილისის კონსერვატორიის აღზრდილმა, ამჟამად სანქტ-პეტერბურგის მარიას თეატრის წამყვანმა სოლისტმა

მიხეილ კოლელიშვილმა თავის მასეტროს, საქართველოს სახალხო არტისტს, თამაზ ლაფერაშვილს მიუძღვნა.

მიხეილ კოლელიშვილი. კონსერვატორიის თბილისის კონსერვატორიის მხრივ ფარგაშვილი.

ეს იყო სულის და გულის ტკივილის გამოძახილი, რომელიც 16 წლის მანძილზე თბილისთან განშორებისა და განსაკუთრებით მასეტროს გარდაცვალების შემდეგ ძალზე აწუხებდა მიშას. მე, შეიძლება სუბიექტური ვიყო ამ მომღერლის შეფასებისას, რადგან მიშას მომღერლად ჩამოყალიბების პირველივე ნაბიჯებიდან თამაზ ლაფერაშვილთან ერთად, მეც აქტიურად ვიღებდი მონაწილეობას.

ჩვენს კლასში ის მოსკოვის ტიმირიაზოვის სახელობის აკადემიის წარჩინებით დამთავრების შემდეგ გამოჩნდა, რადგან აინტერესებდა – ჰქონდა თუ არა ნამდვილი ვოკალური მონაცემები. ბრწყინვალე მომღერალმა, რომელსაც „ოპერის ჟან გაბენს“ უწოდებდნენ, ნიჭიერ და ინტელექტუალურ ახალგაზრდაში ორი, მაგრამ ძალზე მაღალი ხარისხის ბგერა აღმოაჩინა და აქედან დაიწყო მთელი დიაპაზონის აწყობა. ხმის დამუშავების პარალელურად, მასეტრო ცდილობდა ნიჭიერი მონაწილისთვის გაეცნო საოპერო და კამერული მუსიკის საუკეთესო ნიმუშები, რამაც ასევე

საუკეთესო შედეგი გამოიღო – მისაღებ გამოცდაზე, ჩვენმა სასიქადულო მომღერალმა და კონსერვატორიის პროფესორმა ნოდარ ანდლულაძემ მიშას ხმის ტემბრი შეაფასა, როგორც ერთ-ერთი გამორჩეული და საუკეთესო.

კონსერვატორიაში სწავლის პერიოდში, მიშას პედაგოგის პროფესიონალურმა და გულმოდგინე შრომამ საუკეთესო შედეგი გამოიღო და მესამე კურსის სტუდენტი ოპერის მთავარმა დირიჟორმა, ბატონმა ჯანსუღ კახიძემ ზ. ფალიაშვილის სახელობის საოპერო თეატრის სოლისტად მიიწვია. კოლელიშვილმა ბრწყინვალედ შესასრულა ბანისთვის განკუთვნილი მთელი რიგი ნამუშაო პარტიები: მაზეტო, კომანდორი, ლეპორელი მოცარტის „დონ ჯოვანიში“, აბიო მეფე და ცანგალა ფალიაშვილის ოპერებში და ა.შ.

1999 წელს, ჯერ კიდევ სტუდენტი, მე-11 რესპუბლიკური კონკურსის ლაურეატი გახდა, 2004 წელს პოლონეთში, მონიუშკოს სახელობის კონკურსზე I პრემიას და საუკეთესო ბანის წოდებას იმსახურებს, 2005 წელს BBC-ის კარდიფის კონკურსის ფინალისტი, 2008 წელს მონაკოს პრინც რენიეს კონკურსის გრან-პრის მფლობელი ხდება.

2002წ. კოლელიშვილი ჩაირიცხა მარიას თეატრის ახალგაზრდა მომღერლების აკადემიის დასში და 2009 ის ამავე თეატრის ნამუშაო სოლისტი გახდა. 2011-2014 წლებში მიშას დაღასის საოპერო თეატრისა და მეტროპოლიტენ-ოპერაში სხვადასხვა სპექტაკლში მონაწილეობის მისაღებად იწვევენ. 2015-2016 წლებში ის პარიზის ბასტილიის თეატრში მღერის, მართავს მრავალ სოლო კონცერტს, მონაწილეობს იაპონიაში, ამერიკაში და ევროპის სხვადასხვა ქალაქში გამართულ საოპერო ფესტივალებში.

ასეთია ახალგაზრდა, მაგრამ უკვე ცნობილი მიხეილ კოლელიშვილის შემოქმედებითად დატვირთული გზა, რომელსაც საფუძველი ჩაეყარა თბილისის კონსერვატორიაში თამაზ ლაფერაშვილის ხელმძღვანელობით. მიშა მადლობელია და არ ივინყებს იმ სიკეთეს, რომელმაც დღემდე მოიყვანა. ამის დასტურია კონცერტი, რომელიც 21 სექტემბერს წარმატებით შედგა კონსერვატორიაში და რომელიც შესანიშნავა

მომღერალმა საყვარელი მასეტროს ხსოვნას მიუძღვნა და ამის გამო უცხოეთში რამდენიმე სპექტაკლზე უარიც კი თქვა.

აღბათ სხვებზე იტყვიან თავის სათქმელს ამ მშვენიერი საღამოს შესახებ. ბედნიერად ვთვლი თავს, რომ მიმას აღზრდაში, მომღერლად ჩამოყალიბებაში, მეც მიმიძღვის წვლილი და, რა თქმა უნდა, ამ შესანიშნავი კონცერტის მონაწილე მეც ვიყავი! მიხეილ კოლელიშვილმა კი თავის ძვირფას პედაგოგს კიდევ ერთხელ დაადგა დაფნის გვირგვინი!

ბრავო, მასეტრო თამაზ ლაფერაშვილს და არდავინყება მის ხსოვნას!

* * *

ნუნუ გაბუნია

ბრწყინვალე საღამოს მომსწრენი გავხდით კლასიკური-ვოკალური მუსიკის მოყვარულები! კონცერტი მიუძღვნა ჩვენთვის საყვარელი მომღერლისა და პედაგოგის თამაზ ლაფერაშვილის ხსოვნას. კარგ მომღერალს და კარგ პიროვნებას დავინყება არ უნერია! სასიხარულოა, რომ მისი აღზრდილი, ახალგაზრდა მომღერალი მიხეილ კოლელიშვილი დიდი წარმატებით აგრძელებს თავისი პედაგოგის გზას. კოლელიშვილს უკვე კარგად იცნობენ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, როგორც ერთ-ერთ საუკეთესო ბანს. ეს არცაა გასაკვირი, რადგან ის მღერის მთელი არსებით, შთაგონებით და არა მარტო თავისი მშვენიერი ტემბრის ხმით, რაც მომღერლისთვის ძალზე მნიშვნელოვანია! მსმენელი აღფრთოვანა მის მიერ ნამღერმა თითოეულმა ფრაზამ! მან მხატვრული დამაჯერებლობით შეასრულა როგორც საოპერო, ასევე კამერული ნაწარმოებები. ერთნაირი ძალით იქნა გადმოცემული თითოეული ნაწარმოების ხასიათი, აღსავსე დრამატიზმით თუ აღფრთოვანებით (მუსორგსკის ოპ. „ბორის გოდუნოვი“ – ბორისის სიკვდილის სცენა, ჩაიკოვსკის „დალოცვილ იყავთ ტყეებო!“), სიყვარულით თუ სევდით (ჩაიკოვსკის ოპ. „ევგენი ონეგინი“ – გრემი-

ნის არია, მაჭავარიანის „არ დაიდარდო, დედაო“ ჩემს მიერ დამუშავებული მეგრული სიმღერა „ვა გიორქო მა“). მხოლოდ დიდ ნიჭსა და მუსიკალურ აზროვნებას შეუძლია ასეთი თავისუფლებით, შთაგონებით თუ იუმორით (როსინის ოპ. „სევილიელი დალაქი“, მუსორგსკის „რწყილი“) წარმოაჩინოს ამა თუ იმ კომპოზიტორის ქმნილება. ბრწყინვალე შესრულებამ, იშვიათი სილამაზის, ხავერდოვანი ტემბრის ხმამ და განსაკუთრებულმა ტექნიკამ მსმენელის ოვაცია გამოიწვია. ამ ოვაციის და მომღერლის წარმატებას, რა თქმა უნდა, ხელი დიდად შეუწყო შესანიშნავი მუსიკოსის და პიროვნების ვიქტორია ჩაპლინსკაიას უზადო თანხლებამ. ეს იყო ორი ხელოვანის სრულყოფილი დუეტი! გასაკვირი არცაა, რადგან მიხეილ კოლელიშვილის მომღერლად ჩამოყალიბებაში მის პედაგოგთან ერთად, დიდი წვლილი ვიქტორია ჩაპლინსკაიასაც მიუძღვის!

კონცერტის შემდეგ: მიხეილ კოლელიშვილი, ვიქტორია ჩაპლინსკაია, ელდარ გენაძე.

სიყვარულით და სითბოთი გაიხსენა გარდაცვლილი კოლეგა ჩვენმა საყვარელმა, ბრწყინვალე ტენორმა თემურ გუგუშვილმა. განსაკუთრებით მინდა აღვნიშნო კონცერტის წამყვანი, ასევე ყველასთვის საყვარელი ელდარ გენაძე, შესანიშნავი მომღერალი და საუკეთესო პიროვნება, რომელმაც დიდი სითბოთი და საინტერესო მოგონებებით გააცოცხლა თამაზ ლაფერაშვილის ცხოვრების ეპიზოდები.

ელენე ჯავახიძე

კონსერვატორია ცოცხლობს მოგონებებში. როცა მასთან მიდიხარ და კარს შეადებ, დრო, სივრცე, მისწრაფება მხოლოდ შენ აღარ გეკუთვნის და ხვდები, რომ იმ საზოგადოების წევრი გახდი, რომლის სამივე დროითი განზომილება ერთმანეთზეა გადაჯაჭვული. ყოველდღიურობა გაგრძელებაა ამ დიდი, უკვე ასწ-

ლიური, ისე ევროპული ხელოვნება და ბევრი, თავისი მეგობარი კომპოზიტორისთვის მისი ხმა აღმოჩნდა შთაგონების წყარო, რათა შეექმნათ ვოკალური ნაწარმოებები.

გიორგი ლომიძე დაიბადა 1902 წლის 12 ივლისს თბილისში, მიხეილ ლომიძისა და სოფიო გოგიბედაშვილის ოჯახში. მამის საქმიანობა დაკავშირებული იყო წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებასთან,

ისტორიის უცნობი ფურცლებიდან...

გუძღვნი ტრაგიკულად გარდაცვლილ მომღერალს – ანნა ბუბაშვილს, რომლის უღამაზესი ხმის ტემბრი და შინაგანი მუსიკა ჩემს წარმოდგენებშიც კი აღაფრთოვანებს სულს... გულს... გუძღვნი მის აუხდენელ მიზნებსა და ოცნებებს...

ლოვანი ჯაჭვისა. ნელ-ნელა აცნობიერებ, რომ ამ ადგილას, სადაც ახლა შენ დგახარ სხვებიც იდგნენ, ამ ნოტებს სხვებიც ეხებოდნენ, მეცადინეობდნენ, ოცნებობდნენ და მოჰქონდათ შენთვის ეს ჯადოსნური სივრცე, რომელსაც შენც უსათუოდ გადასცემ შემდეგს, როგორც სულიერ მემკვიდრეობას.

კონსერვატორიის მუხსიერება მოიცავს უამრავ საინტერესო ამბავს, დაკავშირებულს ადამიანებთან, რომლებიც წლების განმავლობაში ქმნიდნენ ამ ისტორიებს. ერთ-ერთი ასეთი ისტორიის ფურცელია გიორგი ლომიძე, რომელმაც თავისი ხანმოკლე, თუმცა ბობოქარი საოპერო მოღვაწეობით აანთო თანამედროვეთა გულები, სცენაზე გააცოცხლა როგორც მშობ-

ხოლო დედა, დიდ ოჯახზე მზრუნველი დიასახლისი, ყოველთვის ამაცობდა გიორგი სააკაძის შთამომავლობით. გიორგი იზრდებოდა ძმებისა და დეიდაშვილების გარემოცვაში, რომელთაგან უფროსი თავად იყო. გიორგი შატბერაშვილი თავის მოგონებებში „ჩემი პირველი მსაჯული“ წერს: „ოცდათექვსმეტი წელიწადი გასულა მას შემდეგ, რაც ამ ფურცელზე ჩემი სახელი და გვარი დაინერა. დაინერაო იმიტომ ვამბობ, თვითონ არ დამინერია; ჩემი ხელი არ მომწონდა, ჩემს უფროს დეიდაშვილს გიორგი ლომიძეს შევეხებენ და გადავანერინე ჩემი ბალღური ლექსები. მან ლამაზი მონაფური ხელით გადამინერა „პირველი წიგნი“ და მისი თავფურცელი ამგვარად შეამკო: გოგია შატბე-

რაშვილი, ლექსები 1925 წელი“ (გ. შატერაშვილი „ჩემი პირველი მსაჯული“)

გიორგის ლამაზი ტემბრის ხმა და მუსიკის სიყვარული ბავშვობიდანვე იყო გარშემომყოფთა ყურადღების ობიექტი, თუმცა მას მომღერლობაზე არასდროს უოცნებია. ჯერ კიდევ 14 წლის ასაკიდან დაიწყო მუშაობა მამის კვალდაკვალ – ასოთამწყობად, ხოლო შემდგომ – ამიერკავკასიის რკინიგზის ნავთსადენის კანტორაში ბუღალტრად. სრულიად ახალგაზრდად იქორწინა თამარ ხომასურიძეზე. შეეძინათ ვაჟი – ოთარი, შემდგომში რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტი, შოთა რუსთაველის სახელობის აკადემიური თეატრის მსახიობი.

შეიძლება ითქვას, რომ გიორგი უკვე იყო შემდგარი პიროვნება, ჰყავდა საყვარელი ოჯახი, ჰქონდა საინტერესო საქმე, თუმცა მომღერლის ბუნება და სიმღერის სიყვარული უპირობოდ, მისი არსებობის მთავარი მამოძრავებელი ძალა იყო, ამას თან ერთვოდა ისიც, რომ ოჯახი, მეგობრები თუ ახლობელი ადამიანები ყოველთვის დაჟინებით სთხოვდნენ მას პროფესიად ექცია ღმერთისგან ბოძებული ნიჭი.

მუსიკისმცოდნე არჩილ მშველიძე იხსენებს: „ყველას მოსწონდა მისი ლამაზი ლირიკულ-დრამატული ტენორი, რომლის გავონებაზე ადამიანს ჟრუანტელი უვლიდა, ამიტომ იყო, რომ მეგობრები ნიადაგ ემუდარებოდნენ მას სერიოზულად მოეკიდა ხელი თავისი ხმისთვის და მისი პროფესიული დამუშავება დაეწყო. იგი დიდხანს მერყეობდა და ამხანაგების კეთილსრჩევებს ყურადღებას არ აქცევდა. ბოლოს, როგორც იქნა, სერიოზულად შეუდგა ხმის დამუშავებას. დასაწყისში გიორგი ლომიძე მეცადინეობდა პედაგოგ გ. კირილოვას კლასში, რომელიც მას გახსნილი ჰქონდა თავის ბინაზე და ასევე სამუსიკო სკოლაში.“ (გაზეთი „გამარჯვება“ 1980 წელი. 18 მარტი №34).

1930 წელს გიორგი ჩაირიცხა თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიაში ვოკალის ფაკულტეტზე პროფესორ ე. ვრონსკის კლასში. მისი პედაგოგები

იყვნენ ზ. ფალიაშვილი, პ. ფალიაშვილი, აკ. ფალავა, გ. კილაძე, ნ. შიუკაშვილი, შ. აზმაიფარაშვილი, შ. ასლანიშვილი, ქ. სვიმონიშვილი, კ. მეღვინეთუხუცესი, დ. არაყიშვილი.

გიორგი ლომიძე

კონსერვატორიის ისტორიის მნიშვნელოვან პერიოდს დაემთხვა გიორგის სტუდენტობა. ენთუზიაზმით აღსავსე ახალგაზრდები ხშირად მართავდნენ საოპერო (ხელმძღ. აკ. ფალავა) თუ კამერულ კონცერტებს. განსაკუთრებით საინტერესოა ის ფაქტი, რომ პირველად, 1934 წლის 5 ივნისს კონსერვატორიის სტუდენტთა ძალებით დაიდგა მოცარტის ოპერა „ფიგაროს ქორწინება“, სადაც ბაზილიოს პარტიას ასრულებდა გიორგი ლომიძე.

„აღსანიშნავია, რომ თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის პრაქტიკაში ეს პირველი შემთხვევაა, როდესაც სტუდენტური ძალებით იდგმება მთელი

გიორგი ლომიძე, როიალთან დიმიტრი შვაღოვი.

ოპერა, ისიც ქართულ ენაზე“ – გაზეთი „თბილისი“ 1934 წ. 4 ივლისი №128.

1935 წელს გიორგი ლომიძემ I ხარისხის დიპლომით დაასრულა სწავლა. კონსერვატორიის მაშინდელმა ადმინისტრაციამ თორმეტი წარჩინებული კურსდამთავრებული ფულადი პრემიით დააჯილდოვა. იმავე წელს იგი გახდა კონსერვატორიის გამრუული სიმღერის კათედრის ასპირანტი პროფ. დიმიტრი შვედოვთან. ნიჭიერ სტუდენტს პედაგოგი ხშირად ანდობდა საკუთარი ნაწარმოებების შესრულებას.

1936 წელი გიორგი ლომიძის ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი ეტაპია, იგი ხდება თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სოლისტი, ხოლო 1937 წლის 20 მარტს ოპერის თეატრში შედგა მისი დებიუტი „ევგენი ონეგინში“ – ლენსკის პარტია. კონსერვატორიის მსგავსად მისი მოღვაწეობა უკავშირდება თბილისის

თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ვადაგოგები და სტუდენტები. ცენტრში გრიგოლ კილაძე, დიმიტრი შოსტაკოვიჩი, დიმიტრი არაყივძელი, მეორე რიგში მარცხნიდან მეოთხე გიორგი ლომიძე.

ოპერის თეატრის ოქროს ხანას. იგი მღეროდა დ. ანდლუაძის, დ. გამრეკელის, მ. ნაკაშიძის, ნ. ხარაძის, პ. ამირანაშვილის, ს. ინაშვილის გვერდით. 1937 წელს მოსკოვში, ქართული ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადაზე, გიორგი ლომიძემ დიდი წარმატებით შესარულა მალხაზის არია ფალიაშვილის „დაისიდან“. ერთი წლის შემდეგ ვოკალისტა პირველი საკავშირო კონკურსის ლაურეატი გახდა დავით გამრეკელთან ერთად. პირველი ტური გაიმართა თბილისში, ხოლო მეორე – მოსკოვში.

ეს არის წლები, როცა ახლოვდება მეორე მსოფლიო ომი, ურთულესი სოციალურ-პოლიტიკური პერიოდი კაცობრიობის ისტორიაში. ამ პროცესებში თავისთავად ჩართულნი აღმოჩნდნენ ქართველი ხელოვნები. 1942 წელს, დაახლოებით სამი თვის განმავლობაში, გიორგი ლომიძის ხელმძღვანელობით ისინი იმყოფებოდნენ ყირიმის ფრონტზე და, არა იარაღით, არამედ თავიანთი ხელოვნებით ამხნევედნენ ჯარისკაცებს. შემორჩენილი საარქივო მასალიდან ვიგებთ, რომ 57 კონცერტიდან 23 ჩატარდა ფრონტის მონინავე ხაზზე. „მსახიობებს გამოსვლა უხდებოდათ აეროდრომებზე, მინურებში, ტყეებში, საბარგულეებზე. მიუხედავად ასეთი პირობებისა, ბრიგადებმა დიდი მუშაობა ჩატარეს და მებრძოლთა დიდი სიყვარული დაიმსახურეს“ – რ. მარგიაანი („კომუნისტი“ 1942 წ. 21/III №68).

ფრონტიდან დაბრუნებულს მძიმე ავადმყოფობამ დარია ხელი და 41 წლის ახალგაზრდა მომღერლის იმედები, ოცნებები და დასახული მიზნები ერთ წამში გააქრო სიკვდილმა. 1943 წელს მძიმე ავადმყოფობის შედეგად გიორგი ლომიძე გარდაიცვალა. მიუხედავად ხანმოკლე ცხოვრებისა სცენაზე წარმატებით განასახიერა მრავალი როლი. არსებობს საინტერესო ფოტო, ასევე დოკუმენტური საარქივო მასალა, რომელიც აცოცხლებს არა მარტო გიორგი ლომიძის შემოქმედებას, არამედ მის თანამედროვე მოვლენებსაც.

მაშინდელი პრესა წერდა: „განსაკუთრებით უნდა

გიორგი ლომიძე ლენსკის როლი.

აღინიშნოს ახალგაზრდა მომღერალი გიორგი ლომიძე (კლასი პროფ. ვრონსკი). მდიდარი, ლამაზი ხმით აღჭურვილი, შესრულების ყოველგვარი დეტალის დაცვით, იგი საუკეთესო შთაბეჭდილებას სთოვებს. მისი შესრულება პოლარული იყო: ერთი მხრივ კლასიკური მუსიკის საუცხოო ნიმუში – ბეთჰოვენის „ადელაიდა“

გიორგი ჯორე ლომიძე 1926 წ. 11
 ნაპოლეონის იმპერატორის პორტრეტის
 საფუძველზე ფოტო-ფიგურის აღმასრულებელი. 1941წ.

და, მეორეს მხრივ, შ. მშველიძის ქართული სიმღერა „გახა ნიკლაური“. სიმღერას საფუძვლად აქვს მოხევური კილო და შიგნით მოხევითა ვაჟკაცური მკერდიდან ამოხეთქილი გმინვა მყინვარზე დაუღალავი მოლაშქრის გახა ნიკლაურის გარდაცვალების გამო. ამ სიმღერის შესრულება ბევრმა სცადა, მაგრამ ვერა-ვინ ჩასწვდა სიმღერის თავისებურებებს ისე, როგორც გ. ლომიძე. ლამაზი ხმა, კილოს ინტონაციის სისადავე და თავისებურება მის გულწრფელ და ღრმად გაგებულ გადმოცემაში გიტაცებთ იმდენად, რომ თქვენც მოზიარე ხდებით ამ ვაჟკაცური გოდებისა“ (გაზ. კომუნისტი №164, 1935 წ. 18/VII).

ნებისმიერი ისტორია, რომელიც ჩვენში აცოცხლებს კონსერვატორიის გარდასულ დღეებს ძალიან მნიშვნელოვანი და ასევე სასიამოვნოა, რადგან წარსულის ცოდნა და დაფასება ამყარებს აწმყოს და

ქმნის ძლიერ, ფასეულობებზე ორიენტირებულ მომავალს. ვფიქრობ, ერთ-ერთი ასეთი ისტორიის ფურცელია გიორგი ლომიძის ცხოვრება და შემოქმედება, რომელიც სხვა ფურცლებთან ერთად ქმნის იმ დიდ საზოგადოებას, რომლის წევრობა დიდი პატივია ყველა ჩვენთაგანისათვის.

1999 წლის 14 იანვარს, ქართული თეატრის დღესთან დაკავშირებით ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ვასილ კიკნაძე წერდა: „დადგა ღირებულებათა გადაფასების უმკაცრესი დრო. დავიწყების მტვერი ეფარება თვით ისტორიულ მოვლენებსაც კი. ფერმკრთალდებიან ოდესღაც გამოჩენილ ადამიანთა სახეებიც. ჩვენისთანა პატარა ქვეყნებს უფლება არ აქვთ დაივიწყონ ისინი. ისედაც ცოტანი ვართ“ (საქართველოს თეატრის მოღვაწეთა კავშირი, გამომცემლობა „ქართული თეატრი“ 1999 წლის 14 იანვარი).

გიორგი ლომიძეს, მიუხედავად ხანმოკლე სიცოცხლისა, საკმაოდ დიდი რეპერტუარი ჰქონდა: ზ. ფალიაშვილი: „დაისი“ – მალხაზი, „აბესალომ და ეთერი“ – თანდარუხი, „ლატავრა“ – რატი, მგოსანი; დ. არაყიშვილი „თქმულება შოთა რუსთაველზე“ – შოთა რუსთაველი; ვ. დოლიძე, „ქეთო და კოტე“ – კოტე; ა. ანდრიაშვილი „კაკო ყაჩაღი“ – ზაქრო; კ. მელვინეთუხუცესი „ამირანი“ – ტრიო (გ. ლომიძე, დ. გამრეკელი, ს. კუხიანიძე); პ. ჩაიკოვსკი „ევგენი ონეგინი“ – ლენსკი; გ. იპოლიტ-ივანოვი „ლალატი“ – ერეკლე; ა. დარგომიძისკი „ალი“ – თავადი; ა. ბოროდინი „თავადი იგორი“ – ვლადიმირი; ე. ნაპრავენიკი „დუბროვსკი“ – დუბროვსკი; ნ. რიმსკი-კორსაკოვი „მეფის საცოლე“ – ლიკოვი; ი. ძერჟინსკი „წყნარი დონი“ – ზაპევალა; ო. ჩიშკო „ჯავშნოსანი პოტიომკინი“ – მიჩმანი; შ. გუნო „ფაუსტი“ – ფაუსტი; ჯ. პუჩინი „ბოჰემა“ – რუდოლფი, „მანონ ლესკო“ – დე გრიე; ჯ. როსინი „სევილიელი დალაქი“ – ალმავივა; ვ. ა. მოცარტი „ფიგაროს ქორწინება“ – ბაზილიო; ჯ. ვერდი „რიგოლეტო“ – ჰერცოგი, „ტრავიატა“ – ალფრედი, ტრუბადური – მანრიკო; ა. რუბინშტეინი „დემონი“ – თავადი; ქ.

პრემიერიდან პრემიარამდე საართაუორისო საოპარო ფესტივალის გავლით

გურაზ ოიკავილი

ნლევანდელი წელი საიუბილეოა ქუთაისის მ. ბა-
ლანჩივაძის სახ. ოპერისა და ბალეტის პროფესიული
სახელმწიფო თეატრისთვის – 50-ე თეატრალური

გურაზ ოიკავილი, ირინა ლომინაძე, ღავით ღვინინა-
იძე

სეზონია, 2019 წლის 27 დეკემბერს კი თეატრის გახ-
სნიდან 50 წელი სრულდება. ქუთაისის ოპერის თეატ-
რის დაარსება იმთავითვე ღირსშესანიშნავი მოვლენა,
მრავლისმთქმელი ფაქტი იყო ქვეყნის კულტურული
ცხოვრებისთვის, რადგან სწორედ თეატრების, ორ-
კესტრების, საშემსრულებლო კოლექტივების, კულ-
ტურულ-სახელოვნებო დაწესებულებათა სიმრავლე,
ხარისხობრივ მაჩვენებელთან ერთად, განაპირობებს
ქვეყნის იმიჯს, იერ-სახეს. ამ ხნის მანძილზე, ცხადია,
იყო როგორც სასიხარულო, ასევე გულდასაწყვე-
ტი მომენტები, შემოქმედებითი წინსვლა, აღმადრენა,

ზოგჯერ შემოქმედებით უძრაობა და რაოდენ სასიხა-
რულოა, რომ ქუთაისის ოპერის თეატრმა ნახევარი სა-
უკუნის მანძილზე ათობით ათას ადამიანს მიანიჭა გა-
ნუზომელი სიხარული და მაღალი ხელოვნებით ტკბო-
ბის სიამოვნება.

არასაკმარისი ფინანსური რესურსის გამო გარკ-
ვეულ პერიოდში ქუთაისის ოპერის თეატრში ჭირდა
რეპერტუარის მკვეთრი გამდიდრება და ამ ფონზე სა-
სიამოვნო და მისასალმებელია, რომ თეატრის ახალ-
მა სამხატვრო ხელმძღვანელმა ირინე ლომინაძემ,
რომელიც თეატრის სათავეში 2015 წლის ივნისიდან
მოღვაწეობს, ეს პრობლემა ალმოფხვრა. სწორედ ამ
პერიოდიდან მოხერხდა პრემიერებისთვის რეგულა-
რული ხასიათის მიცემა. თავად განსაჯეთ: ზ. ფალი-
აშვილის „აბესალომ და ეთერი“, ო. თაქთაქიშვილის
„პირველი სიყვარული“, ს. რახმანიოვის „ალეკო“, ჯ.
კერდის „ტრავიატა“, „რიგოლეტო“, აი, პრემიერების
გამართული ჩამონათვალი. ამ სიას წლეულს შეემატა
პ. მასკანის „სოფლის ღირსება“, რომლის საპრემიერო
სუექტაკლითაც 14 სექტემბერს გაიხსნა 50-ე თეატრა-
ლური სეზონი. ვფიქრობ, შთამბეჭდავია, მით უფრო
იმის გათვალისწინებით, რომ სახელმწიფო ბიუჯეტი-
დან თეატრის დაფინანსება პრაქტიკულად მხოლოდ
სახელფასო ფონდს მოიცავს, ისიც დიდი, მუხლჩაუხ-
რელი შრომის ძალზე მწირ ანაზღაურებას რომ ჰყოფ-
ნის. მაგრამ როგორც ჩანს, ქუთაისელი მუსიკოსების,
თეატრის თანამშრომლების ენთუზიაზმს და საკუთარი
საქმის სიყვარულსა და ერთგულებას საზღვარი მართ-
ლაც არ აქვს. სიტყვა ფინანსურ-მატერიალური პრობ-
ლემების ხაზგასმისკენ რომ არ გამექცეს, ისევ წლევან-
დელ თეატრალურ სეზონს მივუბრუნდები.

„სოფლის ღირსების“ წარმატებულ პრემიერას კვალდაკვალ მოჰყვა მეტად მნიშვნელოვანი ღონისძიება — ქუთაისის პირველი საერთაშორისო საოპერო ფესტივალი, რომელსაც თეატრმა 16–22 სექტემბერს უმასპინძლა. მოგვხსენებთ, ქუთაისი მუდამ გამორჩეული იყო კულტურული ცხოვრების მაღალი ხარისხით. ამ მხრივ განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი, წამყვანი ადგილი ეკავა ქუთაისის ოპერის თეატრს, რომლის ბაზაზე ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 80-იან წლებში ტარდებოდა საოპერო ფესტივალი გამორჩენილი მომღერლების ზურაბ სოტკილავას და მაცვალა ქასრაშვილის თაოსნობით. უფროსი თუ საშუალო თაობის ქუთათურებს დღემდე ახსოვთ 1986–88 წლებში გამართული ფესტივალის „საოპერო სცენის ოსტატების“ დაუვიწყარი საღამოები. ამჯერად, საერთაშორისო საოპერო ფესტივალის ინიციატორებად, სულისჩამდგმელებად საზღვარგარეთ მოღვაწე ქართველი მომღერალი დავით ღვინიაძე, მისი ფონდი „მსოფლიო ტალანტები“ და ქუთაისის ოპერის სახელმწიფო თეატრი და მისი სამხატვრო ხელმძღვანელი ირინე ლომინაძე, მთავარი დირიჟორი რევაზ ჯავახიშვილი მოველინენ საზოგადოებრიობას. მათი ერთობლივი ჩანაფიქრი ყოველწლიური საერთაშორისო საოპერო ფესტივალის დაფუძნების გაითავისა ქუთაისის მუნიციპალიტეტის მერიამ, პირადად მერმა გიორგი ჭიღვარიამ და საშური იდეა რეალობად იქცა.

მრავალფეროვანი იყო ქუთაისის პირველი საერთაშორისო საოპერო ფესტივალის პროგრამა და წონადი, წარმომადგენლობითი გახლდათ მისი შემოქმედებითი შემადგენლობა. ცხადია, საბაზო კოლექტივი იყო ქუთაისის ოპერის თეატრი — სოლისტები, გუნდი, ორკესტრი, ქორეოგრაფიული დასი. საფესტივალოდ ქუთაისს ეწვივნენ საერთაშორისო აღიარების მქონე უცხოელი და ქართველი მომღერლები — ვლადისლავ პიავკო, თამარ ივერი, რაულ მელიო, მარია პახარი, ლარისა ანდრეევა, ალექსანდრე კირეევი, კონსტანტინე სუჩკოვი, სულხან გველესიანი, მარია მაჩიტაძე, ირაკლი მურჯიკიანი, გიორგი ცინცაძე, აკაკი იოსელიანი,

დავით ღვინიაძე, ელენე ჯანჯალია. საფესტივალო პროგრამაში შევიდა სამი სპექტაკლი — რუჯერო ლეონკავალოს „ჯამბაზები“, ჯუზეპე ვერდის „ტრავიატა“, პიეტრო მასკანის „სოფლის ღირსება“ (სამივე სპექტაკლის დამდგმელი რეჟისორია მაია გაჩეჩილაძე), კამერულ-ვოკალური მუსიკის საღამო (კონცერტმასიტერები სტანისლავ სერებრიანნიკოვი და მარია ლოლუა), ფესტივალის საზეიმო გალა-კონცერტი. ნიუ-იორკის „მეტროპოლიტენ-ოპერის“ სოლისტმა რაულ მელიომ ახალგაზრდა მუსიკოსებისთვის მასტერ-კლასი ჩაატარა. ქუთაისელი ახალგაზრდა ვოკალისტები უყურადღებოდ არც ჩვენმა ცნობილმა მომღერალმა

ბაზრი ალავია და მარია პახარი, ვერდი „ტრავიატა“.

ალექსანდრე ხომერიკმა დატოვა და მანაც გამართა მასტერ-კლასი.

მუსიკალური ზემის ერთ-ერთ წამყვან ფიგურად მოგვევლინა თეატრისა და ფესტივალის მთავარი დირიჟორი რევაზ ჯავახიშვილი, რომელიც სამივე სპექტაკლს წარუძღვა, გალა-კონცერტზე კი მასთან ერთად წარმატებით იდირიჟორა ახალგაზრდა ლევან ჯავახიშვილი. გასაოცარ ფოიერვერკად იქცა ყოველი საფესტივალო დღე, გამორჩეული კი რასაკვირველია, იყო 22 სექტემბრის გალა-კონცერტი, რომელშიც აუდიტორიამ სცენაზე იხილა ფესტივალის ყველა მონაწილე, ასევე გალაზე წარსდგნენ ფესტივალის სპეციალური

სტუმრები – თამარ ივერი და ლეგენდარული ვლადისლავ პიაკო, რომელთაც განსაკუთრებული ოვაცია შეაგებეს მელომანებმა. აღსანიშნავია, რომ სწორედ ვალა-კონცერტზე დაფილდოვდნენ ქუთაისის ოპერის თეატრის ღვანლმოსილი სოლისტები ნაირა კიკოლიაშვილი და რამაზ კუბლაშვილი საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის

ტუმროებს – „ბაგრატი 1003“, „Happy Holiday“ და „Solomon“.

„...იმედი მაქვს, საოპერო ფესტივალის წარმატება ხელს შეუწყობს კულტურული ღონისძიებების ჩატარების შესახებ ახალი და საინტერესო იდეებისა და ინიციატივების გაჩენას...“ – წერდა ფესტივალის გახსნისადმი მიძღვნილ მისასალმებელ წერილში საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის მინისტრი მიხეილ ბატიაშვილი. დღეს სრულიად არგუმენტირებულად შეიძლება ითქვას, რომ ამის ყველა წინაპირობა არსებობს.

მინდა ვისარგებლო შემთხვევით და მადლობა გადავუხადო დავით ღვინიაძეს, ირინე ლომინაძეს, რევაზ ჯავახიშვილს, მაია გაჩეჩილაძეს, თეატრის გუნდს, სოლისტებს, კონცერტმაისტრებს, შემოქმედებით, ტექნიკურ ადმინისტრაციას, თეატრის ყველა სეგმენტის წარმომადგენლებს, განსაკუთრებული მადლობა თეატრის ორკესტრს (!), რომელთა მართლაც მუხლჩაუხრელმა შრომამ სასურველი შედეგი გამოიღო და საერთაშორისო ფესტივალი სათანადო, საერთაშორისო სტანდარტების შესატყვის მაღალ დონეზე წარიმართა.

და ვინაიდან წერილის დასაწყისში ბოლოდროინდელ პრემიერებზე გავამახვილე ყურადღება, წერილის დასასრულსაც კიდევ ერთ მოახლოებულ პრემიერას დავაანონსებ – 27 დეკემბერს თეატრის დაბადების დღეს, უკვე დამკვიდრებული ტრადიციის შესაბამისად, ქუთაისის ოპერის თეატრი საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს ფინანსური მხარდაჭერით გამართავს ცნობილი ქართველი კომპოზიტორის გიორგი ჩლაიძის ოპერის „დარისპანის გასაჭირის“ ახალი ვერსიის პრემიერას, რომლის განსხეულებაზე იმუშავა დამდგემლმა-შემოქმედებთმა ჯგუფმა დირიჟორ ლევან ჯაგავის, რეჟისორ მაია გაჩეჩილაძის, მხატვარ თეო კუხიანიძის შემადგენლობით.

დაბოლოს, გულწრფელად ვუსურვებ წარმატებებს ქუთაისის მელიტონ ბალანჩივაძის სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრს!

ფესტივალის დასურვა.

სამინისტროს უმაღლესი ფილდოთი – „ხელოვნების ქურუმი“. საგულისხმოა, რომ 28 სექტემბერს მათი სახელობითი ვარსკვლავებიც გაიხსნა თეატრის წინ.

საოპერო ფესტივალი მართლაც მნიშვნელოვან კულტურულ ღონისძიებად იქცა არა მხოლოდ ქუთაისისთვის, არამედ ქვეყნისთვისაც და შესაბამისად, ჭეშმარიტად ეკუთვნით მადლობა ამ მნიშვნელოვანი მუსიკალური ფორუმის სულისჩამდგმელებს, ორგანიზატორებს, მონაწილეებს და ცხადია, მხარდამჭერებს – უწინარესად, ქუთაისის მუნიციპალიტეტის მერიას, რომლის ფინანსური თანადგომითაც გაიმართა ფესტივალი და პირადად მერს გიორგი ჭიღვარიას, ააიპ ქუთაისის კულტურულ დანქსებულებათა გაერთიანებას და პირადად მის მმართველს ვაჟა ფულელს, სას-

თბილისის ვ.სარაჯიშვილის სახ. სახელმწიფო კონსერვატორიაში გაიმართა კონსერვატორიის 100 წლის იუბილესადმი მიძღვნილი შიდასაკონსერვატორიო კონკურსი. კონკურსი ჩატარდა საშემსრულებლო, კომპოზიციისა და მუსიკოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის 4 ნომინაციაში: საუკეთესო საფორტეპიანო ნაწარმოები; საუკეთესო ელექტროაკუსტიკური ნაწარმოები; საუკეთესო კრიტიკული წერილი და საუკეთესო ესე; ჟურნალ „მუსიკის“ მკითხველს ვთავაზობთ ნომინაციაში „საუკეთესო კრიტიკული წერილი“, გამარჯვებულის, კომპოზიციისა და მუსიკოლოგიის ფაკულტეტის II კურსის სტუდენტის, მარი ჭეიშვილის კრიტიკულ წერილს (პედაგოგი – პროფესორი, აკადემიური დოქტორი მარინა ქავთარაძე).

ის, რაც მინდოდა რომ მეთქვა!

მარი ჭეიშვილი

ის, რაც მანუხებს და დიდი ხანია მინდა ვინმეს გავუზიარო, არის ფიქრები „ხელოვნებასა“ და „მუსიკაზე“ სკოლაში...

მინდა ვისაუბრო თემაზე, რომელიც ეხება ძალიან მნიშვნელოვან საკითხს. ესაა ხელოვნების სწავლება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში. რა თქმა უნდა, ყველა სკოლაში პირველი კლასიდან ისწავლება „ხე-

ლოვნება“, მაგრამ ყველაზე საინტერესო ისაა, თუ როგორ „ისწავლება“ ეს საგანი და რამდენად უწყობს ხელს მომავალ თაობას ხელოვნებით დაინტერესებაში.

მაგრამ სჯობს თავიდან დავიწყოთ: იყო და არა იყო რა, იყო ერთი პატარა, რომელსაც ძალიან უყვარდა სიმღერა, ხატვა... მას ძალიან ახარებდა ის, რომ მალე სკოლაში წავიდოდა და იქ ბევრ საინტერესო საგანს ისწავლიდა, ახალ მეგობრებს შეიძინდა; განსაკუთრებით კი ის ახარებდა, რომ „მუსიკას“, „ხატვას“ უკვე სკოლა-

ში ასწავლიდნენ. ის ოცნებობდა სკოლის დამთავრების შემდეგ იმ უმაღლეს სასწავლებელში ესწავლა, სადაც მისი წარმოდგენით, ყველაზე „ბედნიერი ხალხი“ ეუფლებოდა ხელოვნებას; მის წარმოდგენაში ეს ყველაზე სასურველი ადგილი იყო, ყველაზე თბილი გარემოთი. ან როგორ შეიძლებოდა ეს ასე არ ყოფილიყო, აქ ხომ ხელოვნებას, მუსიკას ემსახურება ყველა, ყველაზე კეთილ საქმეს დედამიწაზე...

და აი, დაიწყო: სკოლა, ცხრილში – „ხელოვნება“, „მუსიკა“... სპეციალურად შერჩეული სახელმძღვანელოები, ულამაზესი გარეკანით! გარეკანით იმიტომ, რომ როგორც წესი, ამ სახელმძღვანელოებს, ბავშვების უმეტესობა მხოლოდ სასწავლო წლის პირველ დღეს ხედავს და მასთან ურთიერთობას მხოლოდ გარეკანზე თვალის შევლებით ამთავრებს... მოკლედ, გავაგრძელოთ ჩვენი პატარას ამბავი; მან, ბედნიერმა მიიტანა წიგნები სახლში, სასწავლო წლის ბოლოს კი სკოლაში დააბრუნა. ასე გაიარა რამდენიმე წელმა... წლის მანძილზე მან მხოლოდ რამდენჯერმე ნახა „ხელოვნების“ სახელმძღვანელო... ნახა და მორჩა! მას ხომ სკოლაში, უკეთეს შემთხვევაში, ამ საგნის მასწავლებელი საკონტროლოს კითხვებს ჩაანერინებს (რა თქმა უნდა პასუხებსაც), რაღაში სჭირდება წიგნი?!...

გადის წლები... ის უკვე მეათე კლასშია, „ბედნიერება“ როცა ცხრილში უკვე აღარ არის „ხელოვნება“, მხოლოდ მასწავლებელს თუ ნახავს შესვენებაზე და გულითადად მოიკითხავს. მას უკვე აღარ აქვთ თავისუფალი 45 წუთი სხვა გაკვეთილის გამეორებისთვის...

ის უკვე მე-12 კლასშია და X ფაკულტეტზე აპირებს ჩაბარებას.

– დავიწყობ თავიდან: იყო და არა იყო რა, იყო ერთი პატარა გოგონა, რომელსაც ძალიან უყვარდა სიმღერა, ხატვა...

რატომ ხდება, რომ ხელოვნება სკოლებში, უკეთეს შემთხვევაში, სხვა გაკვეთილის გასამეორებელი დროა? რატომ ხდება, რომ ზრდასრულ ადამიანს ვაგნერი და სმეტანა საჭმელი ჯონია? კონსერვატორიასა და ობსერვატორიას შორის განსხვავებას ვერ ხედავს, უყვარს ქალბატონი დალი (სალვადორი, რა თქმა უნდა), ბელა ბარტოკზე რომ აღარაფერი ვთქვათ...

რატომ ხდება რომ ბავშვებს აღარ აქვთ ფრთები, რომელსაც ხელოვნება ჰქვია?!

მოდით შევიხედოთ იმ უმაღლეს დაწესებულებაში – კონსერვატორიაში, რომელიც ჩვენი პატარასათვის მომავლის საოცნებო ადგილი იყო... პირველ რიგში, რაც თვალში გვხვდება – ესაა სტუდენტების სიმცირე. საინტერესოა რატომ? მე ვფიქრობ, ამის ერთ-ერთი ყველაზე დიდი მიზეზი სკოლაა, რომელიც ვერ იძლევა ამ სფეროში შესაბამის განათლებას.

– კი მაგრამ, სკოლაში ხომ არ ისწავლება საკრავზე დაკვრა – ფორტეპიანო, ვიოლინო... მაშ როგორ უნდა მოამზადოს სკოლამ მოსწავლე უმაღლესი მუსიკალური სასწავლებლისთვის?!

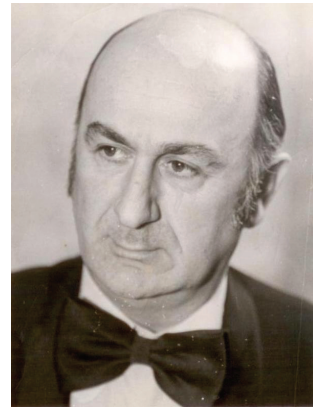
რიტორიკული კითხვაა, გამომდინარე იქედან რომ, ბევრი სწორედ ამ მიზეზს იშველიებს სკოლის „დასაცავად“. მაგრამ გავითვალისწინოთ ის ფაქტი, რომ მუსიკა სკოლაში ისწავლება 12 (!) წელი, რომლის მიზანია განათლებული ადამიანის (მსმენელის) აღზრდა. ამასთანავე კონსერვატორიაში არის ისეთი ფაკულტეტები (მუსიკის ჟურნალისტიკა, მუსიკის ტექნოლოგია), რომლებსაც არ სჭირდება შემოქმედებითი ტურის ჩაბარება, შესაბამისად, არაფერს ითხოვს აბიტურიენტისაგან ლისტის დაკვრას ან ვერდის ოპერების სიმღერას. ამ ფაკულტეტებზე მისაღებად მხოლოდ მუსიკის და ზოგადად ხელოვნების სიყვარული, და მინუმუმ, ინტერესია საჭირო, რაც ჩვენს პატარას ბავშვობაში ჰქონდა და რაც ასე სამწუხაროდ გაუქრეს!

სკოლის კიდევ ერთ „დანაშაულად“ მიმაჩნია ჩვენს საკონცერტო დარბაზებში ასე მომრავლებული განათლებული მსმენელი! ყველა დამეთანხმება, რომ არც ერთი კონცერტი არ ჩაივლის „მაგიური მობილურის ზარის“, ნაწარმოების შესრულებისას უადგილო ადგილას ტაშის გარეშე. ჩემი აზრით, სწორედ რომ სკოლას ევალება მომავალი თაობის ჩამოყალიბება კარგ მსმენელად, მაგრამ...

ეს ის არის, რაც ძალიან მტკივა და ისაა, რაც მიწოდდა მეთქვა!

იემო მაისცხა

ომარ ხოფარია

ომარ ხოფარია

დიდი ინტერესით წავიკითხე გ. ფალიაშვილის სახ. თბილისის ოპერისა და ბალეტის პროფესიული თეატრის ერთ-ერთი წამყვანი მომღერლის (ბანი), საქართველოს დამსახურებული არტისტის, ღირსების ორდენის კავალერის ომარ ხოფარიას (1938-2016) მოგონება თავის მკვლევარობაში.

მოგონება, რომელიც თითქოს მხოლოდ ბატონი გიორგი სიხარულიძის ცხოვრების გზას აღწერს, მაგრამ, ამავდროულად, ეს არის მადლიერი მოწაფის პატივისცემითა და სიყვარულით გამთბარი თხრობა. მე წილად მხვდა პატივი შევხვედროდი ბატონ გიორგის, მაგრამ, ჩემდა სამწუხაროდ, არ მქონია მასთან ხშირი ურთიერთობის შესაძლებლობა, რასაც ახლა გულწრფელად ვნანობ.

ომარ ხოფარიამ, ჩემმა დიდმა მეგობარმა და ახლობელმა ადამიანმა, მისთვის ჩვეული თავდაჭერით, კეთილშობილებითა და კეთილგანწყობით მოგვითხრო ბატონი გიორგის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ამბავი. ეს კი ორმაგად დასაფასებელია – მან ჯეროვანი პატივი მიაგო მწავლებელს, დიდებულ პიროვნებას და, მეორეს მხრივ, კულტურულ სამოგადოებას, მომავალ თაობებს არ დაუკარგა ერთი ღირსეული მამულიშვილის სახელი და ღვაწლი.

ომარმა არაერთი საინტერესო და დასამახსოვრებელი ვოკალურ-სცენური სახე შექმნა ქართული თუ უცხოური საოპერო რეპერტუარიდან – აბიო თუ ცანგალა, მაკარი, ბაბილიო, დიდი ინკვიზიტორი, ფარაონი თუ რამფისი. მე ნანახი მაქვს აფიშა „აიდას“ სავასტროლო სპექტაკლისა, ელენა ობრამცოვას მონაწილეობით და მისივე მინაწერით: „საუკეთესო რამფისს ჩემს ცხოვრებაში“. ვფიქრობ, გამოჩენილი მომღერლის ეს შეფასება ნამდვილად საამაყოა.

რაოდენ დასანანია, რომ ომარს არ დასცალდა მომღერალთა მომავალი თაობებისთვის გადაეცა თავისი გამოცდილება, გაეზიარებინა მათთვის ცოდნა და ოსტატობა. მაგრამ მან თავის შემოქმედებასთან ერთად დატოვა კეთილი ხსოვნა და უმნიშვნელო პიროვნული ხიბლი. მადლობა მას!

შავლეგ შილაკაძე

ქართული ვოკალური სკოლის ერთ-ერთი ღირსეული წარმომადგენელი, შესანიშნავი პედაგოგი, დიდებული პიროვნება ბ-ნი გიორგი სიხარულიძე დაიბადა 1888 წელს ქ. თბილისში. ჯერ კიდევ თბილისის

ვაჟთა გიმნაზიაში სწავლის დროს, გიმნაზიის გუნდში სიმღერის დროს გამოავლინა ჩინებული ვოკალური მონაცემები. მისი ხმის ხავერდოვანმა ტემბრმა იმთავითვე მოხიბლა იმხანად თბილისში პედაგოგად მოღ-

ვანე იტალიელი ბარიტონი ენრიკო ბროჯი, რომელ-თანაც დაიწყო მეცადინეობა ვოკალში. რამდენიმე წლის შემდეგ, ენრიკო ბროჯის რჩევით ბ-ნი გიორგი სიხარულიძე გაემგზავრა მოსკოვს, ჩააბარა კონსერვატორიაში და ჩაირიცხა ცნობილ იტალიელ პედაგოგ ავგუსტო მაზეტისთან, რომლის აღზრდილებიც იყვნენ ნეჟდანოვა, ობუხოვა და სხვანი. 1917 წელს მოსკოვის კონსერვატორიის დამთავრების შემდეგ, ბ-ნი გიორგი სიხარულიძე კონკურსის წესით ჩაირიცხა მოსკოვის ზიმინის კერძო საოპერო თეატრში, სადაც წარმატებით მღეროდა ბარიტონის თითქმის ყველა წამყვან პარტიას; ხშირად უწევდა პარტნიორობას იმხანად ზიმინის თეატრის სოლისტს, დიდ რუს ბანს თევდორე შალიაპინს, რომელსაც ძალზე თბილი მოგონებები ჰქონდა საქართველოზე. თევდორე შალიაპინისა და გიორგი სიხარულიძის ურთიერთობა მალე მეგობრობაში გადაიზარდა. მასტრო ხშირად იხსენებდა, რომ ყოველი შეხვედრისას შალიაპინი ასე მიმართავდა მას: „ჩემო ქართველო, როგორ ხარ?“

1921 წელს ბ-მა გიორგი სიხარულიძემ დატოვა რუსეთი. წლების მანძილზე იგი ვოვა რულის ფსევდონიმით მღეროდა იტალიის სხვადასხვა ქალაქში, კერძოდ, ვენეციის ლა ფენიჩეს, პარმის საოპერო თეატრში. იტალიაში ყოფნის დროს მეგობრობდა ცნობილ ბარიტონ ტიტა რუფოსთან. მასტრო იხსენებდა ერთ ასეთ ფაქტს: ერთხელ ცნობილი იტალიელი ბარიტონის ფრანჩის აფიმაზე დაიბეჭდა ასეთი რამ: „არ არის ტიტა რუფო, არ არის ბატისტინი, არის მხოლოდ ფრანჩი“. ამან ისე აღაშფოთა ვაჟკაცური ბუნებისა და სამართლიანობის მოყვარე ბ-ნი გიორგი სიხარულიძე, რომ პროტესტის ნიშნად ცნობილი მომღერალი ფრანჩი დუელში გამოიწვია, თუმცა დუელი არ შედგა: ფრანჩიმ საჯაროდ მოუხადა ბოდიში გიორგი სიხარულიძეს და განაცხადა, რომ „ეს მისი იმპრესარიოს ნამოქმედა-რი იყო“.

ბ-ნი გიორგი ხშირად სტუმრობდა მონაკოს ქ. მონტე-კარლოს, სადაც წარმატებით ასრულებდა სხვადასხვა პარტიას, პარტნიორობას უწევდა ცნობილ ვოკალისტებს და სადაც, მისი თქმით, ჩანერეს კიდევ რამდენიმე არია მისი შესრულებით. მასტრო იხსენებ-

და ერთ ასეთ შემთხვევასაც. გასული საუკუნის ოციან წლებში ქ. მიუნხენში მატია ბატისტინის სოლო კონცერტი იმართებოდა. ბ-ნი გიორგი სპეციალურად ჩავიდა მის მოსასმენად მიუნხენში, რადგან კარგა ხანი არ ყავდა მოსმენილი ბატისტინი. როდესაც ბატისტინი სცენაზე გამოვიდა, ავადმყოფობის გამო ისე იყო დაუძღვრებული, რომ მისმა შემხედვარემ გაიფიქრა: „ეს როგორ იმღერებს კონცერტს?“ ადმინისტრატორთან გაემართა და უთხრა: „ექიმი იყოლიეთ კულისებში, თანხას მე გადაგიხდით“. სცენაზე გასულმა ბატისტინიმ საზოგადოებას ასე მიმართა: „სუსტად ვარ, ხანდახან სკამზე ჩამოვვდები, რისთვისაც წინასწარ გიხდით ბოდიშს“. ფიზიკური სისუსტის მიუხედავად, ამ უდიდესმა მასტრომ კონცერტი შესანიშნავად ჩაატარა და მხურვალე აპლოდისმენტები დაიმსახურა. ბატისტინის ხმაში ერთი მკირედი ბზარიც არ შეინიშნებოდა. ამ სიტყვებით ბ-ნი გიორგი ხაზს უსვამდა იმ ფაქტს, რომ თუ მომღერალს აქვს კარგი სკოლა, ფლობს ვოკალის ტექნიკას, მას სრულიად თავისუფლად შეუძლია იმღეროს დიდხანს და უზადოდ.

ბ-ნი გიორგი წარმატებით მღეროდა არგენტინისა და ევროპის მრავალი ქვეყნის საოპერო თეატრში, მათ შორის საფრანგეთში; პარიზის გრანდ ოპერაში ვერდის ოპერა „რიგოლეტოში“ იგი ასრულებდა რიგოლეტოს პარტიას, ჯორდანოს ოპერა „ანდრე შენიეში“ – ჟერარის პარტიას; ცხოვრობდა გრანდ ოპერის მახლობლად, როსინის ქ. № 30-ში. გასული საუკუნის 30-იანი წლებიდან ბ-ნი გიორგი იყო ვარშავის საოპერო თეატრის სოლისტი; მღეროდა ისეთ გამოჩენილ პოლონელ მომღერლებთან ერთად, როგორებიც იყვნენ: ევა ბანდროვსკა-ტურსკა (სოპრანო)*, იან რეშკე (ბარიტონი)*, ადამ დიდური (ბანი)*, იან კიპურა (ტენორი)*, ალფრედ ორდა (ბარიტონი)*, იგნაც დიგასი (ტენორი)* და სხვ.

პოლონეთში მან გაიცნო კონცერტმაისტერი ქალი, წარმოშობით ბერძენი, გვარად მაურიუსი, რომლის მამაც ქ. ვარშავის მერი იყო. მაურიუსი საკმაოდ შეძლებული ადამიანი გახლდათ; მისმა ქალიშვილმა გიორგი სიხარულიძეზე დაქორწინების შემდეგ, მზითვად სილვზის ტყეები და ცხენების რემა მიიღო. ამის თაობაზე

მაესტრო ხუმრობით ამბობდა ხოლმე: „ასე გავხდი ღარიბი მომღერალი მდიდარი კაცი“. ბუნებით ხელგამწვლილი და ქველმოქმედი ბ-ნი გიორგი არაერთ ქართველს ეხმარებოდა ეკონომიკურად. სამწუხაროდ, მას მეუღლე მალე გარდაიცვალა, ქორწინებიდან წყვილს შვილი არ შექენია. შემდეგ მან იქორწინა პოლონელ ქალზე, ქ-ნ ნუნა სკავრუნსკაიაზე, შეეძინა ვაჟი, რომელიც მეორე მსოფლიო ომის დროს, სამი წლის ასაკში კომუნდატის საათის დროს დიდტერიის მწვავე შეტევით გარდაიცვალა; ამის შემდეგ მაესტროს შვილი აღარ შექენია.

მეორე მსოფლიო ომის დროს, როგორც უცხო ქვეყნის მოქალაქეს მაესტრო გიორგი სიხარულიძეს პოლონეთის დატოვება შესთავაზეს, მაგრამ მან, როგორც ღირსეულმა პიროვნებამ უარი თქვა პოლონეთის დატოვებაზე და განაცხადა, რომ წლების მანძილზე იყო ვარშავის საოპერო თეატრის სოლისტი, ამდენად, თავს ვალდებული ვიქნებოდა ებრძოლა პოლონეთის დასაცავად და იბრძოლა კიდეც, მოხვდა საკონცერტაციო ბანაკშიც. საბჭოთა ჯარების მიერ პოლონეთის განთავისუფლების შემდეგ, მეუღლესთან ერთად იგი დაბრუნდა საქართველოში. თუმცა, მრავალი ემიგრანტის მსგავსად, ისიც ვერ გადაურჩა ტოტალიტარული რეჟიმის რეპრესიებს: მეუღლესთან ერთად გადაასახლეს ყაზახეთში, სადაც ექვსი წლის განმავლობაში მძიმე ფიზიკური და სულიერი ყოფის მიუხედავად, სიცოცხლისა და ხელოვნებისადმი სიყვარული მაინც არ განელებია; ერთი რამ ვერ გაეყო: რატომ დაიჭირეს და გადაასახლეს. გაკვირვებით იტყოდა ხოლმე: „ფაშისტების წინააღმდეგ ვიბრძოდი, არც ერთი პარტიის წევრი არ ვყოფილვარ, ჩემი ერთადერთი პარტია საქართველო იყო“.

გადასახლებიდან დაბრუნებულ მაესტრო გიორგი სიხარულიძესა და მის მეუღლეს ერთი პატარა, უფანჯრო ოთახი მისცეს პირველ სართულზე, ყოფილი კლარა ცუტკინის ქუჩაზე. ერთ ხანს წყვილი თავს ქ-ნ ნუნას მიერ დამზადებული კოსმეტიკური ნელსაცხებლებით ირჩენდა. ღვთის წყალობით, იმხანად ფილარმონიის დირექტორმა ბ-ნმა გუგული ყიფიანმა მას სამსახური შესთავაზა საქართველოს სახელმწიფო ფილარმონი-

ის ადმინისტრაციაში. ბუნებით კაცთმოყვარე მაესტრომ მალე კოლექტივის სიყვარული დაიმსახურა; მას დიდ პატივს სცემდნენ, მეგობრულად ეხმარებოდნენ, განსაკუთრებული მადლიერებით იხსენიებდა ხოლმე ბ-ნ

ტიტა რუფო (1877- 1953) ფიგაროს როლი, 1922წ.

გუგული ყიფიანს და კამერული განყოფილების გამგეს ბ-ნ სერგო გოცირიძეს. ეს იყო გასული საუკუნის ორმოცდაათიანი წლების დასასრული; ამ პერიოდში მე ვმღეროდი საქართველოს სახელმწიფო კაპელაში, სწორედ აქედან დაიწყო ჩემი ნაცნობობა ბ-ნ გიორგი სიხარულიძესთან. ჩვენ მალევე გავუგეთ ერთმანეთს და დავინყე მასთან მეცადინეობა ვოკალში. იგი იყო ბრწყინვალე პედაგოგი, ჰქონდა შესანიშნავი ვოკალური სკოლა, რაც, მისი ბიოგრაფიიდან გამომდინარე, არც არის გასაკვირი. მისი პიროვნების ხიბლს ერთ-ორად ზრდიდა მისი შინაგანი კულტურა, თავმდაბლობა, საოცრად დახვეწილი მუსიკალური გემოვნება და უტყუარი პედაგოგიური ალღო.

მაესტრო გიორგი სიხარულიძესთან მეცადინეობდნენ თბილისის ოპერის სოლისტები ნიკოლოზ კაპანაძე, იმერი კავსაძე; ასევე, დიზი ხელაშვილი და სხვანი. ისიც უნდა აღვნიშნო, რომ ყოფილი საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებიდან მრავალი ვოკალისტი — მათ შორის

მასია ზახისიძე (1856-1928)

ქ. ტალინის საოპერო თეატრის სოლისტი იური ჰიარგი (ბარიტონი) – სპეციალურად ჩამოდიოდა მასთან კონსულტაციების მისაღებად.

გასული საუკუნის სამოციანი წლების დასაწყისში, იმხანად მეორე სამუსიკო სასწავლებლის დირექტორ-

მა, ედუარდ სავიციკიმ, რომელმაც გაიგო თუ რა მალალი რანგის პროფესიონალი იყო ბ-ნი გიორგი სიხარულიძე, იგი ვოკალის პედაგოგად მიიწვია; მიუხედავად იმისა, რომ მე უკვე დამთავრებული მქონდა ზ. ფალიაშვილის სახელობის „ნიჭიერთა ათწლედი“ (ვოკალის განხრით), ჩავაბარე მეორე სამუსიკო სასწავლებელში, რათა სწავლა გამეგრძელებინა მასტრო გიორგი სიხარულიძესთან. შემდეგ რევზ ლალიძემ, პუშკინის პედაგოგიური ინსტიტუტის მუსიკა-ფილოლოგიის კათედრის გამგემ მიიწვია ბ-ნი გიორგი სიხარულიძე ვოკალის პედაგოგად; ამიტომ მეც მუსიკა-ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ჩავაბარე და ვოკალური სკოლის დახვეწა-დაუფლება კვლავ ბ-ნი გიორგი სიხარულიძესთან განვაგრძე.

გიორგი სიხარულიძე გარდაიცვალა 1964 წელს; ნათელი მის ხსოვნას.

იგი დაკრძალულია საბურთალოს სასაფლაოზე, დის გვერდით (სამწუხაროდ სახელი არ მახსოვს), რომელიც იყო რუსთაველის თეატრის მსახიობი. გიორგის გარდაცვალების შემდეგ მისი მეუღლე პოლონეთში დაბრუნდა.

შენიშვნები:

- ევა ბრანდროვსკა-ტურსკა (Ewa Bandrowska-Turska. 1894-1979) – პოლონელი საოპერო მომღერალი, ლირიკულ-კოლორატურული სოპრანო.
- იან რეშკე (Jan Mieczysław Reszke. 1850-1925) – პოლონელი საოპერო მომღერალი, ბარიტონი, მოგვიანებით დრამატული ტენორი.
- ადამ დიდური (Adam Didur. 1874-1946) – პოლონელი საოპერო მომღერალი, ბანი, ვოკალის ცნობილი პედაგოგი.
- იან კიპურა (Jan Wiktor Kiepura. 1902.-1966) – პოლონელი საოპერო მომღერალი, ლირიკულ-დრამატული ტენორი, კინომსახიობი.
- ალფრედ ორდა (Alfred Orda-Wdowczak. 1915-2004) – პოლონელი საოპერო მომღერალი, ბარიტონი.
- იგნაც დიგასი (Ignacy Dygas (Ignazio Digas). 1881-1947) – პოლონელი საოპერო მომღერალი, ტენორი.

„კამერტონი-საქართველოს“ ახალი წარმატებები

23 აგვისტოდან 2 სექტემბრამდე გერმანიაში დი-დი წარმატებით გამართეს საგასტროლო კონცერტები საერთაშორისო პროექტ „კამერტონის“ საქართველოს წარმომადგენლობის ახალგაზრდა მუსიკოსებმა – თბილისის ვ. სარაჯიშვილის სახ. კონსერვატორიის სტუდენტებმა – ვიორგი ოიკაშვილმა (კლარნეტი), სენდი ვართანოვმა (ვიოლინო), ე. მიქელაძის სახ. ცენტრალური სამუსიკო სასწავლებლის მოსწავლეებმა – ილია ლომთათიძემ (ფორტეპიანო), ბარბარე როინიშვილმა (ვიოლინო). „კამერტონი-საქართველოს“ მუსიკალური ხელმძღვანელია პიანისტი კირა ლელაშვილი.

ორიოდე სიტყვით პროექტის თაობაზე – მერვე წელიწადია, რაც გერმანიაში საზოგადოებრივი ორგანიზაციის Eurocon.e.V-ის ეგიდით ფუნქციონირებს მოზარდთა, ახალგაზრდათა მუსიკალური განათლების განვითარების, კულტურის სფეროში თანამშრომლობისა და ახალგაზრდული გაცვლითი პროგრამების მხარდამჭერი საერთაშორისო პროექტი „კამერტონი“ (www.kammerton.eu). Eurocon.e.V-ის დამფუძნებელი და ხელმძღვანელია გერმანიაში მოღვაწე ქალბატონი ლიუდმილა ფონ ბერგი. პროექტ „კამერტონის“ მიზანია განსაკუთრებული მუსიკალური ნიჭით დაჯილდოებული მოზარდებისა და ახალგაზრდების ხელშეწყობა და მხარდაჭერა, ახალგაზრდა კლასიკური მუსიკოსების საერთაშორისო კარიერის ჩამოყალიბება, მასტერკლასებისა და საკონცერტო გამოსვლების ორგანიზება, სხვადასხვა ქვეყნების ახალგაზრდა მუსიკოსების შემოქმედებითი ურთიერთობების დამყარება და განვითარება. პროექტის მხარდამჭერები არიან გოეთეს ინსტიტუტი, გერმანიის სავარეო საქმეთა სამინისტრო, ბერლინის სენატი და ა.შ.

„კამერტონის“ პარტნიორი ქვეყნების რიგს 2011 წელს საქართველოც შეემატა და მას შემდეგ რეგულარულად იმართება ქართველი ახალგაზრდებისგან დაკომპლექტებული კამერული შემადგენლობების

21 ნოემბერი 2018	საქართველოს მანამტლები, მონციჩების, კულბრისა და საორტის სამინისტროს	დასაწყისი 18 საათზე
საქართველოს კონცერტი „კამერტონი“		
ქართველი და გერმანელი ახალგაზრდა მუსიკოსების		
კონცერტი		
		
		
		
		
მონაწილეობენ:		
მათის ბერლიტერი, ტატიანა ველერი, ამელი ვალენერი, კლარა ჰაისე, მარიამ დარჩიაშვილი, სენდი ვართანოვი, ელენე კვანტალიანი, ლამა კვარაცხელია, ილია ლომთათიძე, ვიორგი ოიკაშვილი, ბარბარე როინიშვილი		
პროგრამაშია:		
ჩ. შუბერტი, ფ. შუბერტი, ჩ. ვაგნერი, ბ. ფაშუსი, შ. ვინიაშაისი, ე. იანაშაისი, პ. ჩაიკოვსკისი, პ. აბანაშვილის ნაწარმოებები		
		
		

კონცერტები საქართველოში და საგასტროლო გამოსვლები გერმანიის ქალაქებში. საგულისხმოა, რომ ამ კამერულ ანსამბლში მონაწილეობენ თბილისის სხვადასხვა სამუსიკო სასწავლებლების მოსწავლეები, თბილისის კონსერვატორიის სტუდენტები. პროექტის მხარდამჭერი და ხელშეწყობია ევგენი მიქელაძის სახელობის თბილისის ცენტრალური სამუსიკო სასწავლებელიც (დირექტორი – ვიორგი ქორქაძე), რომლის ბაზაზე მიმდინარეობს სარეპეტიციო სამუშაოები. 2014 წლიდან პროექტის მხარდამჭერია საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროც.

პროექტი „კამერტონი“ დიდად უწყობს ხელს ქარ-

კამერტონის კონსერტის შემდეგ ვაჟა აზარაშვილთან ერთად

თული საკომპოზიტორო და სამემსრულებლო სკოლის პროპაგანდას, პოპულარიზაციას საქართველოსა და გერმანიაში, ახალგაზრდების სამემსრულებლო რეპერტუარის გამდიდრებას ქართული და მსოფლიო შედეგებით, ახალგაზრდების საანსამბლო სამემსრულებლო

ხელოვნების ხარისხის ამაღლებას, მათ სავასტროლო მოღვაწეობასა და შემოქმედებით ნინსვლას.

„კამერტონი-საქართველო“ გერმანელი მსმენელების წინაშე წლუულს 4 კონცერტზე წარსდგა ბერლინსა და ბად ჰერსფელდში (საერთაშორისო ფესტივალის ჩარჩოებში, საკონცერტო დარბაზში „ბახ-ჰაუსში“) მრავალფეროვანი პროგრამებით, რომლებშიც შეტანილი იყო მოცარტის, ვებერის, როსინის, შუბერტის, შოპენის, პაგანინის, ლისტის, ვენიავსკის, რაველის, მასნეს, მილშტეინის, ხაჩატურიანის, ალექსი მაჭავარიანის, სულხან ცინცაძის, ვაჟა აზარაშვილის ნაწარმოებები.

„გადაუჭარბებლად და მიუკერძოებლად შეიძლება ითქვას, რომ სავასტროლო ტურნემ დიდი წარმატებით ჩაიარა. გერმანელი მსმენელები აღფრთოვანებით ეგებებოდნენ ჩვენი ნიჭიერი ახალგაზრდების მიერ აქლერებულ ყოველ ნაწარმოებს, განსაკუთრებულ ინტერესს ავლენდნენ ქართველი კომპოზიტორების ალექსი მაჭავარიანის, სულხან ცინცაძის, ვაჟა აზარაშვილის ქმნილებების მიმართ, – ამბობს „კამერტონი-საქართველოს“ მუსიკალური ხელმძღვანელი კირა ლელაშვილი, – მნიშვნელოვანი იყო ერთი ფაქტი – ყოველი

ლიუდვილა ფონ ბარგი, ილია ლომთათიძე, კირა ლელაშვილი, ვარვარა როინიშვილი, სანდი ვარტანოვი, გიორგი ოიკაშვილი, უპა იასავარსი

კონცერტის წინ პროექტის დამფუძნებელი ლიუდმილა ფონ ბერგი მსმენელებს აცნობდა გერმანიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ევროპის საკითხებში სახელმწიფო მდივნის ბატონ მიხაელ როტის „კამერტონი-საქართველოს“ გასტროლისადმი განკუთვნილ ოფიციალურ მისასალმებელ სიტყვას. ბოლოს კი ბატონი როტი თავადაც ჩამოვიდა ბად შერსფელდში, გადატვირთული სამუშაო გრაფიკის მიუხედავად ქართველი ახალგაზრდები პირადადაც გაიცნო და მათ რეპეტიციასაც დაესწრო. ვსარგებლობ შემთხვევით და ასევე მადლობას ვუხდებ ჰესენის მინის წარმომადგენელს გერმანიის პარლამენტში ტორსტენ ვარნეკეს, ბერლინის ევანგელური ეკლესიის ახალი საკონცერტო დარბაზის ხელმძღვანელს უვე იასპერტს, ფრიდესკირხეს დარბაზის ხელმძღვანელს საბინა მულას, ბად შერსფელდის საკონცერტო დარბაზის „ბახ-ჰაუსის“ და საერთაშორისო ფესტივალის ხელმძღვანელს, პროფესორ ზიგფრიდ ჰაინრიხს, რომლებიც ყურადღებას და რაც უმთავრესია, – თბილ სიტყვებს არ იშურებდნენ „კამერტონი-საქართველოს“ მიმართ. მადლობა პირადად მიხეილ გიორგაძეს და საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს, რომლის თანადაფინანსებითაც გაემგზავრნენ ახალგაზრდები საგასტროლოდ“.

„კამერტონი-საქართველომ“ წლების მანძილზე დაიმკვიდრა მაღალი საერთაშორისო ავტორიტეტი, რასაც მოწმობს გერმანიაში, საქართველოში, სომხეთში გამართული კონცერტები, ერთობლივი შემოქმედებითი ინიციატივები, გამომხატურებები ქართულ და გერმანულ მედიაში, და რაც უმთავრესია, მსმენელთა ის გულწრფელი სიყვარული, რომელიც თან სდევს „კამერტონელ“ ახალგაზრდებს სამშობლოშიც და მის ფარგლებს გარეთაც.

როგორც ზემოთაც აღინიშნა პროექტ „კამერტონის“ ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიზანია ახალგაზრდა მუსიკოსების საკონცერტო გამოსვლების ორგანიზება, სხვადასხვა ქვეყნების ახალგაზრდა მუსიკოსების შემოქმედებითი ურთიერთობების დამყარება და განვითარება, რის მაგალითადაც იქცა გერმანელი ახალგაზრდების სტუმრობა საქართველოში ნოემბრის ბოლოს (აღსანიშნავია, რომ ასეთი ერთობლივი ქართულ-

-გერმანული შემადგენლობების საკონცერტო გამოსვლები გასულ წლებშიც გაიმართა საქართველოშიც და გერმანიაშიც). ამჯერად, „კამერტონის“ ქართულ-გერმანულმა შემადგენლობამ 2 კონცერტი გამართა თბილისში – 21 ნოემბერს საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს დარბაზში, 23 ნოემბერს კი, თბილისის გოეთეს ინს-

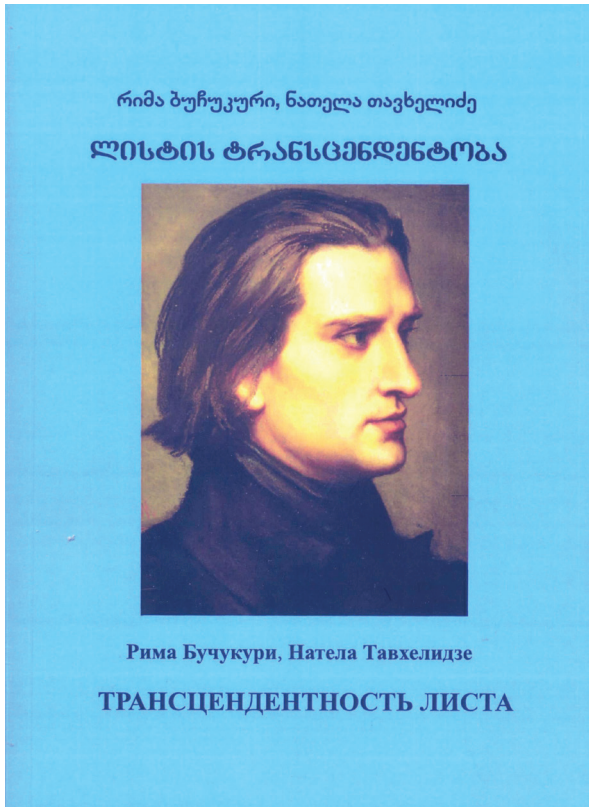
რეპეტიცია

ტიტუტის სააქტო დარბაზში. მსმენელთა წინაშე წარსდგნენ კლარნეტისტები – ტატიანა ველერი, გიორგი ოიკაშვილი, მევიოლინეები – კლარა ჰაისე, ამელი ვალზერი, სენდი ვართანოვი, ბარბარე როინიშვილი, პიანისტები – მათიას ბეროიტერი, ილია ლომთათიძე, ელენე კვანტალიანი, ლაშა კვარაცხელია, მარიამ დარჩიაშვილი და რაც მთავარია, აუდიტორიას ქართველი და გერმანელი მუსიკოსების ერთობლივი კამერულ-სანსამლო მუსიკირების მოსმენის საშუალება მიეცა. ახალგაზრდებმა მომხიბლავად, მაღალპროფესიულად, ძალზე დახვეწილად შეასრულეს მრავალფეროვანი საკონცერტო პროგრამები, რომლებიც შედგენილი იყო შუმანის, შუბერტის, ვაგნერის, ფუქსის, რაველის, ვენი-ავსკის, იანაჩეკის, ჩაიკოვსკის, ვაჟა აზარაშვილის ნაწარმოებებისგან.

„კამერტონ-საქართველოს“ წინ დიდი შემოქმედებითი გეგმები აქვს. წარმატებებს ვუსურვებთ ახალგაზრდა მუსიკოსებს!

პროფესიის სიყვარული და ერთგულება

რუსულან ქუთათელაძე

პირადად, მისი პროფესიული ნაწერი არასდოს ნა-
მიკითხავს. ქ-ნი რიმა ბუჩუკური გავიცანი გვიან, ერთ
კონფერენციაზე, სადაც ფრიად საინტერესო მოხსენე-
ბით გამოვიდა. სამეცნიერო წოდების მქონეც ყოფილა,
მუსიკისმკვლევების დოქტორი, საერთაშორისო წერი-
ლების, ჰერმენევტიკის, საავტორო ტექსტის ინტერპ-
რეტაციისა და ფსიქო-ფიზიკური სკოლის საკითხებში
არცთუ მცირერიცხოვანი კვლევების ავტორიც. მერე
კი ხელში მომხვდა ერთი მისი ნაბეჭდიც, სადაც თა-
ნაავტორობას უწევს ქ-ნი ნათელა თავხელიძე. აი მას
კი დიდი ხანია ვიცნობდი, ციცის სახელით, მაგრამ არა
როგორც მუსიკის მკვლევარს, არამედ შემსრულე-
ბელს, პიანისტს. სტუდენტური დროიდან გამოირჩეო-
და – ემილ გურევიჩის სახელოვანი კლასის ღირსეუ-
ლი წარმომადგენელი, მტკიცე ტექნიკით აღჭურვილი
მუსიკოსი. შემდეგ პედაგოგიურ სარბიელზე გადაერთო.
და აი, ხელში ჩამივარდა ქ-ნი რიმა ბუჩუკურისა და ნა-
თელა თავხელიძის ერთობლივი ნაშრომი – „არტურ
შნაბელი“ (თბ. 2015), ცოტა მოგვიანებით „ლისტის
ტრანსცენდენტობა“ (თბ. 2018). გამოვტყუდები, გამიკ-
ვირდა, რატომ მაინცა და მაინც შნაბელი და მაინცა
მაინც ლისტ-მეთქი?! მაგრამ კითხვას რომ შევუდექი,
პირველივე ფურცლებიდან დავრწმუნდი, რარიგ კარ-
გი არჩევანი გაუკეთებიათ. თითოეული სტრიქონიდან

მობდა ისე, რომ საქართველოში მუსიკისმკვლევთა
წრე არასდროს ყოფილა ფართო (ახლა ხომ მთლად
დავინროვდა!). ამდენად ჩემთვის გასაკვირია, რომ
ცალკეული კოლეგა არასდროს მცნობებია. არამცთუ

გეფინება რაღაც ნათელი, სასიკეთო განცდა, კითხვის პროცესი გიტაცებს, უამრავ საინტერესოს, ახალს იგებ. თან იმასაც ვაღიარებ, გული მწყდებოდა, რატომაა, რომ ქართველ მუსიკოსებს არ გაგვაჩნია მოთხოვნილება ნაბეჭდი სიტყვით შემოგუნახოთ შთამომავლობას ჩვენი დიდი მოღვაწეების გამონათქვამები, მათი შეხედულებები, აზრები... თითო-ოროლა წიგნის (უფრო კი ბროშურის) გარდა ქართველ მუსიკოსებზე დაწერილს ვერაფერს ვიხსენებ და ეს წიგნებაც მხოლოდ თანამედროვეთა მოგონებებია, მათი თვალით დანახული ეპიზოდ-მომენტები, საიდანაც მართალია, იკვეთება მუსიკოსის პიროვნული თავისებურება-თვისებები,

ბის შერჩევის პრინციპებსა თუ პედაგოგიურ მრწამსს, ან კიდევ სხვა მრავალ მნიშვნელოვან პროფესიულ საკითხს. მაგრამ რაც გვაქვს — ამისთვისაც მაღლობა ავტორებს! კალამი წამიყდა, ეს ხომ სხვა საკითხია, თუმცა, საშური, ყურადსაღები!

ამდენად ვუბრუნდები ბუჩუკურ-თახელიძეს, რამეთუ ახალმა ნაშრომმა ორი თავდადებული ქალბატონის ამაღებინა ხელში კალამი. „შნაბელიცა“ და „ლისტის ტრანსცენდენტობაც“ ორენოვანი წიგნებია, ქართულსა და რუსულ ენებზეა გამოცემული. ეს გარემოება, ვფიქრობ, ღირსებას უმრავლესს წიგნებს. რუსიფიკატორულმა პოლიტიკამ ისიც მოგვიტანა, რომ

მარცხნიდან: რიმა ბუჩუკური, ნათელა თავხელიძე

ღირსებები, რომლებითაც შემკული ყოფილან, მაგრამ იქ ვერ ამოიკითხავ თავად მუსიკოსთა პროფესიულ გამონათქვამებს, მათ მიერ საკონცერტო პროგრამე-

მუსიკის ლიტერატურა მშობლიურ, ქართულ ენაზე არ გაგვაჩნია. თაობები აღვიზარდეთ ისე, ევროპულსა თუ სხვა მუსიკის შესახებ ინფორმაციას მხოლოდ რუსუ-

ლად ვეცნობოდით, სამუსიკისმცოდნეო ლიტერატურა მხოლოდ რუსულენოვანი იყო (განა მხოლოდ სამუსიკისმცოდნეო?!). ახლა კი მოვიდა თაობა, რუსულის აღარაფერი გაეგება, ხოლო უცხოენოვანზე საჭირო რაოდენობით ჯერ-ჯერობით ხელი არ მიგვიწვდება.

ამ დროს კი მუსიკისმცოდნეურ მეცნიერებაში საქართველოს უძვირფასესი ტრადიცია გვქონდა – პეტრინისა თუ მიქაელ მოდრეკილი მიერ ჩაყრილ საძირკველს ქართველი პირველი თაობის პროფესიონალი მუსიკისმცოდნეები დაეფუძნენ და შექმნეს კიდევ შესანიშნავი ნაშრომები. მაგრამ მერე და მერე, 1980-იან წლებამდე მუსიკალურ საკითხებზე წერილები ქართულ ენაზე მხოლოდ ჟურნალ-გაზეთებში თუ ქვეყნდებოდა. 1970-იანი წლების მეორე ნახევრიდან კი ერთადერთი სფერო, სადაც მუსიკისმცოდნეური ნაშრომები ქვეყნდებოდა თბილისის კონსერვატორიის სამეცნიერო კრებული იყო, ისიც წელიწადში ერთხელ იბეჭდებოდა და ისიც მხოლოდ იმათთვის, ვინც კონსერვატორიის თანამშრომელი იყო. ისევ შორს წავედი, თუმცა კი ისევ საშურსა და საჭირობოროტო საკითხს შევხე.

ნიგნის „არტურ შნაბელი“ 98-ე გვერდზე ავტორები იმონებენ XXს. ცნობილი ჰიანისტის, ბადურა-სკოდას გამონათქვამს: „კულტურული მემკვიდრეობის მთელი სიმდიდრე, უბრალოდ ციდან კი არ ცვივა, ის გამუდმებით საჭიროებს გადამუშავებასა და შეთვისებას“. და აი, ამ სიტყვების პასუხად შედგომიან კულტურული მემკვიდრეობის ერთი ძალზე მნიშვნელოვანი ნაწილის დამუშავებას, და თუკი მკითხველი შეითვისებს მას ამით, უეჭველია, გაიმდიდრებს საკუთარ თვალსაწიერს.

„შნაბელიზმებისა“ (ასეა დასათაურებული ერთი თავი ნიგნისა) და ლისტის ტრანსცენდენტობის საკითხთა გაცნობა არა მხოლოდ ახალი თაობის, ნებისმიერი მკითხველის თვალსაწიერს ავრცობს, ამდიდრებს. შნაბელის შემოქმედების, მის გამონათქვამთა, „შნაბელიზმებად“ წოდებული ამ მოკლე-მოკლე ფრაზების, აფორიზმების, გენიალური კომპოზიტორის, ლისტის შემოქმედებითი ბიოგრაფიის ახალი რაკურსით გაცნო-

ბა, პროფესიულ სავალ გზაზე ხელს შეაშველებს მუსიკოსს, ვისაც არა მხოლოდ სამემსრულებლო, არამედ ზოგადად მუსიკალურ მოღვაწეობასთან დაუკავშირებია საკუთარი პროფესია. მუსიკით დაინტერესებული სხვა მკითხველისთვისაც, ვფიქრობ, საინტერესო საკითხავია.

„ლისტის ტრანსცენდენტობა“-ს დიდტანიანი (438 გვ.), ან თუნდაც შედარებით მცირე მოცულობის „შნაბელი“-ს (187 გვ.) წიგნების მომზადება-გამოცემა, რომ არა პროფესიის თავდადებული, მე ვიტყვოდი თავგანწირული სიყვარული, დღეს შეუძლებელია! საჭირო მასალის მოძიება, ზღვა ლიტერატურის ათვისება-განალიზება, თარგმნა, დაბეჭდვის კონდიციამდე მიტანა, უამრავ სულიერ ძალებსა და დროსაც მოითხოვს. დრო კი, როგორც ახლა უკვე კარგადაც ვუწყით – ფულია! ქართველ მუსიკისმცოდნეებს, თითო-ოროლა გამოჩაყლისის გარდა, მჭლე პენსიით გააქვთ თავი. ორმა ქალბატონმა კი, ასეთ წიგნებზე იმუშავეს და გამოსცეს. ჯერ მარტო ამიტომ იმსახურებენ პატივისცემას.

ავტორებთან მიმართებაში სიტყვა თავდადებული შემთხვევით არ მომიხშია. კითხვისას ბევრჯერ გამივლია თავში, რატომ აირჩიეს ან ლისტი, ან კიდევ შნაბელი? ალბათ იმიტომ, თავად რომანტიკოსები ყოფილან-მეთქი. პროფესიის რარიგი სიყვარული უნდა გამოძრავებდეს, საქმის რარიგი თავდადება უნდა განასიათებდეს, რომ დღეს, ფულადი ფასეულობების აღზევების ხანაში, მატერიალურად სრულიად წამგებიან საქმეს შეება – იმუშაო წიგნებზე, არავითარ ქონებრივ მოგებას რომ არ მოგიტანს. პირიქით, პირიქით, თავადვე უნდა გაილო განა მხოლოდ სულიერი და გონებრივი ძალები, არამედ სწორედაც საკუთარი ფულადი სახსარი. ჩვენს ხელისუფლებას ხომ ასეთი საკითხები სრულიად არ აინტერესებს! აი, კიდევ ამიტომაც მიმანჩია ორი ქალბატონი პატივისცემის ღირსად!

ორივე წიგნი ავლენს მკვლევართა პროფესიულ ინტერესთა ფართო წრეს და, ამასთან, იშვიათ სიბეჯითეს. რამდენი მონოგრაფია, გამოკვლევა, სტატიაა დამუშავებული, მიმოხილული, შემოქმედებითად ათ-

ვისებულ-განაღიზებული. აქვე სიამოვნებით გაუსვამ ხაზს მკვლევართა მეცნიერულ კეთილსინდისიერებას — რა გულდასმითაა მითითებული ლიტერატურის თითოეული გვერდი, თითოეული ავტორი, წყარო... თითქოსდა აბა როგორ, ეს ხომ ჩვეულებრივი რამაა, სხვაგვარად განა შეიძლება იყოს?! მაგრამ... რამდენ ავტორს ისე ძალუმად მოსწონებია სხვისი ნააზრევი, საკუთრად ისე უსურვებია, ბრძყალებში ჩასმა, ანუ ციტატად ქცევა დავინყებია... რ. ბუჩუკურისა და ნ. თავხელიძის ეს მეცნიერული კეთილსინდისიერება მეტად ფასეულად მიმაჩნია. ამავედროულად იოლი როდია დიდი ავტორიტეტების გავლენამ არ დაგორგუნოს, შეძლო დამოუკიდებელი შეხედულებები ჩამოაყალიბო. სამუსიკისმცოდნეო ლიტერატურის დიდი ნაწილი ხომ საბჭოურ დროსაა შექმნილი და ავტორები, ზოგან ნებაყოფლობით ეთანხმებოდნენ, ხშირად კი იძულებითაც უწევდნენ ანგარიშს იდეოლოგი დიქტატს, სხვაგვარად წიგნი დღის სინათლეს ვერ იხილავდა... ხაზი იმასაც მინდა გავუსვა, საკუთრივ სანოტო ტექსტის ანალიზის კითხვისას გამდიქრებია — რარიგ იგრძნობა ავტორების საშემსრულებლო გამოცდილება, როგორ წმინდა პიანისტური თვალათაა დანახულ-ამოკითხული ბგერებში კოდირებული მხატვრული შინაარსი და, რაც მთავარია, ლისტის ტრანსცენდენტური მიზნები. და კიდევ ბევრი სხვა... ადვილი შესაძლებელია მუსიკისმცოდნის დაკვირვებულ თვალს ეს დეტალები ვერც შეენიშნა...

„შნაბელიცა“ და „ლისტის ტრანსცენდენტობაც“ დანერილია გასაგები, სადა, მისწავლომი და არა ფსევდომეცნიერული ენით. ზოგიერთ, უცხოენოვანი სიტყვებით დახუნძლულ მუსიკისმცოდნეურ ნაშრომებში რომ ვხვდებით. ამ გარემოებამ, ვფიქრობ, მკითხველთა წრე უნდა გაზარდოს.

ახლა კი თავად წიგნების შესახებ. „ლისტის ტრანსცენდენტობა“ — უკვე თემატიკა წიგნისა მას ქართულ მუსიკისმცოდნეობაში გამორჩეულ ადვილს უმკვიდრებს, რადგან ასეთი რაკურსით სანოტო მასალა ჩვენში არასოდეს მიმოხილულა. ვფიქრობ, არ შევცდები, თუკი ვიტყვი, არც საბჭოური დროის სხვა ნაშრომში.

რომელ ტრანსცენდენტობაზე, რომელ რელიგიურ მრწამსზეა საუბარი, ლისტის აბატობაც სახელმძღვანელოებში გაკვრით თუ მოიხსენიებოდა. რელიგიურ მრწამსს, ფილოსოფიურ შეხედულებებს კი რაოდენ ღრმა ფესვები აქვს, მათში გარკვევა რარიგ შეუქმნებოდა კომპოზიტორის შემოქმედებით დანატოვარსაც და მის ცხოვრებისეულ ბიოგრაფიასაც. ტრანსცენდენტობა რა

სათქმელია, ცალკეული თხზულება კომპოზიტორის ნაწარმოებთა ჩამონათვალშიც კი არ მოიხსენიებოდა. ათეიზმის ეპოქაში იქმნებოდა საბჭოური მუსიკისმცოდნეობა, ათეიზმისა და კომუნისტური იდეოლოგიის! აი, კიდევ ერთი ღირსება ნაშრომისა — გენიალური კომპოზიტორის შემოქმედებითი ბიოგრაფია ახლებური რაკურსით შემოგვთავაზებს. „შნაბელის“ 55-ე გვერდზე ამოვიკითხე „შნაბელს ჰქონდა აზრის წვდომის უნარი“. ეს სიტყვები წიგნის ავტორებსაც მინდა მივუსადაგო. მეცნიერს, ბუნებრივია, უნდა ჰქონდეს აზრის წვდომის, სანოტო ნიშნებით დაშიფრულ აზრში გარკვევის, დეტალებში სიღრმის მიკვლევისა და ამოკითხვის უნარი. თითოეული ეტიუდის განხილვისას საგულდაგულოდაა მითითებული ლისტის თუ რომელი ტრანსცენდენტური თვისება თუ მიზანია სანოტო ნიშნებით დაშიფრული. და ამის ამოკითხვის უნარი რომ მოსდგამთ ავტორებს, ეს თვისება, ვგონებ, ძალზე დასაფასებელია!

გაეცნო დიდძალ ლიტერატურას და იქიდან ამოკრიფო ის, რაც შენს იდეას ესატყვისება, ამ იდეის განმტკიცებას ემსახურება, გამჭრიახ ანალიტიკურ აზროვნებას ითხოვს. ავტორები დიდი ავტორიტეტების (მილშტეინი, ზილოტი, ნადორი და მრ. სხვ.) ნააზრევს, სასურველ ციტატას, საჭირო ავტორის გამონათქვამს გონივრულად მოიხმობენ.

ჩემი ამ წერილის მკითხველს, შესაძლოა, კითხვა დაეხადოს, კრიტიკული აზრი, შენიშვნები, თუ გამჩენია. ნებისმიერი ტექსტის, მით უფრო მუსიკისმცოდნეურის, კითხვისას პირველ ყოვლისა ვაფასებ იმას, რაც ჩემთვის ახალია, რაც მკვლევარის მიგნებად მიმაჩნია და არა ის, რასაც, ვთქვათ მე, სხვაგვარად დავწერდი,

ან კიდევ ჩემთვის უკვე ცნობილში შეცდომა-ხარვეზებს ვუკირკითო. ბუჩუკურ-თავხელიდის ნაღვანში მე, უწინარესად, ვაფასებ საკითხის დაყენებას, თემატიკის ჩვენთვის ახალ რაკურსს, ამას დამატებულ კი თავდადებულ შრომას, ენთუზიაზმს (და არა ფულად მოგებაზე, ან წოდება-ჯილდოებზე ზრუნვას), პროფესიულ კეთილსინდისიერებასა და მუსიკისმცდნეური უმაღლური შრომის ერთგულებას!

ერთსაც ვიტყვი – გულს დამაკლდა, რომ მხოლოდ გავკრითაა მოხსენიებული ლისტის პირადი ცხოვრების საკითხები. ავტორები ხომ ღრმად არიან ჩახედული კომპოზიტორის პირად ბიოგრაფიაში, მისი ცხოვრების იმდენსა და იმგვარ ფაქტებს იცნობენ, მამ რატომ აუქციეს გვერდი ესოდენ საინტერესო და მნიშვნელოვან საკითხებს? შესაძლოა იმიტომ, რომ ლისტის შესახებ არსებულ ლიტერატურაში რიგ საკითხთა გაშუქებაში მკვლევარები ხშირად მეტად სუბიექტურები არიან (გავიხსენებ, მუსიკის ისტორიის სახელმძღვანელოებში ლისტის აბატად კურთხევა, მართალია, აღინიშნებოდა ხოლმე, მაგრამ რა უძღვოდა ამ გადანყვეტილებას, რამ უბიძგა კომპოზიტორს ასეთი ნაბიჯი გადაეღვა, ამაზე არაფერი იყო თქმული, აკი ვთქვი, საბჭოური, ათეისტური, კომუნისტური დრო იყო, რა გავწყობოდა!) და ბუჩუკურმა-თავხელიძემაც თავიდან აირიდეს სუბიექტურობა, ძნელია სხვის პირად ცხოვრებაში გაერკვე, მით უფრო ისეთი დიადი ადამიანისა ლისტი რომ ბრძანდებოდა.

ჩემთვის სასიამოვნო მოულოდნელობა იყო ნ. თავხელიდის პოეტური სტროფების თარგმნის უნარი. რა უცნაურობაა – წლობით იცნობდეთ ერთმანეთს, ერთ პროფესიულ სივრცეში ტრიალებდეთ და ასე გვიან შეიტყო პიროვნების ცალკეული ღირსება!

რ. ბუჩუკურისა და ნ. თავხელიდის სხვა ერთობლივ ნამუშევარსაც მოვიხსენიებ: „საფორტეპიანო ტექნიკის ასპექტები“ (თბ. 2009). ხოლო ერთიმეორისგან დამოუკიდებელ ნაშრომებს, სამეცნიერო შრომებსა თუ საყურნალო წერილების ჩამოთვლას აქ აღარ შევუდგები – ბევრია.

ამ ორი წიგნის კითხვისას კი გამუდმებით აი რას ვნატრობდი, ნეტავ ქართველ მუსიკოსებს გამოუჩნდებოდეს ბუჩუკურ-თავხელიძეები, ვინც ასეთივე გულმოდგინებით, მეტიც, სიყვარულით აღნუსხავდა ქართველ მუსიკოსთა ნაღვანს. განა არ გავაჩნია ამის ღირსი შემსრულებლები, პედაგოგები, პიანისტები, მომღერლები, მევიოლინეები..., რომ აღარაფერი ვთქვათ კომპოზიტორებზე. ავტორებს წინასიტყვაობაში მოჰყავთ არტ. რუბინშტეინის გამონათქვამი: „სადღაც, მგონი სტანისლავსკისთან ამოვიკითხე, რომ შეიძლება ტალანტი გადამდები იყოს“–ო. მე ვისურვებდი, რომ ორი ენთუზიასტი ქალბატონის პროფესიის სიყვარული და ერთგულება გადასდებოდეთ ახალგაზრდა ქართველ მუსიკისმცოდნეებს და ქართველი მუსიკოსებისადმი ასეთივე ყურადღება და ენთუზიაზმი გასჩენოდეთ, რათა შეექმნათ „შნაბელიზმების“, „ლისტის ტრანსცენდენტობის“ ანალოგიური ქართველი მუსიკოსების აფორიზმები, მონოგრაფიები, ნარკვევები...

ბუჩუკურ-თავხელიდის წიგნიდან ერთი ამონარიდით დავასრულებ ამ წერილს. „ერთ-ერთი კრიტიკოსი პარიზის გაზეთში წერდა: „მომავალი თაობა უეჭველად არ მიაკუთვნებს მას (ლისტს. რ.ქ.) კომპოზიტორების რიცხვს... ლისტის გიგანტური ტალანტი უფრო მის თითებშია, ვიდრე მის თავში“. ავტორები ასკვნიან: „არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ, ეს შესანიშნავი მაგალითია იმისა, თუ როგორ არ უნდა გამოვთქვათ საქვეყნოდ მომავალი თაობების აზრი“ (გვ. 85). მართალია, საესებით ვეთანხმები ავტორების ამ შეხედულებას (მით უფრო, რომ ვყოფილვარ მომსწრე ქართველ კომპოზიტორთა მიმართ გამოთქმული მსგავსი შეფასება-აზრებისა), მაინც მინდა გამოვთქვა სურვილი – მომავალი თაობა უეჭველად იზრუნებს ჩვენი ეროვნული კომპოზიტორების ნაღვანზე და ბუჩუკურ-თავხელიდის მიბაძვით, მათი ჩინებული მაგალითით შეეცდება კომპოზიტორებს (ასევე შემსრულებლებს) ჯეროვანი ადგილი მიაკუთვნონ, სანოტო ნიშნებში დამიდრული ქართველი კომპოზიტორების იდუმალი აზრი ამოიკითხონ...

განუყოფელი წყვილი, რომელმაც კონსერვატორია დაამშვენა

ილარიონ ჭიკვილი

თბილის სახელმწიფო კონსერვატორიის ისტორიის მუზეუმში ახლახან აღნიშნეს ცნობილი ქართველი მუსიკოსის, ვიოლონჩელისტის, საქართველოს სახელმწიფო ტრიოს წევრის, თბილისისა და კაიროს კონსერვატორიის პროფესორის ილარიონ ჭეიშვილის (1932-2012) დაბადებიდან 85 წელი.

საღამო მიყავდა მუსიკისმკოდნე მანანა კორძაიას, რომელმაც მოკლედ მიმოიხილა ილარიონ ჭეიშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის გზა. ცხადია, საღამოს მუსიკის გარეშე არ ჩაუვლია და ჩვენმა შესანიშნავმა მუსიკოს-შემსრულებლებმა საღამო დაამშვენეს ქართული და ევროპული მუსიკის აჟღერებით: საქართველოს ს. ცინცაძის სახ. სახელმწიფო კვარტეტმა, პიანისტ თამარ ლიჩელთან ერთად შეასრულა ფრანკის საფორტეპიანო კვინტეტის | ნაწილი და ლეგარის „ვალსი“;

ვაჟა აზარაშვილის „ქუთაისური სიმღერა“ და პულენკის „ვალსი“ შეასრულა კვარტეტმა რუსუდან კიკნაძის (I ვიოლინო), სამველ პერიხანიანის (II ვიოლინო), დიმიტრი ბოჭოლიშვილის (კლარნეტი) და მედეა ალთუნაშვილის (ფ-ნო) შემადგენლობით, ხოლო სიმებიანმა კვარტეტმა (ელენე ცარციძე – I ვიოლინო, ნატალია ლომინაძე – II ვიოლინო, ლია მაისურაძე – ალტი, ნინო სარაჯიშვილი – ჩელო) შეასრულა „ვალსი“ ლეგარის ოპერეტიდან „მხიარული ქვრივი“.

შუქდღებელი იყო ილარიონ ჭეიშვილთან ერთად არ გაეხსენებინათ მისი მეუღლე, თბილისის კონსერვატორიის თეორიის კათედრის პროფესორი გულნარა (გულიკო) გვარჯალაძე. ეს გამორჩეული მუსიკალური ოჯახი გახლდათ. მუდმივად ერთად ყოფნამ, განცდებისა და სიხარულის გაზიარებამ, მუსიკის ერთობლივმა

სიყვარულმა და ქართული მუსიკისადმი გამორჩეულ-მა ინტერესმა ისინი ერთარსებად აქცია. ამიტომაც ვერ გაძლეს დიდხანს უერთმანეთოდ — ძალიან მალე შეუ-

ილარიონ ჭივიჭილი სსუფანსაჟთან ერთად

ერთდნენ ერთმანეთს იმქვეყნიურ საუფლოშიც. მაგრამ მაინც, უპირატესობა ილარიონ ჭეიშვილს ერგო. ვერა-ფერს იზამ. ასეთია შემსრულებლის ხვედრი — ის ყოველთვის წინა პლანზეა...

ეკრანიდან ისმოდა მის მიერ შესრულებული ქართული და უცხოური მუსიკა, საუბრობდნენ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში მიმოფანტული მისი სტუდენტები, კაიროს კონსერვატორიის რექტორი, სადაც არა ერთი წელი გაატარეს გულიკომ და ლარიკომ (როგორც მათ შინაურულად მოიხსენიებდნენ) და საფუძველი ჩაუყარეს ძლიერ თეორიულსა და ჩელოს სკოლებს. როგორც კაიროს კონსერვატორიის რექტორი ბრძანებს, მათ ისეთი ძლიერი ადგილობრივი კადრები დაუტოვეს ეგვიპტეს, უცხოთა მონვევას აღარ საჭიროებენ. კიდევ ერთი მიზეზი იმისა, რომ ყურადღება ბატონ ილარიონზე გამახვილდა ის არის, რომ მოსკოვის კონსერვატორიაში მან ქართველთა უსაყვარლესი მუსიკოსის, მსტისლავ როსტროპოვიჩის სკოლა გაიარა, პედაგოგიურ სარბიელზე მისი პირველი მოწაფე იყო. ამ სიახლოვემ

როსტროპოვიჩი საქართველოსაც დაუახლოვა. სტუმრობდა რა თავის მოწაფეს სამშობლოში, იგი მჭიდროდ დაუკავშირდა ქართველ მუსიკოსებს, ქართულ კულტურას და ეს დამოკიდებულება სიცოცხლის ბოლომდე არ შეუწყვეტია.

ილარიონ ჭეიშვილზე უფრო ვრცლად მისი სტუდენტები და კოლეგები საუბრობენ, რომლებიც დღეს მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში წარმატებით მოღვაწეობენ:

„გაკვეთლები მთელი შემდგომი ცხოვრებისათვის“... ასე იწყებს მოგონებებს თბილისის კონსერვატორიის კურსდამთავრებული, ამჟამად მადრიდის კონსერვატორიის პროფესორი, მევიოლინე ალექსანდრ დეტი-სოვი:

„ილარიონ ჭეიშვილი ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული პიროვნება და მუსიკოსი იყო ჩემი ჩამოყალიბების უამს. პირველი მოგონებები თბილისის „ნიჭიერთა ათნლედში“ სწავლის პერიოდს უკავშირდება. ჩემი მეგობრები, მისი მოსწავლეები, ყოველთვის გამოირჩეოდნენ პროფესიონალიზმით. მახსენდება მისი ნათელი, მუდამ მომღიძარი სახე, მისი იუმორი, თუმცა ხშირად მისგან მაგრა „ხვდებოდა“ მოსწავლეებსაც და კონცერტმასიტერებსაც. პირადი კონტაქტი შედგა უფრო გვიან, თბილისის კონსერვატორიაში, სადაც ის საორკესტრო ფაკულტეტის დეკანი იყო. აქ ის ჩემთვის იქცა საოცარი ადამიანობისა და ღირსების მაგალითად. ის ღრმად აფასებდა თავის პედაგოგს მსტისლავ როსტროპოვიჩს და როდესაც მას მისცეს რუსეთში დაბრუნების უფლება, ბატონი ილარიონი დაუფიქრებლად და დაუყოვნებლივ გაემგზავრა მოსკოვში მასთან შესახვედრად. ეს იყო ერთ-ერთი გაკვეთილი მისი ხასიათის, სულიერებისა, რომელიც მთელი ცხოვრება გამყვა — არ დაივიწყო და დააფასო ის, რაც შენმა მასწავლებელმა გაიღო შენთვის. ისიც მახსენდება, ერთად რომ ვმონაწილეობდით ბატონ სულხან ცინცაძის 50 წლის საიუბილეო საღამოებში და მისი ნაწარმოებებით მოვიარეთ მთელი საქართველო. სულ თვალწინ მიდგას მისი დაუცხრომელი ენერჯია და დაუღალავი ყოველდღიური

შრომა თავისი შესანიშნავი მუსიკალური ბგერის შესა-
ნარჩუნებლად. მისი დამოკიდებულება პროფესიისადმი
და უდიდესი პასუხისმგებლობა მოვალეობისადმი კი-
დეც ერთი შტრიხია, რომელიც მაგალითი იყო და არის
ჩემთვის. ეს დიდი მუსიკოსი და პიროვნება გახლდათ“...

საქტელერადიო სიმებიანი კვარტეტის წევრი (1979-
1993), საფრანგეთში მოღვაწე ჩელისტი **რევაზ მაჩაბე-
ლი:**

„7 წლის ასაკში მამამ ნიჭიერთა ათწლეულში მი-
მიყვანა. დირექტორმა, გივი სვანიძემ გვითხრა, რომ
მოსკოვიდან ახალი ჩამოსულია ბრწყინვალე ვიო-
ლონჩელისტი, მსტისლავ როსტროპოვიჩის მოსწავლე
ილარიონ ტეიშვილი. ჩვენი პირველი შეხვედრა ისე-
თი შთაბეჭდავი იყო, რომ არა მარტო მე, მამაჩემიც ვი
მონუსხა. ბატონი ილარიონი იყო მეტად ელეგანტური
და დახვეწილი, მაღალი ვემოციების მქონე პიროვნება,
პედაგოგიური ალღოთი, ძალიან ადვილად ახერხებდა
ბავშვებთან ურთიერთობას, მონდომებას უღვიძებდა,
ანთებდა ემოციურად და ამ ყველაფერს ისე აკეთებდა,
რომ ხელმისაწვდომი ყოფილიყო ბავშვისათვის.“

ბატონ ილარიონს საოცრად ხატოვანი აზროვნება
ჰქონდა. როდესაც ქუთაისში ჩავედი, როგორც პედა-
გოგი და ვიკითხე – ვის იცნობდნენ ვიოლონჩელისტე-
ბიდან, პირველი ილარიონ ტეიშვილი დამისახელეს.

15 წლის ვიყავი, რომ მომამზადა ამიერკავკასიის
კონკურსისათვის. ისე სწრაფად გადიოდა გაკვეთილე-
ბი, რომ დროს საერთოდ ვერ ვგრნობდი, სამი საათი
ორ წუთად მეჩვენებოდა. ამ კონკურსზე პირველი პრე-
მია ავიღე. ილარიონ ტეიშვილის კლასი ძალიან სწრა-
ფად, ელვისებურად გაიზარდა და გაითქვა სახელი.

ბატონი ილარიონი იყო ძალიან სათნო ადამიანი და
თავისი საქმის დიდი ოსტატი. მისი დამსახურებით ამ
ოსტატობას ჩვენც ვეზიარეთ.

სიამოვნებით ვუერთდები ამ დიდი მუსიკოსის და
დიდი პიროვნების გახსენებას“.

„ილარიონ ნიკოლოზის ძე მრავალი წლის მანძილ-
ზე ჩემი პედაგოგი იყო. მისი ყურადღებიანი ხელმძღ-
ვანელობით დავამთავრე „ცენტრალური მუსიკალური

სკოლა“, კონსერვატორია და ასპირანტურა. ილარიონ
ნიკოლოზის ძე და მისი შესანიშნავი მეუღლე კეთილი
ლიბილით, რომელსაც მე ბავშვობიდან დეიდა ვული-
კოს ვეძახდი, იყვნენ არა მხოლოდ ჩემი პედაგოგები,

ნარნარა ფოსტოვა: «ДОРОГОМУ ИЛЛАРИОНУ ЧЕЙШВИЛИ,
УЧЕНИКУ И ДРУГУ С ИСКРЕННОЙ РАДОСТЬЮ ЗА
ЗАМЕЧАТЕЛЬНЫЙ ПУТЬ _ АРТИСТА, ПЕДАГОГА, ЧЕЛОВЕКА
_ ПО КОТОРОМУ ТВЁРДО ИДЁТ МОЙ ТАЛАНТЛИВЫЙ И
СЕРДЕЧНЫЙ КОЛЛЕГА» _ МСТИСЛАВ РОСТРОПОВИЧ („კვირ-
ფას ილარიონ ჯივივილის, მოწაფის და მამოზარს
გულწრფელი სიხარულით განვლილი გზისათვის
– ანტისტის, პედაგოგის, ადამიანის – რევაზმა
მყარად მივაპყრობ ჩემი ნიჭიერი და გულიანობიერი
კოლეგა“ – მსტისლავ როსტროპოვიჩი). 1971წ.

არამედ ახლობელი ადამიანები, რომლებიც დამეხმარ-
ნენ ჩამოვყალიბებულიყავი როგორც ადამიანი და რო-
გორც მუსიკოსი.

ილარიონ ჯივივილის სსოპსის სალაგო. სიხშირით გამოდის
კომპოზიტორი ვაჟა აზარაშვილი.

მის კლასში არ იყვნენ სუსტები – მას შეეძლო ნებისმიერი მაქსიმალურად მაღალ ინდივიდუალურ დონეზე აეყვანა. დღემდე ფაქიზად ვინახავ ჩემს გულში მის სიტყვებს: „ბელა, არასდროს ეცადო სხვის მიბადვას, რამდენადაც დიდები არ უნდა იყვნენ ისინი, ენდე შენ თავს და დაუკარი „შენი“ მუსიკა“ – მაღლობისა და სიყვარულის, უდიდესი პარივისცემის ნიშნად იბაბელა

კონსერვატორიის მუხაბი. რაფო ჯივივილი, ვაჟი-ვილავთან ილარიონთან და ანდრეასთან ერთად.

ლედიაკოვა (ჰოლანდიაში მოღვაწე სოლისტი და პედაგოგი).

გამომსვლელთა შორის გულნარა გვარჯალაძის (რომელსაც შარშან, 2017 წლის 3 იანვარს, დაბადებიდან 85 წელი შეუსრულდა) სახოვანი პორტრეტი შექმნა მისმა კოლეგამ, თბილისის კონსერვატორიის ასოცირებულმა პროფესორმა, მუსიკოლოგიის დოქტორმა **ლატავრა პატარიძემ**:

„გულიკო გვარჯალაძე და ილარიონ ჭეიშვილი გასული საუკუნის 60-იანი წლების შემოქმედებითი ასპარეზის თვალსაჩინო წარმომადგენლები არიან. ისინი მიეკუთვნებიან იმ თაობას, რომელმაც გარკვეული წვლილი შეიტანა ქართული სამუსიკო ხელოვნების

განვითარებაში, ილარიონმა – როგორც შემსრულებელმა, ხოლო გულიკომ – როგორც თეორიული მუსიკისმკოდნეობის საკითხების მკვლევარმა. ამავე დროს, ორივე მათგანი პედაგოგიურ მოღვაწეობასაც ეწეოდა თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიაში.

გულიკოს სამეცნიერო კვლევის თემატიკას წარმოადგენდა როგორც პროფესიული, ასევე ხალხური მუსიკის თეორიული საკითხების თავისებურებების შესწავლა, წარმოჩენა და მისი შემდგომი მეცნიერული დასაბუთება. გულიკოს განსაკუთრებით აინტერესებდა რიტმის თავისებურებების გამოვლენა ხალხურ მუსიკაში. კერძოდ: „ქართული ხალხური კილოების საფუძველზე სმენის განვითარების საკითხი“. ამასთან დაკავშირებით მან შეარჩია სათანადო მაგალითები ხალხური მუსიკიდან, ჩამოაყალიბა სტუდენტთა ფგუფი, რომელთანაც ამ ექსპერიმენტს ატარებდა.

ხალხური მუსიკის რიტმულ თავისებურებებს ავტორმა მიუძღვნა მრავალი შრომა, რომლებმაც საბოლოოდ თავი მოიყარეს სადისერტაციო ნაშრომში «*Типологические особенности ритмических основ грузинской народной песни*». სტუდენტთა სადიპლომო და შრომების თემატიკაც ამ პრინციპით ირჩეოდა და მაღალ შეფასებასაც ღებულობდა.

როგორც აღვნიშნე, კვლევის ძირითად საგანს, რიტმული სანყისის თავისებურება წარმოადგენდა. ამასთან დაკავშირებით სოლფეჯიოს სწავლების კურსი მან დააფუძნა ხალხური სიმღერის შესრულების დროს გლოსოლალიების არსებობაზე. გლოსოლალიები წარმოადგენენ რიტმის ორნამენტირებულ ფორმულებს, რომლებიც მელიზმებისაგან გამოირჩევიან რიტმული სიზუსტითა და მელოდირი ფორმების მუდმივი მრავალფეროვნებით, ამავე დროს, იმპროვიზირების ხასიათის მატარებელნი არიან. ამ აღმოჩენამ დიდი მონონება დაიმსახურა მკვლევართა წრეში. შუა აზიის ქვეყნების ერთ-ერთ სამეცნიერო კონფერენციაზე გულიკო თავის სტუდენტებთან ერთად მიიწვიეს. სტუდენტთა მიერ ცოცხალმა შესრულებამ მკაფიოდ გამოავლინა გლოსოლალიების არსებობა თავისი მახასიათებლე-

ბით. იქედან გულიკო და მისი სტუდენტები დაჯილდოებული და ხელდამშვენებულები დაბრუნდნენ.

გულიკო ძალზე იმედიანი, მეგობრებთან მუდმივად გვერდში მდგომი პიროვნება იყო. ის მომავალს ყოველთვის იმედიანი თვალთ უყურებდა. როდესაც 90-იან წლებში ჩვენ ქვეყანას უჭირდა, ის სამუშაოდ გაემგზავრა ეგვიპტეში, შეისწავლა არაბული ენა და პროფესორ-ექსპერტობასაც კი მიაღწია. ის იყო ძალიან შრომისმოყვარე და მაღალი ზნეობის მატარებელი პიროვნება. თანაბრად ანაწილებდა დროს როგორც ოჯახის ტრადიციების შესანარჩუნებლად, ასევე მაღალპროფესიული დონის მისაღწევად. მათ ორი სანიმუშო შვილი აღზარდეს – ლალი და რეზო, რომლებიც მუსიკოს-შემსრულებლები არიან.

ასეთი წარმატებითა და მაღალი პროფესიული პასუხისმგებლობით ემსახურა ეს შესანიშნავი წყვილი თავისი ქვეყნის მუსიკალურ ხელოვნებას: სამშემრულებლო, სამეცნიერო და პედაგოგიურ სფეროებში“.

სალამოზე სიტყვით გამოვიდნენ აგრეთვე სახელმწიფო კონსერვატორიის სიმებიანი კათედრის პროფესორი ოთარ ჩუბინიშვილი, კონსერვატორიის ისტორიის მუზეუმის დირექტორი, ამ სალამოს მასპინძელი მარინა ჩიხლაძე, კომპოზიტორი ვაჟა აზარაშვილი, პიანისტი ნათელა კვიციანი, თბილისის სიმფონიური ორკესტრის ვიოლინოების ფგუფის კონცერტმასიტერი ზურაბ გაბუნია, შვილები – რევაზი და ლალი და სხვ.

სალამოზე გაიხსენეს ისიც, რომ თბილისის კონსერვატორიის კამერული ორკესტრის ჰერბერტ კარაიანის კონკურსზე წაყვანასა და გამარჯვებაში (ბერლინი, 1978წ.), სადაც მათ ოქროს მედალი და გრან-პრი მიიბოძეს, დიდი წვლილი მიუძღვოდა სწორედ ილარიონ ჭეიშვილს, რომელიც მაშინ სიმებიანი კათედრის დეკანი იყო.

გამომსვლელთა მხრიდან აღინიშნა ისიც, რომ საქართველოში მსტილავ როსტროპოვიჩი პირველად სწორედ ილარიონ ჭეიშვილმა მოიწვია (1970-71წ.), მან გააცნო და დააახლოვა ქართულ კულტურასა და მუსიკალურ საზოგადოებას. როსტროპოვიჩი როდესაც

ილარიონ ჭეიშვილი, გულიკო გვარჯალაძე.

თბილისის სტუმრობდა, სასტუმროში არასდროს რჩებოდა, მათ ოჯახში ცხოვრობდა. კონცერტის შემდეგ კი ჭეიშვილების ოჯახში იკრიბებოდნენ ქართული კულტურის ცნობილი მოღვაწეები, იყო შთაბეჭდილებების გაზიარება, კამათი. ეს ნამდვილი ფოიერვერკი იყო – მუსიკის, ინტელექტის, იუმორის ზეიმი – აღნიშნეს მათ.

P.S. არ შეიძლება მადლობა არ გადავუხადოთ თბილისის კონსერვატორიის ისტორიის მუზეუმის ხელმძღვანელს, ქალბატონ მარინა ჩიხლაძეს, რომლის ძალისხმევითაც ჩატარდა ეს სალამო, და არა მარტო ეს. ეს არის პიროვნება, რომელსაც არ გამორჩება არცერთი იმ მუსიკოსის დამსახურება, რომელსაც რაიმე კვალი დაუმჩნევია კონსერვატორიისათვის არსებობის მანძილზე. ეს შეხვედრა ამ ისტორიის კიდევ ერთი ფურ-

მივინყებულნი ღილი გეგელია

გიორგი კრავიცივილი

1923 წლის 12 აგვისტოს თბილისში ოღლა ბაგრა-ტიონისა და ვლადიმერ გეგელიას ოჯახში დაიბადა 1950-60-იანი წლების ქართული ესტრადის ერთ-ერთი მშვენიერა — ღილი გეგელია. ბავშვობაში გიტარაზე უკრავდა, თბილისის I საშუალო სკოლის გუნდში მღეროდა. მისი ხელმძღვანელი კი ზაქარია ფალიაშვილის ძმა, პოლიკარპე იყო. თბილისის პირველი მუსიკალური სასწავლებელში ვოკალს ოთარ გორდელის დედა, ნადეჟდა აბაშიძე-ბუზოლი ასწავლიდა. სასწავლებელი 1942 წელს, ხოლო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიული ფაკულტეტი 1947 წელს დაამთავრა. მისი ხმა შეუმჩნეველი არც უნივერსიტეტში დარჩენილა, თუმცა იმდენად თავმდაბალი ყოფილა, რომ სტუდენტობის დროს, უნივერსიტეტის საფაკულტეტო მხატვრული თვითმოქმედების ოლიმპიადაზე ძალით გამოუყვანიათ. საბოლოოდ ღილი გეგელიას დებიუტი 1953 წელს რადიოკომიტეტში შედგა.

ღილი გეგელია 1954 წლიდან იყო საქართველოს რადიოს, ხოლო 1956 წლიდან საქართველოს საესტრადო ორკესტრ „რეროს“ წევრი; 1957-იდან საქართველოს სახელმწიფო ფილარმონიის სოლისტი. საგანგებოდ ღილი გეგელიასთვის სიმღერებს ქმნიდნენ ქართველი და რუსი კომპოზიტორები, მათ შორის: ა. ხაჩატურიანი, ბ. რაიკოვი, ე. კოლმანოვსკი და სხვ. მის რეპერტუარში იყო: ნუნუ გაბუნია „ბედის ვარსკვლავი“ (ტექსტი დ. გვიმანის); ო. თევდორაძე „მოსკოვის ჩირაღდნები“ (ტექსტი ა. ჟელტუხინის); ლ. იაშვილი „ია, ია“ (ტექსტი შ. აფხაიძე); ბ. კვერნაძე „სად მიხვალ, ლამაზო“ (ტექსტი პ. გრუზინსკის); ე. კოლმანოვსკი „ქალაქში წვიმა“ (ტექსტი ე. ევტუშენკოსი), ნ. მამისაშვილი „სადა ხარ“ (ტექსტი მ. ფოცხიშვილის). შ. მილორავა „კვლავ შენთან მამყოფა მარტო“ (ტექსტი ლ. ჭუბაბრიასი), „ჩემო

ღილი გეგელია

კარგო“ (ყველას ტექსტი პ. გრუზინსკის); პ. ნალბანდიშვილი „ლურჯი იები“ (ტექსტი ბ. ფერაძის); კ. ჰეგნერი „გამოდი“, „ნუ მიჯავრდები პატარა“, „გაზაფხულის ბრალია“ (პ. გრუზინსკის ლექსები); ბ. რაიკოვი „ზღაპარი“ (ტექსტი ნ. გოვოროვის, ს. კულიკოვის); გ. ცაბაძე „ზღაპარიყო“ (ტექსტი პ. გრუზინსკის), „ჩემს სახლთან პატარა ბალია“ (ტექსტი რ. ამამუკელის); ნ. ხანთაძე „ციცინათელები“ (ტექსტი ნ. კილასონიასი), და მრ. სხვ. მის რეპერტუარში ასევე შედიოდა დასავლეთევროპის კომპოზიტორთა ნაწარმოებებიც.

1950-60-იან წლებში გასტროლებით იმოგზაურა „რერო“-სთან ერთად სსრკ-ს გარდა შემდეგ ქვეყნებში: ინგლისი, შოტლანდია, ბელგია, ჰოლანდია, გერმანია, პოლონეთი, უნგრეთი, ჩეხოსლოვაკია.

1959 წელს მოსკოვის ხელოვნების მუშაკთა სახლში ქართული ესტრადის კონცერტზე ლილი გეგელიას მოსმენის შემდეგ ივანე კობლოვსკიმ თქვა „ცრემლი მომადგა, თქვენმა სიმღერამ უსაზღვროდ ამაღელვა“. მას დიდი წარმატებები ჰქონდა ევროპაშიც. მარტო იმის აღნიშვნა რად ღირს, რომ ინგლისში, ცნობილმა ტელეარხმა BBC-მ მისი შესრულებით 3 სიმღერა ჩაიწერა.

1961 წელს ითანამშრომლა კარელ ვლახის ორკესტრთან (ჩეხოსლოვაკია). მომდევნო წელს მონაწილეობდა მოსკოვის რადიო-ფესტივალში, სადაც ლაურეტის ნოდება და პრემია მიიღო. 1963 წელს გერმანიის რადიო-ტელევიზიის დეკადაზე დაჯილდოვდა.

ქალბატონი ლილის უაღრესად აქტიური და თავბრუდამხვევი საკონცერტო კარიერა დაახლოებით 20 წელიწადს გაგრძელდა. 1970-იანი წლების მეორე ნახევრიდან იგი საქართველოში ძირითადად სატელევიზიო კონცერტებით გამოდიოდა, ამავე დროს აგრძელებდა საგასტროლო მოგზაურობას რუსეთსა და საბჭოთა კავშირის სხვა რესპუბლიკებში. გარდაცვალებამდე რამდენიმე წლით ადრე ინფარქტი მიიღო, რის გამოც ჩამოშორდა კულტურულ ცხოვრებას. ლ. გეგელია 2000 წლის 21 ნოემბერს გარდაიცვალა. დაკრძალულია დიდუბის მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში.

ქალბატონ ლილის, ისევე როგორც სხვა ძველი ქართველი მომღერლების შესახებ, მხოლოდ კონსერვატორიაში სწავლისას შევიტყვე. მალევე მოვუსმინე ჩანაწერებს და მოვიხიბლე მისი ხმის ტემბრითა და რეპერტუარით. წელს კი, ვინაიდან საიუბილეო თარიღი იყო, გადავწყვიტე მის ბიოგრაფიაზე მუშაობა და ჟურნალ „მუსიკაში“ მცირე წერილის გამოქვეყნება. წერილის მომზადების დაჩქარება განაპირობა იმანაც, რომ ჟურნალ „მუსიკის“ დაფინანსება და გამოცემა შესაძლოა მომავალ წელს ვეღარ განხორციელდეს. მასალების მოწოდებისთვის დიდ მადლობას ვუხდით ქალბატონ

ლილი ლილის ქალიშვილს, ჰიანისტ ქეთევან მაჭავარიანს, რომელიც გახლავთ ანდრია ბალანჩივაძის რძალი და ჯარჯი ბალანჩივაძის მეუღლე.

ლილი გეგელიას გამოცემული ჰქონდა არაერთი ფირფიტა, თუმცა განსაკუთრებით აღსანიშნავია 1989 წელს გამოცემული „აქ ჩემი ახალგაზრდობა“, რომელშიც ქართველი და რუსი კომპოზიტორების რვა სიმღერაა თავმოყრილი.

წერილი დასრულებული მქონდა, როდესაც სრულიად შემთხვევით ვნახე სატელევიზიო გადაცემა

ლილა ავაშიძე, ივანე კობლოვსკი, ივანე ჩახავა, ლილი გეგელია

„პორტრეტები მარიამ ბაგრატიონთან ერთად“ და ქ-ნ ლილის შესრულებით ჩემთვის უცნობი არაერთი ლამაზი სიმღერა მოვისმინე. გარდა ამისა, გადაცემაში მისმა ქალიშვილმა, ქალბატონმა ქეთევანმა რამდენიმე საინტერესო ისტორია გვიამბო, რომელთა მცირეოდენ ნაწილს შემოგთავაზებთ:

„დედა მღეროდა იოსებ გრიშაშვილის ლექსებზე დაწერილ ბაიათებსაც, მაგრამ მხოლოდ მეგობრების წრეში. მიუხედავად ამისა, გვქონდა რამდენიმე ჩანაწერი და ერთ დღეს ეროსი მანჯგალაძე, რომელიც მა-

შინ რადიოში მუშაობდა, ჩვენთან მოვიდა, ჩანანერები წაიღო და დილის ექვს საათზე ეთერში გაუშვა... დედას ხმა ისმოდა რუსთაველის გამზირზე. ვინაიდან ბაიათები აკრძალული იყო, დაასმინეს ვასილ მუჟანაძესთან. მას კი იმდენად მოეწონა, რომ ფირფიტების გამოშვების სურვილი გამოთქვა...

დედას დიდი მეგობრობა ჰქონდა მსახიობებთან. მან ხომ არაერთი ფილმი გაახმოვანა. იგი ასევე დიდ როლს ანიჭებდა კონცერტმაისტერს. მისი კონცერტმაისტერები იყვნენ: ალექსანდრე ბასილაია, მედეა გონგლიაშვილი, ევგენია ავაბეკოვა და სხვები.

დედას ერთ-ერთ გასტროლზე, კერძოდ, იალტაში ერთი თვით მეც ვახლდი. უკან გემით წამოვედი, დიდ

გვაქვს, ვერ გეტყვითო. ამის გაგონებაზე ორივეს შეგვეშინდა, მაგრამ დედას განსაკუთრებით, რადგან თავისი მშობლების ორგზის გადასახლება და შემდგომ დახვრეტა გაახსენდა. ამან ძალიან ააღელვა, მაგრამ მაინც ჩავგვსვეს მანქანაში — წინ ერთი მანქანა მიდის, უკან კი ჩვენ მივყვებით... თურმე სოხუმის რაიკომის მდივანს დედას ჩამოსვლა გაუგია და დიდ რესტორანში საზეიმო შეხვედრა მოუწყო“.

წერილის ბოლოს ვიტყვი, მართლაც ძნელია არ დაეთანხმო ჟურნალ „საბჭოთა ხელოვნებაში“ (1967წ. №12) დაბეჭდილ მოსაზრებას: „ვისაც ერთხელ მაინც მოუსმენია ლილი გეგელიასთვის, მის სიმღერას ვერასოდეს დაივიწყებს. ასეთი სიმღერა მხოლოდ ლამაზი

კონცერტი კარალ ვლახის ორკესტრთან ერთად, ჩხოსლოვანია, 1961წ.

შტორში მოყვებით და სოხუმამდე ჩამოსვლას 4 დღე მოვუწდი. ამ დროის განმავლობაში წყალიც კი წესიერად არ დავვილევია. მალაზიაში შესვლაც კი ვერ მოვასწარი, რომ ორი შავი მანქანა გაჩერდა, შემოვიდნენ შავ კოსტუმებში გამოწყობილი ახალგაზრდები, მივიდნენ დედასთან და უთხრეს, რომ დაუყოვნებლივ უნდა გაჰყოლოდა მათ. როდესაც დედამ ჰკითხა, თუ სად უნდა წასულიყვნენ, მათ უპასუხეს — უფლება არ

გულისა და ღრმა განცდის ადამიანს შეუძლია“... მით უმეტეს, რომ მის გამოჩენამდე ქართულ ესტრადაზე მხოლოდ დები იმხნელები, მერი შილდელი, ვალერიან ძაგნიძისა და შალვა ჩხიკვაძის დუეტი მოღვაწეობდა. დამოუკიდებელმა საქართველომ ქალბატონი ლილისა და მისი დროინდელი სხვა მოღვაწეების ხსოვნისადმი მიძღვნილი ვერცერთი კომპაქტდისკი და ვერც წიგნი ვერ გამოსცა. ეს ჩვენი სირცხვილია!

კონსერტი ქუთაისის სიმფონიურ ორკესტრთან ერთად

თამარ ქაჯიძე, რეჟისორი

ჭიათურის საშუალო სკოლის კონსერტში მონაწილე მოსწავლეები და მასწავლებლები

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს რეგიონები საკმაოდ დიდი პრობლემებისა და გამოწვევების წინაშე დგას, სასიხარულო და მისასალმებელია, რომ კულტურული ცხოვრება მაინც გრძელდება და ახალგაზრდობა მონადინებულია დაუნაფოს მუსიკალურ ხელოვნებას. ცხადია, ეს ადგილობრივი მუსიკალური სკოლების ხელმძღვანელებისა და პედაგოგების დიდი დამსახურებაა, ისინი ხომ, ფაქტობრივად, ენთუზიამზე მუშაობენ, უდიდეს ჯაფას დებენ თითოეული მოსწავლის აღზრდაში.

რეგიონების სკოლებს შორის, ამ კუთხით, ერთ-ერთი გამორჩეულია ჭიათურის საშუალო სკოლა, რომელიც გარდა სასკოლო კონცერტებისა, ორ წელიწადში ერთხელ მართავს მოსწავლეთა კონცერტებს ქუთაისის სიმფონიურ ორკესტრთან ერთად. ეს შემოქმედებითი თანამშრომლობა წლების მანძილზე გრძელდება და დიდი სტიმულია მოსწავლეთათვის.

1 ნოემბერს ჭიათურის აკაკი წერეთლის სახელობის სახელმწიფო დრამატულ თეატრში ჭიათურის სასწავლო-საგანმანათლებლო და კულტურულ-შემოქმედებითი ცენტრის ხელშეწყობით კონცერტი გამართა ჭიათურის ზურაბ ანჯაფარიძის სახელობის საშუალო სკოლა (მმართველი – თამარ ქაჯიძე). კონცერტი მიეძღვნა გამოჩენილი ქართველი მომღერლის ზურაბ ანჯაფარიძის დაბადებიდან 90 წლის იუბილეს.

აუდიტორიის წინაშე წარსდგნენ სკოლის აღსაზრდელები – თაზო ხვედელიძე, ქეთევან თაბაგარი, ანა გოგატიშვილი, ივიკო ჯაფარიძე (პედაგოგი – თამარ ქაჯიძე), მარიამ გოგოლაძე, ეკა ლაბაძე (პედაგოგი – ნინო აბაშიძე), ელენე ხვედელიძე, მარიამ გაფრინდაშვილი, ანა გაფრინდაშვილი, ნინო გვიმრაძე (პედაგოგი – ინგა ფარქოსაძე), ნინო კირვალიძე, ნინო სამხარაძე, ირაკლი ღვალაძე, ლუკა კაპანაძე (პედაგოგი – ვაგა გულიაშვილი).

აღსანიშნავია, რომ რეგიონების საშუალო სკოლები გამორჩეულნი არიან სწორედ იმით, რომ სასკოლო პროგრამებში დიდი ადგილი ეთმობა ქართულ მუსიკას. ი. ბერკოვიჩის, დ. კაბალევსკის, ა. პიაცოლას ნაწარმოებებთან ერთად, საკონცერტო პროგრამის დიდი ნაწილი ქართველი კომპოზიტორების მუსიკას დაეთმო – აქედანაა ა. ბალანჩივაძის, ს. ცინცაძის, ბ. კვერნაძის, გ. ცაბაძის, მ. ხატელიშვილის, ე. ლომდარიძის, კ. ცაბაძის, დ. ჩხეიძის ნაწარმოებები.

საიუბილეო სადამოს დასასრულს საშუალო სკოლის მმართველმა თამარ ქაჯიძემ მაღალპროფესიულ დონეზე შეასრულა ფ. ლისტის საფორტეპიანო კონცერტი №1. სოლისტების შემოქმედებითი პარტნიორის ამპლუაში მოგვევლინა ქუთაისის თეიმურაზ კობახიძის სახელობის სიმფონიური ორკესტრი მესტრო რეჟიმ ვავახიშვილის დირიჟორობით.

ფრანგი კომპოზიტორის ფილიპერსანის ახალი ნაწარმოები „ცუცხლოვანი ნვიმის ქვეშ“ პირველად აუღერდა 16 ნოემბერს “Radio France”-ს საკონცერტო დარბაზში. ცნობილია ფრანგმა კომპოზიტორმა ნაწარმოები – კონცერტი ვიოლინოსა და ვიოლონჩელოსათვის მიუძღვნა | მსოფლიო ომის დრამატულ მოვლენებში მონაწილე მუსიკოსების ხსოვნას. ამ საკონცერტო საღამოს, რომელიც გაიმართა სათაურით „მილიონი ჯარისკაცის საფლავი“, აუღერდა აგრეთვე სტრავინსკისა და რაველის თემატურად მისადაგებული ოპუსები.

„კაპიტალური პრემიერა“, „მუსიკალური რევოლუცია“ – ასე უწოდებენ ბონის ოპერაში ბრიტანელი კომპოზიტორის ჯონათან დოუვის ახალი ნაწარმოების, კერძოდ, ოპერის „მარქსი ლონდონში“ პრემიერას, რომელსაც გერმანელი მაყურებელი 9 დეკემბერს იხილავს. ოპერა მოგვითხრობს „კაპიტალის“ ავტორის ცხოვრების ერთ დღეზე – პრობლემები შეუღლესთან, ქალიშვილის ეჭვები, საკუთარ ჯიბეში „კაპიტალის“ უქონლობა, ამ მასშტაბური შრომის ახალი თავის დაწერის სირთულეები და კომმარო, რომელსაც ფილოსოფოსი ბრიტანულ ბიბლიოთეკაში მუშაობის შემდეგ განიცდის – ყოველივე ამან მნახველს უნდა შეუქმნას ერთი გიჟური დღის შთაბეჭდილება,

რომელიც ნათელს მოფენს მარქსს – როგორც მამას, ქმარს და ადამიანს. ამასთანავე, ავტორები შორს არიან გამოგონილი ამბებისაგან – ლიბრეტოს შექმნაში მონაწილეობდნენ სპეციალისტი-ისტორიკოსები. ჯონათან დოუვს მანამდე დაწერილი აქვს 20 ოპერა. მათ შორის, კომიკური: „გაფრენა“, „მინოტავრის ლაბირინთი“ და „პინოქიოს თავგადასავალი“, რომლებიც დაიდგა ნატალი საცის თეატრში.

პ. ჩაიკოვსკის სახ. XVI საერთაშორისო კონკურსი, რომელიც მოსკოვსა და პეტერბურგში 2019 წლის 17-დან 30 ივნისის ჩათვლით გაიმართება, მთელი რუსეთის მასშტაბით ტრანსლირებული იქნება ვირტუალურ საკონცერტო დარბაზებში. მილიონობით ადამიანი ონლაინ რეჟიმში შეძლებს მოუსმინოს მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე პრესტიჟული კონკურსის მონაწილეებს. დღეისათვის რუსეთში შექმნილია 350 ვირტუალური დარბაზი. 2019 წელს კონკურსი ჩატარდება ხუთ ნომინაციაში: „ფორტეპიანო“, „ვიოლინო“, „ვიოლონჩელო“, „სოლო სიმღერა“ (მამაკაცთა და ქალები), „სასულე ინსტრუმენტები“ (ლითონის და ხის).

რუსეთის სახალხო არტისტმა, საქართველოს ღირსების ორდენის კავალერმა, ბალეტის მოცეკვავემ, პედაგოგმა ნიკოლოზ ცისკარიძემ თავისი სცენური კოსტუმები ბალე-

ტიდან „ჟიზელი“ სანქტ-პეტერბურგის თეატრალურ მუზეუმს საჩუქრად გადასცა. კოლექცია შექმნა სახელგანთქმული სამოდელიო სახლის – „იუბერ დე ჟივანშის“ დამარსებელმა. ცნობილია მხატვარ-მოდელიორმა გრაფ ალბერტის კოსტიუმები სპეციალურად დიდი თეატრის დადგმისათვის შექმნა. კოლექციაში არის აგრეთვე ფოტოები, რომლებზეც ასახულია დე ჟივანში კოსტიუმების დაზომების პროცესში. უნიკალური კოლექცია ცისკარიძემ მუზეუმს სანქტ-პეტერბურგის საერთაშორისო კულტურულ ფორუმზე გადასცა.

15 ნოემბერს შესრულდა ცნობილი კომპოზიტორისა და ასტრონომის უილიამ გერშელის 280 წლისთავი. უ. გერშელმა შექმნა 24 სიმფონია და მრავალი კამერული თხზულება. გერშელი რასაც აკეთებდა, ყველაფერში პიონერი იყო. ყველაფერი კი მისი ცნობისმოყვარეობისა და მუსიკის სიყვარულიდან მოდიოდა. მუსიკის თეორიისადმი ინტერესმა, მიიყვანა იგი მათემატიკამდე, მათემატიკამ – ოპტიკამდე, დაბოლოს, ოპტიკამ – ასტრონომიამდე.

უილიამ გერშელი დაიბადა ჰანოვერში, მუსიკოსთა ოჯახში. მამა, ისააკ გერშელი, ჰანოვერის გვარდიის ჰობოსტი იყო. ბავშვობაში მან არასისტემური, მაგრამ მრავალმხრივი განათლება მიიღო. განსაკუთრებული ნიჭი გამოავლინა ფილოსოფიას, ასტრონომიასა

და მათემატიკაში. 14 წლის ასაკში კოლკის ორკესტრში ჩაირიცხა. 3 წლის შემდეგ ის გადაყავთ ინგლისში, სადაც 2 წლის შემდეგ თავს ანებებს სამხედრო სამსახურს მუსიკის შესწავლის მიზნით. თავდაპირველად ნოტების გადამწერად მუშაობს, შემდგომ ორგანიზატად და პედაგოგად ქ. გალიფაქსში. ქ. ბათში გადასვლის შემდეგ, იგი ხელმძღვანელობს კონცერტებს. სწორედ აქ მოიხვეჭა სახელი, როგორც შემსრულებელმა, კომპოზიტორმა და პედაგოგმა. ქმნის სიმფონიებს, კამერულ ნაწარმოებებს, ორატორიას "Te Deum", კონცერტს ალტისა და ორკესტრისათვის და სხვ. პარალელურად ეუფლება ფილოსოფიას, ასტრონომიას, ოპტიკას. 1781 წლის 13 მარტს, გერმელი აღმოაჩინა პლანეტა ურალს, რის შემდეგაც მისი, როგორც მუსიკოსის კარიერა მთავრდება. ამას მოყვა მისი სხვა აღმოჩენები ასტრონომიაში, რითაც მსოფლიო აღიარება მოიპოვა. მეფე გეორგ III მას სამეფო ასტრონომად ნიშნავს და ამასთანავე აძლევს თანხას სლოუში ობსერვატორიის ასაშენებლად. გერმელის აღმოჩენები სენსაციური იყო: მან აღმოაჩინა არა მხოლოდ ურანი და მისი თანავარსკვლავედი, არამედ სატურნის თანავარსკვლავედი და გალაქტიკა „ორმის ნახტომი“, რომელშიც ჩვენი მზის სისტემა, ასევე ყველა შეუიარაღებელი თვალით ხილული ვარსკვლავი, პლანეტა და ციური სხეული მდებარეობს. აღმოაჩინა ადამიანისათვის უხილავი ინფრანითელი გამოს-

ხივება. ასტრონომიაში შემოიტანა ტერმინი „ასტეროიდი“, რომელიც მისი თხოვნით მოიფიქრა ინგლისელმა კომპოზიტორმა და ორგანისტმა ჩარლზ ბიორნიმ (1726-1814). უილიამ გერშელმა უდიდესი წვლილი შეიტანა მეცნიერებაში. ასტრონომის სახელმა დაჩრდილა მისი, როგორც კომპოზიტორის სახელი.

პოლონური მუსიკალური ავანგარდის ელვარე წარმომადგენელს კშიშტოფ პენდერეცის 23 ნოემბერს 85 წელი შეუსრულდა. ვარშავაში იმართება ამ თარიღისადმი მიძღვნილი ფესტივალი. იუბილარი თავის დაბადების დღეს საღიორიო პულტთან შეხვდება. ის უდირიოვრებს თავის II სავიოლინო კონცერტს „მეტამორფოზები“, სოლისტი – ანა-სოფი მუთერი. ამ კონცერტით გაიხსნება კონცერტების ციკლი (სულ 9), რომელიც წარმოაჩინს კომპოზიტორის 60 წლიანი შემოქმედების მთელ პალიტრას. მონაწილეთა შორის იქნებიან: იური ბაშმეტი, ანდრეს მუსტონენი, კრისტოფ ეშენბახი, ლეონარდ სლატკინი და სხვები.

90 წლის წინ შედგა მორის რაველის „ბოლეროს“ პრემიერა. საიუბილეო თარიღი დიდმა აურზაურმა გააფერმკრთალა. როგორც ცნობილია, ნაწარმოები თავდაპირველად ჩაფიქრებული იყო როგორც ბალეტი იდა რუბინშტე-

ინის საბალეტო ანტრეპრიზისათვის, მოცეკვავემ მონუსხსა პარიზის გრანდ ოპერის მაცურებელი. 2016 წელს „ბოლერო“ საფრანგეთის საყოველთაო საკუთრებად აღიარეს. თუმცა ამას გამოუჩნდნენ მონინა აღმდეგეებიც. მონინა აღმდეგეებმა სასამართლოს მიმართეს იმის თაობაზე, რომ ბალეტი, არის კოლექტიური შემოქმედება, რომლის შექმნაში, სხვებთან ერთად, მონაწილეობდა ალექსანდრე ბენუა. სასწორზე დევს 20 მილიონი ევრო.

ლუარის ხეობის პატარა სოფლებში კლასიკური მუსიკის გაცნობა უჩვეულო ფორმატში მიმდინარეობს. კამერული ორკესტრი, ერთი თვის მანძილზე, ავტობუსით მოივლის სოფლებს და გამართავს რამოდენიმე ათეულ კონცერტს. ძირითადად შესრულდება XVII-XVIII სს. მუსიკა. კონცერტებს ახლავს ფოტოპროექცია და კომენტარები. ჯერ კიდევ დამუშავების პროცესში, ამ პროექტს საფრანგეთის მხატვრული აღზრდის ფედერაციის პრემია მიენიჭა. გასტროლების მეორე სერია დაგეგმილია მომავალ წელს. შესრულდება აღორძინების ეპოქის მუსიკა, რომელიც ასოციაციურად ლეონარდო და ვინჩის უკავშირდება – იგი 500 წლის წინ, სწორედ ამ მხარეში დაიბადა.

SUMMARY

GEORGIA AND THE WORLD

Liana Khorbaladze

Georgian Music at Frankfurt Book Fair

The Frankfurt Book Fair of this year was of special significance for Georgia, because Georgia participated in it as the honored guest. Alongside with the great privilege, it was also

the great responsibility, because it may be said that the Georgian culture appeared in Europe on such of a scale. Much was said and shown about this arrangement, although less attention was paid to music and especially to the note publications. It should be said that it was the first note publication of such scale, 44 various notes, audio records, musicological researches etc. had been prepared for it. The author of the article talked with the author of the conception of Frankfurt Book Fair project and the leader – Konstantine Natsvlishvili and the leader of the musical program, the musicologist Nana Katsia.

THE SCIENTIFIC PAGE

Manana Kordzaia

The Countepoint of the Theme of the Opera “Shushaniki’s Tsameba”

This is the year of the 90th anniversary of the famous composer Bidzina Kvernadze.

The scientific conference was dedicated to

this jubilee date at Tbilisi State Conservatoire. Marina Kavtaradze, Maia Tabliashvili, Tamar Tsulukidze, Levan Bagration-Davitashvili, Ekaterine Sulkhaniashvili, Manana Kordzaia made reports at the conference. The journal offers the reader the article of one of the participants of the conference – Manana Kordzaia, where the opera “Shushaniki’s Tsameba” by the composer is represented from a very interesting point of view, the musical frame and stylistics of the opera, as the author says “is sharply original and inculcates the new forms in Georgian music”.

THE LACK

Giorgi Shaverzashvili,

*the Chairman of the Composers’ Union of Georgia
Tbilisi V. Sarajishvili State Conservatoire*

The Museum of Tbilisi Conservatoire,

Nargiza Gardapkhadze, Ketevan Tukhareli

Gulbat Toradze, Omar Mindorashvili

The musical culture of Georgia has under-

gone the great lack. Two best-loved and closest friends and colleagues – the famous musicologist, orator, publicist and the teacher of many generations – Gulbat Toradze and the gifted composer, the

distinguished specialist and the teacher of woodwind instruments – Omar Mindorashvili passed away. The material is dedicated to the life and creative work of these two musicians.

CONCERT LIFE

Rusudan Kutateladze

Majestic Music, the Clear Remembrance...

On 14th October 2018, the concert dedicated to the anniversary since the death of the great Georgian singer, the vocalist of the interna-

tional recognition, dramatic tenor – Zurab Sotkilava was held at J. Kakhidze Musical Center. The “Requiem” by Verdi was performed with the participation of Tbilisi Symphony Orchestra, the Georgian State Choir (Choirmaster Archil Ushveridze) and the soloists – Iano Alibegashvili (soprano), Ketevan Kemoklidze (mezzo-soprano), Vladislav Gorai (tenor), Ramaz Chikviladze (bass). The program was selected on the initiative of the maestro Vakhtang Kakhidze.

SYMPOSIUM

Mzia Japaridze

“The Celebration of the Great Unity”

(The IX International Symposium of the Traditional Polyphony)

The article is dedicated to the IX International Symposium of the Traditional Polyphony held from 30th October to 3rd November. The program of 4 days was loaded. Alongside with the scientific sessions, the concert cycles were held at the Small and Great halls of the Conservatoire, one evening was dedicated to the

SUMMARY

demonstrations of the films and the other one – to the cultural program.

The guests of the Symposium were the scientists and ensembles from various countries: France, Serbia, Canada, the USA, Spain, Finland, Austria, Estonia, Lithuania, Poland, Australia, Sweden, Germany, China, Italy and evidently Georgia (45 scientists and 29 ensembles in all). The author of the article reviews the themes represented at the sessions, concerts and the films on the polyphony.

FROM THE FAMILY ARCHIVE

Tsiskari Balanchivadze

“Remembrance is the Mediator for Cognition”

The journal “Music” publishes the memories by Tsiskari Balanchivadze, the soloist of the ballet company (1959-1988) of Z. Paliashvili Tbilisi Opera and Ballet Theatre, one of the representatives of Georgian distinguished dynasty of the Balanchivadzes, about her father, Georgian classic composer Andria Bal-

anchivadze and her brother, the pianist of distinguished performing manner, creator and painter – Jarji Balanchivadze. The author tells us about those nuances, which will give the significant shades to well-known famous persons, to their biographies.

THE MUSICALES

Vazha Dzigua

Victoria Chaplinskaya

Nunu Gabunia

To the Memory of Great Maestro

On the 21st September, at the Small Hall of V. Sarajishvili Tbilisi Conservatoire, there was the festive cheerfulness: on the initiative of the History Museum of the Conservatoire (the leader – Marina Chikladze), the concert of vocal music dedicated to the memory of People’s Artist – Tamaz (Pocho) Laperashvili was held. The laureate of interna-

tional competitions, the soloist of Saint Petersburg Mariinsky Theatre Mikheil Kolelishvili and the distinguished propagandist of Georgian music, the concertmaster of Tbilisi Z. Paliashvili Opera Theatre, the teacher – Victoria Chaplinskaya participated in the concert. Their fine duet attracted numerous listeners.

FORGOTTEN
PORTRAITS

*Elene
Chavchanidze*

**From the
Unknown Pages
of History...**

The author of the article gets the reader acquainted with the forgotten singer, the soloist (tenor) of Tbilisi Opera and Ballet Theatre – Giorgi Lomidze (1902-1943), who in spite of his short life, managed to leave the trace in the history of Georgian vocal school. He had rather large repertoire – nearly 30 opera parties, chamber-vocal musical works, among them were: Schubert, Bizet, Brahms, Glinka, Dargomyzhsky, Balakirev, Rimsky-Korsakov, Rachmaninoff etc. During the II world War, in 1942 the Georgian artist held 57 concerts under Giorgi Lomidze’s leadership at Crimea front and 23 ones at the foremost line.

The author also dedicates her article to the singer Anna Bubashvili (1991-2016), who tragically passed away, her unrealized aims and dreams.

FROM THE REGION

Zurab Oikashvili

**From Premier to Premier through Passing
International Opera Festival**

This is the jubilee year for Kutaisi Opera and

Ballet State Theatre – it is the 50th theatrical season and on 27th December 2019 – 50 years since the opening of the Theatre. On the 14th September the theatrical season opened with the premiere performance “Cavalleria Rusticana” by Pietro Mascagni. The successful premiere was followed by the very significant arrangement – Kutaisi I International opera Festival (on 16-22 September). The guests of the Festival at Kutaisi were the world-class foreign and Georgian singers. Three perfor-

mances were in the program – “Pagliacci” by Leoncavallo, “Traviata” by Verdi, “Cavalleria Rusticana” by Pietro Mascagni, chamber – vocal music evening (the concertmaster – Stanislav Serebriannikov and Mariam Lolua) and the festive gala – concert of the Festival.

THE STUDENT’S PAGE

Mari Cheishvili

Whatever I Wanted to Say!

The inner Conservatoire competition dedicated to the 100th jubilee was held at the State Conservatoire. The concert was held for the students of performing, composition and mu-

sicological faculties in 4 nominations: the best piano musical work, the best electroacoustic work, the best critical letter and the best essay. The journal “Music” offers the reader the critical letter by the winner in the nomination

– Mari Cheishvili, II year student of composition and musicological faculty (the teacher-Prof. Academic Doctor – Marina Kavtaradze), which refers to the teaching of art at schools providing general education.

CHRONICLE

Omar Khoperia
My Maestro

The journal offers the reader the remembrance of one of the leading singers (bass) of Z. Paliashvili Tbilisi Opera and Ballet Theatre, the Honored Artist of Georgia, the cavalier of the Order of Dignity – Omar Khoperia (1938-2010) about his maestro, the singer (baritone) - Giorgi Sikharulidze (1888-

1964) who sang at the theaters of Argentina and many European countries. He was also the leading soloist of the Prague Opera Theatre. Shavleg Shilakadze’s preface is added to the article.

CULTURAL RELATIONS

New Success of “Kammerton-Georgia”

It is the eighth year since the existence of the International project “Kammerton” supporting the youth exchange programs of the development of youth musical education and cooperation in the sphere of culture, functioning in Germany by the support of the social organization. The leader of which is Mrs. Liudmila

von Berg, working in Germany. From 23rd August, including 2nd September, the young musicians of the above mentioned project, the students of Tbilisi Conservatoire: Giorgi Oikashvili (clarinet), Sendi Vartanov (violin), the pupils of Central Music School Ilia Lomtadidze (piano), Barbare Roinishvili (violin) held the gala concerts with great success. The leader of “Kammerton-Georgia” is the pianist – Kira Lelashvili. The Georgian-German musicians of “Kammerton” held 2 concerts in Tbilisi.

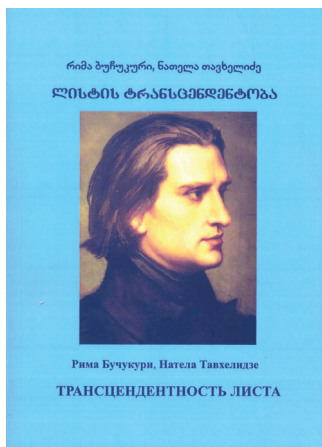
21 სექტემბერი 2018	საერთაშორისო ბავარიის, ვენეციის, კონსტანცისა და ბოქსის საერთაშორისო სიმუსიკოლოგიური კონკურსი	შპს "კამმერტონ-გორჯი" 18 საათი
საერთაშორისო პროექტი „კამმერტონი“		
ქართული და გერმანული სპონსორული მხარდაჭერის		
კონცერტი		
<p>მონაწილეები:</p> <p>მათის ბუროვიჩი, ბილიანა ვულერი, ანელი ვალენტი, კლარა ჰაინც, მარია დარიაშვილი, სენტი ვარტანოვი, დენის კარენიანი, ლია ლომთაძე, ილია ლომთაძე, გიორგი თაკაძე, ბარბარე როინიშვილი</p>		
<p>პროგრამა:</p> <p>1. მარია, 2. მარია, 3. მარია, 4. მარია, 5. მარია, 6. მარია, 7. მარია, 8. მარია, 9. მარია, 10. მარია</p>		

NEW PUBLICATIONS

Rusudan Kutateladze

The Love of Profession and Devotion

The author reviews the new publication – Liszt’s Transcendancy by Rima Buchukuri and Natela Tavkhelidze (Tbilisi, 2018). The author also refers to the researchers’ former publication “Arthur Shnabel”

(Tbilisi, 2015). She gives the high appreciation to these publications and remarks their worthiness. R. Kutateladze considers that Liszt’s creative work has never been reviewed from this angle and therefore they occupy the distinguished place in Georgian musicology.

THE EVENING OF REMEMBRANCE

Inseparable Couple Who Beatified the Conservatoire

At the Historical Museum of Tbilisi State Conservatoire the 85th anniversary since the birth of the famous Georgian musician, violoncellist, the member of State Trio of Georgia,

the Prof. of Tbilisi and Egypt Conservatoire – Ilarion Cheishvili has been recently designated. They also recalled his wife, the Prof. of the Theory Chair of Tbilisi Conservatoire – Gulnara Gvarjaladze, who would be 85 last year. The evening was led by the musicologist – Manana Kordzaia.

ESTRADE

Giorgi Kraveishvili

Forgotten Lili Gegelia

The article is dedicated to one of the beauties of the Georgian estrade of 1950-60^s, estrade signer Lili Gegelia (1923-2000).

The author tells the reader of the singer’s life and creative work. The specialists appreciated Lili Gegelia’s performance thus: “who has even listened to Lili Gegelia, will

never forget her singing. Such song may be sung only by the person who has nice-heart and can deeply feel . . .” The author of the article expresses his grief because up to now there have not been compact disks or books dedicated to Lili Gegelia’s memory.

A CD enclosed with the magazine contains a sound track for each feature. Since its format is insufficient for all the details: the titles of the pieces and features and performers, only the title of a musical piece and the page of the corresponding article are specified. Here is a complete list of the CD recorded material:

1. Bidzina Kvernadze. Opera "Iko Mervesa Tselsa". Shushaniki's aria. Performed by Makvala Aspanidze (The feature "The Countepoint of the Theme of the Opera "Shushaniki's Tsameba", page 7);
2. Omar Mindorashvili. The duet "Gantskoba", computer version; (The feature "Omar Mindorashvili", page 23);
3. Omar Mindorashvili. Trio „Jumoreska“, computer version (The feature "Omar Mindorashvili", page 23);
4. "Surebis' Naduri". Performed by the Boys' Folklore Ensemble „Adilei“ (The feature "The Celebration of the Great Unity...", page 29);
5. The cycle of "Shromis Simgherebi". Performed by the Boys' Folklore Ensemble "Mtscheli". The leaders – Ketevan Baiashvili, Givi Ksovreli (The feature "The Celebration of the Great Unity...", page 29);
6. "Agidela". Performed by the Australian ensemble "Gorani". The leader - Ioseb Zhordania (The feature "The Celebration of the Great Unity...", page 29);
7. Andria Balanchivadze. Sonata Fis mol, the IV part. Performed by Jarji Balanchivadze (The feature "Remembrance is the Mediator for Cognition", page 38);
8. Alexander Borodin. Opera "Price Igor", Aria of Konchak. Performed by Mikheil Kolelishvili (bass), Viktoria Chaplinskaia (piano) (The feature "To the Memory of Great Maestro", page 44);
9. Ferencz Liszt. Études d'exécution transcendante № 9 As-dur. Performed by Revaz Tavadze (The feature "The Love of Profession and Devotion", page 66);
10. Vazha Azarashvili. "Nocturne". Performed by "Kammerton-Georgia": Ilia Lomtadidze (piano), Giorgi Oikashvili (clarinet), Barbare Roinishvili (I violin), Sendi Vartanov (II violin) (The feature "New Success of "Kammerton-Georgia", page 63);
11. Vazha Azarashvili. "Tango". Performed by "Kammerton-Georgia": Ilia Lomtadidze (piano), Giorgi Oikashvili (clarinet), Sendi Vartanov (violin). (The feature "New Success of "Kammerton-Georgia", page 63);
12. Wolfgang Amadeus Mozart. "Kegelstatt-Trio". Performed by "Kammerton-Georgia": Ilia Lomtadidze (piano), Giorgi Oikashvili (clarinet), Sendi Vartanov (violin). (The feature "New Success of "Kammerton-Georgia", page 63);
13. Shalva Davitashvili. "Melodia". Performed by Ilarion Cheishvili (cello), Natalia Tumanova (piano). (The feature "Inseparable Couple Who Beatified the Conservatoire", page 71);
14. Otar Taktakishvili. "Poema". Performed by Ilarion Cheishvili (cello), Natalia Tumanova (piano). (The feature "Inseparable Couple Who Beatified the Conservatoire", page 71);
15. Lili Iashvili. "Ia, Ia". Performed by Lili Gegelia (The feature "Forgotten Lili Gegelia", page 76);
16. Sulkhan Tsintsadze "Tseroebi". Performed by Lili Gegelia (The feature "Forgotten Lili Gegelia", page 76).

The editorial board

Editor-in-Chief: MIKHAEL ODZELI

Editors: MZIA JAPARIDZE, TAMAR TSULUKIDZE,
TAMAR BURJANADZE

Design: VAKHTANG RURUA, VANO KIKNADZE

Translated by: KETEVAN TUKHARELI

Address: 123, D. Agmashenebeli str., Tbilisi

Tel: (+995 32) 295 41 64

Fax: (+995 32) 296 86 78

1. **Bidzina Kvernadze**. Opera "Iko Mervesa Tselsa". Shushaniki's aria. Performed by Makvala Aspanidze;
2. **Omar Mindorashvili**. The duet "Gantskoba", computer version;
3. **Omar Mindorashvili**. Trio "Jumoreska", computer version;
4. **Sorebi' Naduri - Guruli Shromis Simgheri**. Performed by the ensemble „Adilei“;
5. **The cycle of "Shromis Simgherebi"**. Perf. by the Boys' Folklore Ensemble "Mtscheli".
The leaders – Ketevan Balaishvili, Givi Kasvili
6. **"Agidela"**. Performed by the Australian ensemble "Gorani". The leader - Ioseb Zhordania;
7. **Andria Balanchivadze**. Sonata Fis mol, the IV part. Performed by Jarji Balanchivadze;
8. **Alexander Borodin**. Opera "Prince Igor" Aria of Konchak,
Performed by Mikhail Koleishvili (bass), Viktoria Chaptinskala (piano);
9. **Ferencz Liszt**. Études d'exécution transcendante № 9 As-dur. Performed by Revaz Tavadze;

საპარტეზლოს კონკრეტული
გამომცემლობითი კავშირის
ქარგადა

JOURNAL OF CREATIVE
UNION OF COMPOSERS OF
GEORGIA

მუსიკა

2018 **4** (37)
MUSIKA

10. **Vazha Azarashvili**. "Nocturne". Performed by "Kammerton-Georgia":
Illa Lomtadize (piano), Giorgi Oikashvili (clarinet), Barbare Roinishvili (I violin), Sendi Vartanov (II violin);
11. **Vazha Azarashvili**. "Tango". Performed by "Kammerton-Georgia":
Illa Lomtadize (piano), Giorgi Oikashvili (clarinet), Sendi Vartanov (violin);
12. **Wolfgang Amadeus Mozart**. "Kegelstatt-Trio". Performed by "Kammerton-Georgia":
Illa Lomtadize (piano), Giorgi Oikashvili (clarinet), Sendi Vartanov (violin);
13. **Shalva Davitashvili**. "Melodia". Perf. by I. Cheishvili (cello), N. Tumanova (piano);
14. **Otar Taktakishvili**. "Poema". Perf. by I. Cheishvili (cello), N. Tumanova (piano);
15. **Lili tashvili**. "ia, ia". Performed by Lili Gegelia;
16. **Sulkhan Tsintsadze**. "Tseroebi". Performed by Lili Gegelia;

compact
disc
DIGITAL AUDIO

prohibited

All rights of the producer and the owner of the recorded work reserved. Public performance, broadcasting, hiring or rental of this recording prohibited

ვიქტორ დოლიძე

ქეთო და კოტე KETO AND KOTE

VICTOR DOLIDZE

კლავირი
VOCAL SCORE

